

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

HARF İNKILÂBİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
HATİCE DOĞRU

DANIŞMAN
PROF. DR. MAHMUT BOZAN

BARTIN-2019

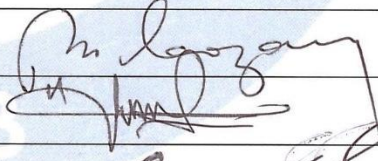
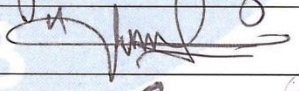
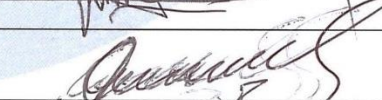
T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

HARF İNKILÂBİ VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Hatice DOĞRU

DANIŞMAN
PROF. DR. MAHMUT BOZAN

“Bu tez 11/07/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
PROF. DR. MAHMUT BOZAN	
DOÇ. DR. ÖZCAN SEZER	
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER BAYKAL	

KABUL VE ONAY

Hatice DOĞRU tarafından hazırlanan "Harf İnkılâbı ve Günümüze Yansımaları" başlıklı bu çalışma, ~~11/07/2018~~ tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mahmut BOZAN
(Danışman)

Üye : Doç. Dr. Özcan SEZER

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ömer BAYKAL

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun / / tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Mahmut BOZAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “**Harf İnkılâbı ve Günümüze Yansımaları**” adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

İmza

09/09/2019

Hatice DOĞRU

ÖN SÖZ

“Harf İnkılâbı ve Günümüze Yansımaları” adlı bu tez çalışmasında ilk günden son güne kadar bilgi birikimi, tecrübesi ve anlayışıyla desteğini eksik etmeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Mahmut BOZAN başta olmak üzere, yüksek lisans eğitimi sürecinde gösterdiği anlayış ile manevi destek ve emeğini esirgemeyen sevgili oğlum Muhammed Mustafa KOÇAK’a, bilgi ve deneyimleriyle bana ışık tutan, tezimdaki emeklerini yadsıyamayacağım sevgili Fatma BOZAN’a, manevi desteğini esirgemeyen aileme ve yakınlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Yüksek Lisans eğitimim süresince yine manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim yeğenim Rabia SÖZÜDOĞRU ile kadim dostlarım Edibe AKSOY, Aynur ÇIRAKOĞLU, A. Ayhan DEMİR ve Korkut TEKİNŞEN’e teşekkürlerimi, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Araştırma kaynaklarıma ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Bartın Üniversitesi Kütüphanesi’ne ve personellerine, özenle her türlü kaynağa ulaşmam için çaba gösteren, kısa bir zamanda gerekli kaynak taramasında yol gösteren Türkiye Büyük Millet Meclis Kütüphanesi’ne ve personellerine, arşiv taramasında kaynak zenginliğini esirgemeyen Milli Kütüphane’ye ve personellerine teşekkür ederim.

Tez çalışmamı proje kapsamında değerlendiren ve destekleyen Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine* ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Hatice DOĞRU

Bartın, 2019

*Bu çalışmaya Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi maddi destek vermiştir.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Harf İnkılâbı ve Günümüze Yansımaları

Hatice DOĞRU

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mahmut BOZAN

Bartın-2019, Sayfa: XI + 104

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesi ve yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakması normal bir devir teslim şeklinde olmamıştır. Tanzimat'tan beri devletin bekası için yapılan tartışmalarda ileri sürülen görüşlerden ne Osmanlılık ne de İslâm Birliği istenilen başarıyı sağlayabilmiştir. Kurtuluşu Batı medeniyetini bütünüyle alma ve bir ulus devlet inşa etme fikrinde arayanlar ise Millî Mücadeleden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde iktidar olmuşlardır. Genç Cumhuriyet, hedefine koyduğu Batı medeniyet ailesinin bir ferdi olma yolunda eşine nadir rastlanan inkılâplar yapmıştır. Siyasi ve idari sistemden hukuk sistemine, eğitim sisteminden alfabeye, sosyo-kültürel yapıdan iktisadi yapıya, ölçü ve tartıdan kılık kıyafete kadar tüm alanlarda köklü değişimlere gidilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan Harf İnkılabı belki de yapılan değişimlerin toplumsal etki bakımından en önde gelenlerinden birisidir. Zira tarihte yapılan büyük devrimlerde pek çok alana müdahale edildiği halde hiçbirisinde alfabe değişimine gidilmemiştir. Türkiye'de gerçekleştirilen Harf İnkılabı sadece Osmanlıcadan Latin alfabesine geçişle kalmamış, dilde sadeleşme hareketi ile Türkçeye giren Arapça ve Farsça kelimeler de atılmıştır. Bunun sonucunda Harf İnkılabından günümüze kadar geçen yaklaşık bir asırlık sürede nesiller arasındaki iletişim kopma noktasına gelmiş, kelime dağarcığındaki daralma Batı menşeli kelimelerle doldurulmaya başlanmış, bunun sonucunda da bir kültürel yozlaşma ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Harf İnkılabı ve inkılabın siyasi ve sosyal hayatımıza etkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Harf İnkılâbı; Dil Devrimi; Osmanlıca; Latin Alfabesi; Öztürkçe.

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

Alphabet Revolution and its Reflections to the Present

Hatice DOĞRU

Bartın University

Institute of Social Sciences

Political Sciences and Public Administration Department

Thesis Adviser: Prof. Dr. Mahmut BOZAN

Bartın-2019, Page: XI+ 104

The withdrawal of the Ottoman Empire from the stage of history and leave its location to the Republic of Turkey did not occur as a normal handover ceremony. Since the Tanzimat, neither the Ottomanism nor the Islamic Union of the arguments for the survival of the state had been able to achieve the desired success in the arguments for the survival of the state. Those seeking liberation in the idea of fully embracing Western civilization and building a nation-state had been in power in Turkey republic after the Turkish National Struggle for Independence.

The Young Republic had made rare revolutions on its way to becoming a member of the Western civilization family that it set its main goal. From the political and administrative system to the legal system, from the education system to the alphabet, from the socio-cultural structure to the economic structure, from the measure and the scale to the costume, radical changes had been made in all areas.

The Alphabet Revolution, which is the subject matter of this study, was perhaps one of the leading changes in terms of social impact. Because in many well-known revolutions made in history, many fields were intervened but none of them changed alphabet. The Alphabet Revolution was not only a transition from Ottoman alphabet to Latin alphabet. In addition, Arabic and Persian words entered into Turkish were also discarded through the language simplification movement. As a result, the communication between generations has come to a breaking point in approximately one century since the Revolution and the

constriction of the vocabulary has been attempted to be compensated by using Western words. To sum up, a cultural degeneration has emerged. In this study, the effects of Turkish Alphabet Revolution on Turkish political and social life will be examined in detail.

Key Words: Alphabet Revolutions; Language Revolution; Ottoman; The Latin Alphabet; Pure Turkish.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

KABUL VE ONAY.....	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
EKLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. DÜNYADA ALFABE DEĞİŞİMLERİNE GENEL BAKIŞ.....	5
1.1. Alfabe Önemi, Kültür ve Medeniyet İçindeki Yeri.....	5
1.2. Başka Toplumlarda Yapılan Alfabe Değişiklikleri.....	6
1.3. Türk Devletlerinde Yapılan Alfabe Değişiklikleri ve Dildeki Gelişmeler.....	8
2. OSMANLI DEVLETİNDE ALFABE VE DİL TARTIŞMALARI.....	13
2.1. Osmanlı Elifbası ve Osmanlı Türkçesi.....	13
2.1.1. Osmanlıcanın Dil Özellikleri.....	14
2.1.2. Osmanlıcanın Toplumsal Benimsenme Boyutu.....	17
2.2. Alfabe Tartışmaları.....	18
2.2.1. Mevcut Alfabenin Islah Edilmesi.....	18
2.2.2. Mevcut Alfabenin Değişmesi.....	24
2.3. Osmanlı Türkçesi ve Dilde Sadeleştirme Meselesi.....	26
3. CUMHURİYET DÖNEMİ YAPISAL DEĞİŞİM VE HARF İNKILABI.....	30
3.1. Siyasi İnkılâplar.....	30
3.2. Sosyal İnkılâplar.....	31
3.3. Kültürel İnkılâplar.....	32
3.4. Harf İnkılâbı.....	32
3.4.1. Harf İnkılâbı Sürecinde Yapılan Tartışmalar.....	33
3.4.2. Yasal Düzenlemeler.....	40

3.4.3. Harf İnkılâbı'nın Uygulanması.....	47
3.4.4. Harf İnkılâbı'nın Ulusal ve Uluslararası Basındaki Yansımaları.....	48
3.5. Türk Dil Kurumu ve Yaptığı Çalışmalar.....	54
3.5.1. Dilde Sadestirme Hareketleri.....	58
3.5.2. Dildeki Arapça ve Farsça Kelimelerin Atılması.....	59
3.5.3. Eski Türkçe ve Moğolca Kelimelerle Yeni Bir Sözlük Oluşturulması.....	61
3.5.4. Batı Menşeli Kelimelerin Türkçeye Girmesi ve Etkileri.....	62
4. HARF İNKILABININ GÜNÜMÜZE YANSIMALARI.....	64
4.1. Siyasî ve Sosyal Hayata Yansımaları.....	64
4.2. Eğitim ve Kültürel Hayata Yansımaları.....	66
4.3. Osmanlıca Tartışmaları.....	68
4.4. Osmanlıcanın Türk Eğitim Sistemine Girmesi.....	70
4.5. Osmanlıcanın Okullara Ders Olarak Konulması.....	71
SONUÇ.....	72
KAYNAKLAR.....	75
EKLER.....	88

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
No	No
EK 1. Osmanlı Elifbası.....	88
EK 2. TBMM Meclis Gündemi,1 Kasım 1928.....	89
EK 3. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse Açılışı	90
EK 4. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse 2. Sayfa	91
EK 5. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse 3. Sayfa.....	92
EK 6. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse 4. Sayfa.....	93
EK 7. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse 5. Sayfa.....	94
EK 8. TBMM. Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, II. Celse Kapanışı.....	95
EK 9. Gazi Mustafa Kemal ilk yurt gezisi nedeniyle Tekirdağ'da.....	96
EK 10. Gazi Mustafa Kemal yurt gezileri nedeniyle Kayseri'de.....	97
EK 11. 1 Eylül 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.....	98
EK 12. 29 Ekim1928 tarihli Akşam Gazetesi.....	99
EK 13. 01 Aralık 1928 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.....	100
EK 14. 01 Aralık 1928 tarihli Vakit Gazetesi.....	101
EK 15. 1928 tarihli Son Saat Gazetesi.....	102

KISALTMALAR DİZİNİ

age.	: adı geçen eser
b.	: basım/baskı
BAP	: Bilimsel Araştırma Projeleri
bkz.	:bakınız
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
s.	: sayfa
S	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDC	: Türk Dil Cemiyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
Yy	: yüzyıl
URL	: Uniform Resource Locator

GİRİŞ

18. ve 19. yüzyılda dünya ülkelerinde değişim rüzgârları eserken Osmanlı Devleti'nin bu değişim ve gelişmelerden etkilenmemesi düşünülemezdi. Toplumsal alanda yaşanan gelişmeler, sanayi devrimi ve çeşitli milletlerin bağımsızlık mücadeleleri Osmanlı Devleti'nde de birtakım değişikliklere kapı aralamıştır. Tanzimat aydınlarının başını çektiği Jön Türkler ve daha sonra siyasi bir harekete dönüşen İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri Avrupa'nın İngiltere ve Fransa gibi gelişmiş ülkelerine yetişmek için Osmanlı Devleti'nde başta siyasi, iktisadi ve askeri olmak üzere birçok alanda reform yapılmasını savunuyordu. Nitekim Sarayın gücü zayıflayıp Bâb-ı Âli'nin gücü artmaya başlayınca siyasi ve idari alanda bazı değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde alfabe tartışmaları yapılmamakla birlikte dilin yapısı üzerine bazı görüşler dile getirilse de bu tartışmaların hiçbirinde alfabe değişimiyle ilgili -bazı cılız ve münferit sesler müstesna- önemsenecek bir fikre rastlanılmamaktadır.

Zira üzerine bin yıllık bir medeniyetin inşa edildiği, Arap Alfabesine eklenen yeni harflerle Türkçeye uyumlu hale getirilen ve bünyesine Farsça ve Arapça başta olmak üzere sair dillerden aldığı kelimelerle zenginleşen Osmanlı Türkçesinin yerine başka bir alfabe getirmek en ileri reformcuların dahi savunmadığı bir düşünce iken, Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Harbi sonunda tarih sahnesinden çekilmesi ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrolarının tartıştığı bir konu haline gelmiştir. Nitekim beş yıl sonra da Latin Alfabesi'ne geçilmiş ve çok hızlı bir şekilde uygulamaya konulmuştur.

Sosyo-kültürel yapılar, çevresi ile etkileşip alış-veriş yaparak ancak tedrici olarak gelişirler. Ani değişimler veya diğer bir ifade ile devrimler ise böyle değildir. Kırılmalara yol açabilirler. Harf İnkılâbı veya devrimi işte böyle ani ve hızlı bir değişimin adıdır. Tanzimat Dönemi'nde başlayan ve yaklaşık 150 yıl boyunca tartışmalara neden olan, günümüzde de hâlen tartışmaların yaşandığı harf değişikliği sürecinin incelenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada, Harf İnkılabının Türk siyasi ve sosyal hayatına etkileri irdelenecek, özellikle kültür, bilim ve eğitim alanlarını nasıl etkilediği incelenecektir.

Bu konu, toplumsal yapının günümüzde geldiği noktayı anlamak ve Türk siyasal hayatının sosyolojik boyuta etkileri bakımından irdelenmesi gereken bir konudur. Bundan dolayı bu konuda yapılan yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, yazılan kitaplar, basın hayatındaki yansımaları, TBMM arşivi, makale çalışmaları incelenmiştir. Örneğin bu

konuda; 2016 yılında Ekrem Saltık tarafından “*Toplumsal Belleğin Yitimi Tartışmaları Bağlamında Harf İnkılâbı*” başlığıyla bir Doktora Tezi çalışılmıştır. Kısıtlama yapılan bu tezde “günümüzden maziye bakılarak, kayıp ve kopukluktan bahsedilmiş, geçmişe ait toplumsal belleğin öncelikle sözlü kültür aracılığıyla aktarıldığına dikkat çekilerek Harf İnkılâbı’nın toplumsal belleğin kaybı konusundaki en önemli kırılma noktalarından biri olduğu, bu inkılâbın başlı başına geçmişten kopuş, travma ve yitiriliş olduğu” vurgulanmıştır (Saltık, 2016). Harf İnkılâbı konusunda yine 2005 yılında Ayça Yenişan, “*Tarih Boyutu İçinde Alfabe Sorunu ve Türk Harf Devrimi (1839-1929)*” başlığıyla hazırladığı Yüksek Lisans Tezi’nde; Tanzimat Dönemi’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar olan alfabe tartışmalarına değinerek, inkılâbın nitelik bağlamında Türk kültürü, dili ve sosyal hayata etkileri hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur (Yenişan, 2005). Yasemin Kıroğlu’nun 2008 yılında üzerinde çalıştığı Yüksek Lisans Tezi’nde de yine “*Harf İnkılâbı’nın Atatürk Devrimlerinin Yayılmasına Etkisi*” başlığıyla: Türklerin tarih boyunca etkileşimde bulunduğu kültürlerle yaşadıkları etkileşim sebebiyle kullandıkları dillerden bahsedilmiş, Tanzimat Dönemi’nde başlayan tartışmalardan Harf İnkılâbı’nın gerçekleştirilmesinin tarihsel süreci incelenerek inkılâbın geri dönüşü olmaksızın sosyal ve kültür yaşamında yer alması hususları değerlendirilmiştir (Kıroğlu, 2008). “*Tevhid-i Tedrisat’tan Harf İnkılâbı’na İlköğretim (1924-1928)*” adıyla Hayrünisa Alp’in 2009 yılında hazırladığı Doktora Tezi’nde de 1924 ve 1928 yılları arasındaki dönemde Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kabul edilmesinden Harf İnkılâbı gerçekleştirildikten sonraki süreçte ilköğretim ve eğitim alt yapısı temellerinin atılmasına dair yasal düzenlemelere çoğunlukla yer verildiği görülmekle birlikte yapılan yasal düzenlemelerin, yeni yapılanmaların, öğrencilerin ve öğretmenlerin yetiştirilmesinden, bu konulara ait sorunlara kadar konuya yaklaşımların farklı şekilde ele alındığı görülmüştür (Alp, 2009). Adem Çelik’in 2009 yılında, “*Harf İnkılâbına Giden Süreç (1923 – 1928)*” adındaki Yüksek Lisans Tez çalışmasında Türklerin tarihsel geçmişleri, kültür birikimleri, tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşimleri neticesinde geçiş yaptıkları diller, Arap harflerinin bırakılarak Latin kökenli harflerin kullanılması ve harflerin değiştirilmesi, ıslah edilmesi hakkındaki tartışma süreçleri ve topluma yansımalarından bahsedilmiştir. Ayrıca Cumhuriyetin ilan edilmesinden 1928 yılında İnkılâbın yapılmasına kadar olan sürecin İstanbul basınına yansımaları irdelenmiştir (Çelik, 2009). Ali İhsan İlhan’ın 2010 yılında, “*1925–1928 Yılları Arasında Cumhuriyet ve İkdâm Gazetesinde Çıkan Harf İnkılâbıyla İlgili Konular*” başlığıyla çalıştığı Yüksek Lisans Tezinde, bu sürecin yaşandığı dönemin irdelenmesinin Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında ideolojilerin etkisinde kalınarak, ihtilaf içinde ve ideolojiler arası çatışma şeklinde olduğu, Arap harflerine

geçilmesinin bile Latin harflerinin kabul edilmesi kadar yankı uyandırmadığı ifade edilmiştir. Harf İnkılâbı toplumsal açıdan geniş bir perspektifte incelenerek, Latin harflerinin kabul edilmesi süreçlerinin basına yansımalarından özellikle de İkdâm ve Cumhuriyet Gazeteleri penceresinden ele alındığı, harflerin değiştirilmesine dair kararlar ile ilgili haberlerin gazetede çıkması ve karara ne gibi tepkiler verildiği” teze yansıtılmıştır (İlhan, 2010). Harf İnkılâbı ile ilgili lisansüstü tezler genel olarak incelendiğinde, konunun yukarıda verilen örnekler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir.

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, dünyada yapılan alfabe değişimlerine yer verilmiş ve Türk Devletleri ile diğer toplumlardaki alfabe değişiklikleri incelenmiştir. Bu kapsamda Türklerin tarih boyunca çeşitli alfabeleri kullandığı, tarihi akış içerisinde kendi tabiatından kaynaklanan değişimlerle birlikte coğrafya, farklı sosyal ve kültürel çevre ilişkisi gibi dış kaynaklı etkenlerle Türk dilinin zenginleştiği ve tekâmül ettiği görülmektedir.

İkinci bölümde, Tanzimat Dönemi’nde ve sonrasında yapılan alfabe tartışmaları ele alınmıştır. Bu dönemde yapılan tartışmaların genellikle ağıdalı dilin anlaşılma zorluklarına dikkati çeken ve halkın anlamasını güçleştiren ifadeler yerine daha sade bir üslup kullanmanın gerekliliği ve kelimelerin yazılış ve okunuşunu kolaylaştırmak için harflerin ayrık yazılması gibi konularla sınırlı kaldığı görülmektedir.

Üçüncü bölümde, Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki siyasi, sosyal ve kültürel alanlardaki değişim ve inkılablar incelenmiş ve bunlar içinde harf inkılâbı etraflıca değerlendirilmiştir. Ayrıca harf inkılâbı öncesi ve sonrasında dilde sadeleştirme hareketlerinin tarihi süreci de bu bölümde ele alınmış, bu kapsamda Türk Dil Kurumunun yaptığı çalışmalar incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise Harf İnkılâbı’nın günümüz siyasi, sosyal ve kültürel hayata yansımaları, eğitim ve akademik hayata etkileri incelenmiştir. Bu kapsamda gelişmiş demokratik ülkelerin sözlüklerinde kelime sayıları yüzbinlere yaklaşırken Türkçedeki daralma, başta İngilizce olmak üzere batı menşeli kelimelerin dilimizi istilası, Osmanlıca alfabenin bilinmemesi ve arşiv kayıtlarının okunamaması sebebiyle akademik çalışmalarda yaşanan sığlık ve Osmanlıcanın tekrar seçmeli ders olarak müfredata girmesi hususları ele alınmıştır.

Tez çalışması Cumhuriyet öncesi tartışmalardan, harf inkılabına, dilde sadeleştirme çalışmalarından kelime dağarcığının zayıflaması sebebiyle yabancı dillerin Türkçeyi istilasına kadar bir süreci ana hususları ile ortaya koymaya çalıştığı için betimsel modelde

yapılandırılmış nitel bir çalışmadır. Tezde arşiv ve kaynak taraması üzerinden lehte vealeyhteki görüşler ile bugün gelinen nokta ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle harf inkılabı öncesi TBMM'deki tartışmalar ve kanunlaşma süreci ile harf inkılabının uygulanmasına yönelik önemli hususlar T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden temin edilerek incelenmiştir.

Bu çalışma, farklı birçok nedenden dolayı önem arz etmektedir. Bu sebepler içerisinde harf inkılâbının eğitim sistemi üzerine yaptığı etkiler, toplumda geçmiş ve gelecek arasındaki bağların zayıflatılması, birincil tarih kaynaklarını anlama ve kullanımının güçleşmesi, Osmanlıca olarak yazılan eserlerin çoğunun yeni alfabeyle çevrilmemesi nedeniyle ortaya çıkan kopukluk ve geçmişi öğrenme ihtiyacı ilk akla gelenler arasında sayılabilir.

İkinci olarak da gerek dilde sadeleştirme çalışmaları gerekse Avrupa ve ABD'nin bilim ve teknolojiadaki üstünlüğünün etkisiyle Türkçeye giren yabancı kelimelerin artması sonucu, diğer Türk devletleri ve akraba topluluklarındaki Türkler için Anadolu Türkçesi neredeyse bir yabancı dil haline gelmesidir. Nitekim, *“Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi”*nde devlet başkanların birbiriyle *“Türkçe”* konuşamaması bunun açık bir örneğidir (Hürriyet, 2010). Gerek geçmişle günümüz arasındaki iletişim kopukluğunun giderilmesi gerek Türkçenin zenginleştirilmesi ve yabancı dillerin istilasından kurtarılması gerekse de Türk dünyasının ortak bir alfabeyle kavuşması gibi hususlar dikkate alındığında bu tez çalışmasının bilimsel tartışmalara kendi sınırlılığı içinde katkı yapacağı düşünülmektedir.

1. DÜNYADA ALFABE DEĞİŞİMLERİNE GENEL BAKIŞ

Alfabe değişimi dünyada yaygınlığı olan bir konu değildir. Daha çok nadirattan olmakla birlikte radikal değişim dönemlerine has bir harekettir. Bu bölümde dil ve alfabe konusundaki kavramsal terimler incelenerek dünya genelinde diğer toplumlar ve Türk Devletlerinde yapılan alfabe değişiklikleri ele alınacaktır. Alfabe konusu incelenirken öncelikle dil, ses, harf, kelime ve alfabe kavramlarına açıklık getirmeye ihtiyaç vardır.

1.1. Alfabenin Önemi, Kültür ve Medeniyet İçindeki Yeri

Türkçe Sözlükte, dil kelimesinin birden fazla manası bulunmakla birlikte konumuzla ilgili olarak; “*İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle ve işaretlerle yaptığı anlaşma, lisan*” (Türkçe Sözlük, 1998: 586) açıklaması bulunmaktadır. Bununla birlikte dil sözcüğünün edebiyat çevrelerince, dilbilimci ve yazarlar tarafından çeşitli bakış açısı ve boyutu ile tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir (İnce, 2006: 1).

Ses ve harflerle ilgili olarak da TDK’nda (URL-1, 2018), akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşime ses denildiği, dilin işlevli en küçük birimi sayıldığı, harfin ise sesin yazı yazmak üzere kullanılan işaretlerin karşılığı olduğu, harflerin de bütün olarak alfabeyi oluşturduğu, harflerin yazıdaki en temel öğeler olduğu bildirilmiştir. Keza TDK’da kelime; anlamlı ses ya da ses birliği, söz, sözcük mânasındadır (URL-2, 2017). Sözcük ise, cümlenin kurulmasında etken rolü olan ve anlam taşıyan ses ya da sesler topluluğu olup, dilbilgisi ve mana görevi olan en küçük dil birlikleri olarak ifade edilmiştir (Kantemir, 1991: 194). Bingöl’e (1994:14) göre; kelimeler, söze çevrilmiş olan kavramların kesin temsilcileridir.

İlgili literatüre ve alan uzmanlarının konuyla ilgili görüşlerine bakıldığında dilin çok farklı boyutlarıyla ele alındığı görülür. Ergin’e (2000:3) göre dil, insanların birbirleri ile anlaşmasını sağlayan doğal bir vasıta, kendisine özgü kural ve kanunları bulunan canlı bir varlıktır. Banguoğlu (2000: 9) ise gramerle ilgili eserinde; dil için, “*insanların sorunlarını anlatmak üzere kullandığı sesli işaretler sistemidir*” demiştir. Aksan (2000: 11), dilin çok yönlü, farklı açılardan bakıldığında farklı farklı nitelikleri ortaya çıkan, sırlarının ise bugün bile çözülemeyen efsunlu bir varlık olduğunu gerek insan gerekse toplumdan ayrı düşünilemeyen sanat, bilim ve teknik konularla alakalı ve aynı zamanda onları oluşturan bir kurum olduğunu belirtmiştir. Dilin, toplumun bireye bağışladığı en büyük donatım ve miras olduğu, bir milletin kimlik belgesi niteliği taşıdığı, yaşayış tarzının aynası olarak değerlendirildiği de görülmektedir (Kaplan, 2001: 35; Karakuş, 2005: 5).

Diğer başka görüşlere bakıldığında dilin değişik tanım ve tariflerine de rastlanılmaktadır. Aydın'a (1999: 107) göre dil, tarihsel boyutta evrilerek gittikçe daha da karmaşık hale gelen sosyal ve çağdaş hayatın bir ürünü iken Göğüş (1978: 1); bir milletin yaşayış şekli, ulaştığı kesin düşünsel yapısı, geçmişiyle ve idealleriyle kendisi olduğu görüşündedir. Düşüncelerin, duygu ve isteklerin toplumca anlam ve ses bakımından ortak kural ve öğelerden faydalanılarak diğer insanlara iletilmesini sağlayan dilin, gelişmiş ve çok yönlü bir dizilim olarak tanımlandığı da görülmektedir (Güleryüz, 2001: 3). Gökçe (2003: 13) için ise dil, genel manasıyla düşünceleri anlatan işaretler sistemidir.

Dilin, toplumsal ve bireysel boyutta iletişim sağlamada gereken en temel unsur olduğu, aynı zamanda da insan olmanın temel ayrımı olduğu da ifade edilmiştir (Kahramanyol, 2001: 195; Bingöl, 1994: 14). Bütün bu ifadeler incelendiğinde; asırlar boyunca insanların birbirleri ile iletişimlerini sağlayan temel araç olması, yazılı ve sözlü anlatımları yapmaya yarayan, dahası toplulukları millet kavramına getiren çok yönlü yapıya sahip sistemli işaretler olması dilin belirgin özellikleri olarak sayılmıştır (İnce, 2006: 3).

Bütün bunlara ilave olarak dilin canlı bir varlık olarak yüz yıllar boyunca değişen, gelişen ve yenilenen bir yapıya sahip olduğu, dünya üzerinde yaşayan çok sayıda insan topluluklarının tarih boyunca farklı birçok dil kullandığı gerçeğinden hareketle değişimin doğal bir süreç olarak tüm dilleri kapsadığı, ancak dile dışarıdan yapılan ani ve keskin müdahalelerin sınırlı kaldığı ve bir istisna olarak kabul edildiği söylenebilir.

Dilin tekâmülü ve zaman içinde diğer toplumlarla etkileşim sonucu bünyesine yeni kelimeler alarak zenginleştiği, hatta mevcut kelimelerin yüklendiği manalarda farklılaşmalar meydana geldiği hususları ayrı, kullanılan yazı dilinin alfabesinin değiştirilmesi ayrıdır. Her iki hususta da ihtiyaçtan kaynaklanan, genel kabul gören ve toplum tarafından benimsenen değişimler ile halkın irade ve talebi dikkate alınmadan, devrimciler tarafından otoriter bir yaklaşımla cebri ve tepeden inme alfabe değişimleri veya kelime alıp-atmaları aynı şekilde değerlendirilemez.

1.2. Başka Toplumlarda Yapılan Alfabe Değişiklikleri

Tarihte doğal yolla olmayan alfabe değişikliklerine nadiren rastlandığı daha önce ifade edilmişti. Büyük kırılma dönemlerini temsil eden ihtilallerde pek çok alanda değişikliğe gidilmesine rağmen alfabe değişimine rastlanılmamaktadır. Bunun tek istisnası Türkiye'dir. Yakın dönemde yaşanan Fransız İhtilali, Rusya'daki Bolşevik Devrimi ve Çin'deki Kültür Devrimi incelendiğinde bu ülkelerde dile müdahale yapılmadığı görülür.

Nitekim 1789 Fransa ihtilalinden sonra ülkede siyasi, iktisadi, hukuki ve sosyo-kültürel alanlarda değişiklik yapılmasına rağmen alfabeyle ilişilmemiştir (Duman, 2008: 104-119).

Keza Rusya'da 1917 ihtilaliyle iktidara gelen Bolşevikler ülkede çok radikal değişiklikler yapmasına rağmen kendi alfabelerine ilişmemişlerdir. Ancak ilk etapta bağımsızlıklarını ilan eden Türk milli hükümetlerini ortadan kaldırarak hâkimiyetleri altına almışlar, sonra Türk milletlerinin aralarındaki bağı zayıflatmak için önce Latin alfabesinin kabulünü desteklemişlerdir. Türkiye'nin Latin alfabesini kabul etmesinin ardından aşama aşama yapılan çalışmalar ve alınan kararlarla her Türk lehçesi için birbirinden farklı Kiril alfabesine geçilmesini sağlamışlardır. İslâmi kelimeler ve Türkiye lehçesinden geçen ibareler atılarak yerine Rusça terimler yerleştirilmiş, bilhassa siyasi, iktisadi, ilmi ve teknik terimlerin Rusça olması mecburiyeti getirilmiş, bunların yanı sıra Türk lehçelerinin birbirinden kelime almaları yasaklanmıştır. Sovyet Kongrelerinde alınan kararların hedefinde Türk dilini özünden uzaklaştırma, parçalama ve Türk alfabelerini farklılaştırma yoluyla Rusçayı ortak dil haline getirme politikasının güdüldüğü anlaşılmaktadır. Sovyet Rusya "*Birleştirilmiş Yeni Türk Alfabesi*" hareketine katkıda bulunan bilim adamlarını sürgün ve idamlarla ortadan kaldırarak ortak alfabe çalışmalarının izini bile silmek istemiştir (Aslan, 2009: 357-371).

İhtilâl yaşanan ülkelerden biri olan ve yazılı tarihi M. Ö. 2200'e kadar uzanan Çin yazı sistemi dünyanın en eski ve en zor yazı sistemlerinden biridir. Mezopotamya, Hindistan, Güney Afrika, Mısır ve Avrupa'daki benzerleri ortadan kalkmasına rağmen Çin, aynı yazılı diliyle 21. Yüzyıla kadar gelmeyi başarmıştır. Günümüzde Çin'in bilgisayar teknolojilerinden uzay araştırmalarına kadar kullandığı yazı 3300 yıl önceki yazının aynıdır. Dünyada bunun bir benzeri yoktur (Fidan, 2011: 9). 1930'larda Çince karakterlerin sadeleştirilmesine yönelik cılız bir hareket olmuşsa da birkaç ay sonra tepkiler nedeniyle durdurulmuştu. Nüfusunun büyük bölümü okuma yazma bilmeyenlerden oluşan Çin'in bunun üstesinden gelebilmesi için Francis tarafından 1943'de yapılan Latince harflere geçilmesi teklifi ise kabul görmemiştir. Netice itibarıyla dünyanın en eski ve en zor alfabelerinden biri olan Çin alfabesi Mao'nun kültür devriminden sonra da varlığını korumuştur.

İbranice'nin 2000 yıl gibi uzun bir aradan sonra yeniden modern bir konuşma ve yazı dili olarak kullanılmaya başlanması ve İsrail'in resmi dili olması ise dili değiştirmenin aksine kaybolmaya yüz tutmuş bir dili ihya etme hareketi olarak dünyada eşine rastlanılmayan İbraniceye ve Yahudilere has bir durumdur (Aytaç, 2008: 25). Yahudiler konuşulmayan, yazılmayan ölü ve dinî dilleri İbraniceyi diriltmişler; bu dilden ileri ve milli bir dil meydana

getirmeyi başarmışlardır (Dilâçar, 1978: 42-45; İmer, 1976: 41-44).

1.3. Türk Devletlerinde Yapılan Alfabe Değişiklikleri ve Dildeki Gelişmeler

Köklü bir tarihi olan Türkler, eldeki yazılı kaynaklara göre milattan önceki yıllardan başlayarak değişken ve hareketli yaşam tarzlarıyla dünyanın farklı coğrafyalarında büyük devletler kurmuşlar ve dünya medeniyetine katkılarda bulunmuşlardır. Türklerin yazılı tarihi incelendiğinde fethettikleri ve vatan haline getirdikleri yerlerde karşılaştıkları medeniyet ve kültürlerle doğal olarak etkileşime girmişlerdir. İçinde buldukları coğrafi şartların, zamanın, bağlı buldukları dinin ve kendisini biçimlendiren sosyal ve siyasi yapının durumuna göre, medeniyetlerin kültürel etkileri sonucunda farklı alfabeler kullandıkları görülmüştür (Gökalp, 1909: 161-165). Türkler İslâm dinine girdikten sonra Kur'an-ı Kerim'in yazı dili olan Arap harflerini alarak, eksiklerini Fars alfabesinden tamamladıkları, Türkçenin ağız ve fonetik yapısına göre uyarladıkları bu alfabe, 20. asrın başlarına kadar yaklaşık bin yıl kullanmışlardır. Bu alfabe, kullandıkları diğer alfabeler ile mukayese edildiğinde; yaygınlık ve süreklilik açısından en uzun süre kullanılanı olmuştur (Korkmaz, 2009: 1470; Özerdim, 1998: 9).

Aynı zamanda Türkler dünya üzerinde yayıldıkları geniş sahalarda kendi dilleri ile yakınlığı olsun ya da olmasın birçok dile de temas içinde olmuşlardır. Bu temaslar sonucunda karşılıklı alıntılar ve etkileşimler olmuştur. İslâmiyetin kabul edilmesinden sonra da Arap ve İran ile sıkı ilişki içine girmişlerdir. Bu süreçte Arapça ve Farsçadan birçok kelime Türk diline girmiştir. Ayrıca Çin, Sanskrit ve Slav dillerinden de Türkçeye birçok kelime girmiştir. Bugün genel kabul gören görüşe göre Türkçe; Moğolca ve Mançu-Tunguzca, bunun yanında son yıllarda dâhil edilen Kore ve Japon dilleri ile birlikte Altay dil ailesinin bir üyesidir (Özyetgin, 2006: 2).

Alfabe değiştirmelerinde başta din olmak üzere siyasi ve sosyal faktörler öne çıkmaktadır. Buna örnek olarak Uygur ve Arap alfabelerini gösterebiliriz. 1928 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti devletinde Latin alfabesinin kabul edilmesinde ise batıyı bir bütün olarak modelleme ve Türklerin geçmişiyle, tarihî ve dinî bağlarını zayıflatma saikinin öne çıktığı görülmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 265-266).

Tarih boyunca Türkler pek çok alfabe kullanmışlardır (Yenişan, 2005: 6). Dilbilimciler tarafından on iki, on yedi, on sekiz tane diyenler vardır (Ulu, 2014: 278). Bunların en önemli beş tanesi ise; Göktürk alfabesi, Soğd kökenli Uygur alfabesi (8.-15. asırlar arası), Arap menşeli Türk alfabesi (10.-20. asır), Kiril kökenli Türk alfabesi (20.-21.

asır) ve Latin kökenli Türk alfabesidir (20.-21. asır) (Açık, 2008: 1). Bunların dışında Mani, Brahmi, Tibet, Ermeni ve Süryani alfabelerinin kullanıldığını söyleyen dil bilimcileri de vardır (Ulu, 2014: 277-302; Tekin, 1997: 8; Çelik, 2009: 1-4). Ancak bu tür alfabe kullanımları sınırlı, kısa süreli olup göçülen coğrafyalar ve içine girilen toplumların zaruretlerinden kaynaklanmaktadır. Türklerin kullandığı alfabeler arasında kendine özgü ve istisna olan sadece Göktürk Alfabesidir ve Göktürkler tarafından kullanılmıştır. Yenisey Âbideleri (648-650) ve yaklaşık yüz sene sonra yapılmış olan “*Orhon Kitabeleri*” bu alfabe ile yazılmış muazzam eserler olup tarihi açıdan çok kıymetli vesikalardır (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 265-266; Çağatay, 2018: 78).

Uygurlar tarafından kullanılan Uygur alfabesi ise Arap alfabesinden sonra Türklerin en fazla kullandıkları ikinci alfabe olmuştur. Bunun sebebi, Türklerin İslâmiyet’i kabul ettikten sonra uzunca bir süre daha Uygur alfabesiyle yazmaya devam etmeleridir. Mesela Çağatay Hanlığında Uygur alfabesiyle yazılan pek çok eser olduğu gibi, Osmanlı sarayında da Fâtihten Sultan Mehmet dönemi ve öncesinde Uygur alfabesiyle yazılmış eserler mevcuttur (Tekin, 1997: 41). Bu alfabelerden Göktürk, Uygur ve Arap alfabesi dışındakiler kullanılan bölgelerle sınırlı kalmıştır. Osmanlılar ve Selçuklular 11. yüzyıldan itibaren günümüze kadar bu alfabeyi kullanarak sayısız eserler bırakmışlardır. Arap alfabesi 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Rusya ve Türkiye’de yapılan devrimler sonrasında Türk ülkelerinin çoğunluğunda yerini Latin ve Kiril temelli alfabelere bıraksa da İran, Irak ve Doğu Türkistan’da yaşayan Türklerce kullanılmaya devam edilmiştir (Şahin, 2013: 449). Rus hâkimiyeti altında kalan Türklerin kontrolünü kolaylaştırmak amacıyla oluşturulan stratejiyi Çarlık Dönemi (1917-1930), Stalin Dönemi (1930-1953), Brejnev, Gorbaçov ve bağımsızlık Dönemi şeklinde ele almak mümkündür. Rusların Dil politikası sadece Türkleri kontrol altında tutmakla sınırlı olmayıp, asimile niyetleri de taşımaktadır. Bu konuda önce Tatarlar, daha sonra da Kazak Türkleri ile diğer Türk bölgelerinde yoğunlaşan misyonerlik faaliyetleri bulunmaktadır. Çarlık Rusya’sı idaresi altındaki Türkleri Hristiyanlaştırmak amacıyla Rus alfabesinin kullanılması fikri ise Nikolay İvanoviç İlminskiy¹ (1822-1892) isimli Rus misyonere aittir (Kerimli, 2002: 279).

Türkler arasında Latin alfabesine geçirilen ilk Türk toplumu Yakutlar olmuştur. Yakutlar 1917’den 1933’e kadar bu alfabeyi kullanmışlardır (Şahin 2003: 42). Bakü’de,

---

¹ Nikolay İvanoviç İlminskiy (1822, Penza-1892, Kazan). Rus Ortodoks misyonerdir. Kazan Ruhani Akademisi’nde öğrenim gördü ve daha sonra orada öğretmenlik yaptı. 1861’de Kazan Üniversitesi Türk-Tatar kürsüsü profesörü oldu. Rusya sınırları içinde yaşayan Müslüman halkların Rus mâneviyatında yetiştirilmesini, kısacası Ruslaştırılması fikri İlminski’ye aittir (Ayan, 2008: 126-127).

1926 yılında düzenlenmiş olan 1. Türkoloji Kongresi'nde "*Birleştirilmiş Türk Elifbası*" ismiyle Latin esaslı bir alfabe oluşturulmuştur. Fakat 1926-1940 arasında Sovyetler coğrafyasında Arap harflerinden Latin'e, Latin'den Kiril'e geçilirken alfabeler ve yazım kurallarında farklılıklar yapılmış, Türk toplulukları arasında bağın kesilmesi hedeflenmiştir (Açık, 2008: 1). Hıristiyanlaştırılmış olan Tatar Türkleri (Kreşen Tatarları) 1862 yılında, Çuvaş Türkleri de 1871 yılında, daha sonrasında da Yakut Türkleri Kiril alfabesini kullanmışlardır (Açık, 2008: 2).

Ancak misyonerlerin Türk dilini kullanan halkları Rus (Kiril) alfabesini kullanmaya zorlamaları ve Çarlık rejiminin yaptığı birtakım uygulamalar, Rusya'da yaşayan Türklerde Ruslara karşı nefret uyandırdığından Kiril'i bırakıp Latin Alfabesine geçilmesinden yana tavır sergilemelerine neden olmuştur (Kerimli, 2002: 273-288). İbray Altınсарın, İlminskiy'nin tesirinde kalarak, 1879 tarihinde Rus alfabesiyle ilk Kazak alfabesini hazırlamıştır ve bu alfabeyle metin örnekleri yapmıştır (Kocaoğlu, 1988: 331).

Özbekistan'da ise 18. yüzyıldan itibaren harflerin ıslah edilmesi doğrultusunda pek çok kurultay yapılmış, tartışmaların ardından 1923 yılında yapılan Taşkent konferansında Latin alfabesine geçilmesi kararlaştırılmıştır (Enlamof, 1922: 6). Ancak bu fikrin benimsenmesine rağmen Özbekler 1923- 1930 yılları arasında Arap alfabesini ıslah ederek bugün ilim âleminde "*toti*" yazı deneni yazıyı kullanmışlardır (Demirci, 2011: 226). 1. Türkoloji Kongresi, 26 Şubat ve 6 Mart 1926 tarihleri arasında Bakü'de toplanmıştır, bu kongre sonrasında, alınan kararlara uygun şekilde 1927 yılında bir kurul oluşturulmuştur. Kurulun adı, Yeni Türk Alfabeti Komitesi'dir. Bu kurulun üyeleri de Sovyet cumhuriyetleri temsilcileridir. Bu kurul "*Birleştirilmiş Yeni Türk Alfabeti (Yanalif)*" adıyla yeni bir alfabe hazırlamıştır (Altun, 2004: 62). Hazırlanan alfabe ise Sovyet hâkimiyetindeki Türk halklarının ve Azerbaycan'ın ortak alfabeti olmuştur (Çelik, 2009: 63). Bu şekilde Karaçay ve Balkar bölgesi ile Azerbaycan'da yaşayan Türkler, Lâtin alfabetini kabul ederek bizden daha önce kullanmaya başlamışlardır (Ulu, 2014: 283). Azerbaycan'da benzer reformlar kabul edilmiştir (Togan, 1928: 319).

Sovyet dilbilimcileri özellikle, Arap harflerinin, Müslüman halkların dillerine uygun olmadığını iddia etmiştir. Rusya için Latin esaslı harf politikası, doğu bölgesinde uygulanması plânlanan devlet politikasıdır. İlk aşamada Kiril alfabeti yerine Latin alfabetinin seçilmesi; özellikle Müslüman halklara dil politikasında Ruslaştırma yapıldığı izlenimini vermemek amacını taşır. Bu politika neticesinde ise 36 milyon konuşanı olan 70 dil Latin harfleriyle yazılmaya başlamıştır. 1930'larda Sovyetleştirme politikasının

Ruslaştırma şekline dönüşmesi Sovyet dil politikasının dönüm noktasını oluşturmuştur (Açık, 2008: 3).

Sovyetler bölgesinde yaşayan Türk halkları, Türkiye’de yaşanan Harf İnkılâbından sonra Lâtin harflerinin kullanımına daha hızlı geçiş yapmıştır. 1928 yılında Nogaylar, 1929 yılında Kırım, 1928 yılında Özbekistan, 1930 yılında Kafkasya’da Kumuklar tarafından Lâtin esaslı harfler kullanılmaya başlanmıştır. 20. Yüzyılda Lâtin alfabesi Türk dilleri konuşanların genel alfabesi haline gelmiştir (Ortaylı, 1991: 103). Fakat Türkler arasında oluşan bu alfabe birliği Rusya’yı rahatsız etmiştir. Sovyetler ve doğu bölgesinde yaşayan Türklerin Lâtin alfabesine geçişleri 1936 tarihinden itibaren Stalin tarafından talimat verilerek durdurulmuştur. 1939 tarihinde ise Sovyetler Birliğindeki bütün Cumhuriyetlerde Kiril alfabesinin kullanılması sağlanmıştır (Ortaylı, 1991:107). Ruslar her Türk Cumhuriyeti için, ortalama sekiz ile on harfi değiştirerek ayrı bir Kiril alfabesi hazırlamıştır. Buradaki amaç, birbirine yakın Türk halklarının alfabelerini olabildiğince birbirinden farklılaştırmak ve milli birlikteliklerini bozmaktır. Bu şekilde özel bir çaba sarf edilmeden Türk halkları birbirinin yazısını okuyamaz hale getirilmiştir (Ercilasun, 1993: 10-11).

İstanbul Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından 18-20 Kasım 1991 tarihleri arasında, “*Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu*” düzenlenmiştir. Bu sempozyumda Tataristan Türk lehçeleri için tavsiye edilen ortak alfabe için imza atmıştır. Ortak alfabe Türkiye Türkçesinin yazıldığı Latin harfleri temelli olup genişletilmiştir. Ortak Türk Alfabetini benimseyen ilk devlet, Azerbaycan olmuş ve 25 Aralık 1991 tarihinde Latin alfabesine geçmiştir (Abdieva, 2017: 109). Türkiye’de 1992 yılında yapılan Türk Dili Kurultayı A B C Komisyonunca Ä ä işareti dışında bu sempozyumdan çıkan bütün işaretler benimsenmiştir.

Türk Devletlerinden, Türkmenistan 12 Nisan 1993 tarihinde, Özbekistan 2 Eylül 1993 tarihinde Latin esaslı alfabeti kabul ederek kullanmaya başlamışlardır. Gagavuz Özerk Cumhuriyeti ile Kırım Özerk Cumhuriyeti 1993 yılı içinde Latin esaslı harfleri kabul etmiştir. 1999 yılında da Tataristan Latin harflerini kabul etmiştir (Şahin 2003: 44). Fakat Rusya Federasyonu’nun bir kanun çıkartarak Tüm Rusya Federasyonu içerisindeki halkların Kiril alfabesine devam etmesini sağlamış ve Latin harfleri ile ilgili çalışmaları sonlandırmıştır (Şahin 2003: 44). Gagavuzlar, Karakalpaklar, Kırım ve Kazan Tatarları da Latin esaslı harfleri kabul etmiş ancak çıkarılan kanun ile Kazan Tatarlarının alfabe değiştirme girişimleri engellenmiştir (Açık, 2008: 6).

Kazakistan, 27 Ekim 2017 tarihinde, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

resmî web sitesinde, Kazak Dilinin Kiril Yazısından Latin Yazısına Geçişi Hakkında Kararnâme yayımlanmıştır (Abdieva, 2017: 111). Kazakistan'da Latin alfabesine geçiş konusunun gündeme gelmesinin ardından bu konu Kırgız parlamentosunda da gündeme getirilmiştir. Ancak, Kırgızistan'da Rusçanın devletin ikinci resmi dili olması Latin alfabesine geçişi zorlaştırmaktadır (Şahin, 2012: 383). Netice itibarıyla Kırgızistan, pek çok bilimsel kurultaylarda Latin alfabesine geçiş kararı alınmasına rağmen yoğun Rus nüfusun ve Rus politikasının etkisi ile Latin alfabesine geçişi kabul etmemiştir (Şahin, 2002: 67). Ayrıca bugün alfabesini hiç değiştirmeden Arap alfabesiyle günümüze kadar devam eden İran içindeki Azeriler, Doğu Türkistan'daki Uygurlar ve Kazaklar ile Irak'taki Türkmenler halen Arap alfabesini kullanmaktadır (Demirci, 2011: 229).

2. OSMANLI DEVLETİNDE ALFABE VE DİL TARTIŞMALARI

Osmanlı Devleti, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu'dan devraldığı kültür mirası üzerinde kurulmuş ve yükselmiş, üç kıtada hüküm sürmüş bir cihan devletidir. Birbirinden farklı kültürleri bünyesinde toplamış ve mezcetmiştir. Bunlar içerisinde en güçlü olanlar Arap ve Acem kültürüdür. 18. Yüzyıldan itibaren batı dünyası karşısında öncelikle savaşlarda aldığı yenilgilerle dikkatini askeri alana çevirmiş ve ıslahat yapma ihtiyacı hissetmiştir. 3. Selim zamanında ilk defa Avrupaya daimi elçiler gönderilmiş oradaki gelişmeler takip edilmek istenmiştir (Karal, 1983a: 73). 2. Mahmut Avrupaya bilim ve teknolojik gelişmeleri öğrenmeleri için öğrenciler göndermiştir. Batıyla temas sonucunda bilhassa Tanzimat Dönemi'nde gözler eğitime ve temelde de harflere çevrilmiş geri kalınmışlığın faturası alfabe ve dile çıkarılmıştır (Karal, 1983a: 162).

İşte bu bölümde Osmanlı Devletinde alfabe ve dil konusunda aydınlar ve devlet adamları tarafından tanzimatla beraber başlatılan tartışmalar ve değerlendirmeler ile çözüm önerileri ele alınacaktır.

2.1. Osmanlı Elifbası ve Osmanlı Türkçesi

Osmanlı Türkleri Selçuklulardan devraldığı (ا elif, ب be, پ pe, ت te, ث se, ج cim, چ çim, ح ha, خ hı, د dal, ذ zel, ر rı, ز ze, ژ je, س sin, ش şın, ص sad, ض dad, ط tı, ظ zı, ع ayın, غ gayn, ف fe, ق kaf, ك kef, گ yayı kef, ك Türki kef, ل lam, م mim, ن nun, و Vav, ه he, ی ye, لا lâmelif (ل ve ا harflerinden oluşur) olmak üzere 34 harfden meydana gelen Alfabe kullanmışlardır (Açıkel, 2010: 9). Osmanlı Elifbası; Farsi ve Arabi alfabeden farklı olup Osmanlı Türklerine mahsustur. Bu alfabe Osmanlının hakim olduğu geniş bir coğrafyada kullanılmış ve yaygınlık kazanmıştır (Yıldız, 2012: 47). Osmanlıca yazı sağdan sola doğru yazılırken rakamlar soldan sağa doğru yazılmaktadır.

Arap alfabesi Hâmi-Sâmi dil ailesine bağlı, Arap dilinin gereklerine ve sistem yapısına uygun bir alfabadir. Temel ses yapısı sessiz harf iskeletine dayanır. Bu nedenle yazıda “elif”, “vav” ve “ye” harfleri ile karşılanan üç sesli harften fazlasına yer verilmez. Ünsüzlere gelince: Arap harflerinde mahreçler vardır. Ayrıca Arap harfleri başta, ortada ve sonda ayrı yazılışlara sahiptir. Arap dilinin sözcük köklerinde değişiklik yapan çekimli bir dil olmasına karşılık, Altay dil ailesinden gelen Türkçede ise kelime kökleri sabittir. Yeni söz türetmeleri, köke eklenen eklerle karşılanmaktadır. Türkçede ünlülere ağırlık verilmektedir ve sekiz ünlüsü vardır. Ünsüzlerin boğumlanma noktalarına göre birbirinden

ayrı harfler ile gösterilmeleri de gerekmemektedir (Korkmaz, 2009: 1470-1472).

Osmanlılar farklı alanlarda çeşitli yazı türleri kullanmışlardır. Bunlar; sülüs, nesih, tevki, rika, muhakkak, reyhanî, ma'kili kûfi gibi. Ayrıca kendilerinin geliştirdiği ve çeşitli alanlarda kullandıkları ta'lik, divânî, siyakat, rik'a, yazıları da vardır. Bu yazı çeşitlerini hat sanatı olarak diplomalarda, levhalarda, mezar taşlarında, camilerde ve başka alanlarda da kullanmışlardır (Yıldız, 2012: 47).

Osmanlı Devleti kurulduğu dönemde; saray, medrese, tekke ve yeniçeri ocağı gibi çevrelerden meydana geliyordu. Saray ve medrese klasik edebiyatın gelişimini desteklerken tekke kendine mahsus edebiyatı meydana getiriyor, yeniçeri ocağı ise halk edebiyatını devam ettirmeye çalışıyordu. Tekke edebiyatı ile halk edebiyatının dili Türkçe, klasik edebiyatın dili ise Arap ve Fars edebiyatının etkisi altında gelişen ağdalı bir dildi. 14. Yüzyıl ile 15. Yüzyılın ilk yarısında nesir dili çok sade idi. 16. ve 17. yüzyıllarda edebî nesir dili Türkçe olmaktan çıkmış, Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla belli kesimlerin anlayacağı bir dil olmuştur. Bu durum şair ve bilginlerin birbirinden farklı şu iki maksadı gütmelerinden kaynaklanmıştır; “Sanat ve Fayda”, Hüner ve marifet göstermek istedikleri zaman ağdalı yapma sanat diline, öğretmek ve faydalı olmak istedikleri zaman da açık Türkçeye başvurmuşlardır. Birincisinde fikir araç deyiş amaç; ikincisinde ise deyiş araç, fikir amaç olmuştur (Levend, 1960: 21).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat Dönemi'ne kadar olan sürede kullanılan dil, diğer dillerle -özellikle de Arap ve Fars dilleriyle- etkileşimlerde bulunması nedeniyle bu dillerden alınan kelimeler ve telaffuzlar zamanla dilimize yerleşmiş, benimsenmiş ve Türkçeleşmiştir. Bu durum Anadolu'nun yerleşik halkları olan milletler için de geçerlidir. Rum, İtalyan, Ermeni, Süryani ve sair milletlerden dilimize geçen ve zaman içinde Türkçeleşen pek çok kelime bulunmaktadır. Osmanlıca ise Tanzimat'ın ortaya attığı deyimlerdendir. Siyasi birliği kurmak maksadıyla “Millet-i Osmaniye” tamlamasını kullanan Tanzimatçılar, Osmanlı ülkesinde konuşulup yazılan Türkçeye de Osmanlıca dediler. Tanzimat'tan sonra yazılmaya başlanan Türkçe gramer kitaplarına “*Kavaid-i Lisan-ı Osmani*” adı verildiği gibi Türk dili de; Türkçe, Arapça ve Farsçadan mürekkep bir lisan olarak tarif edilmiştir (Levend, 1960: 11).

2.1.1. Osmanlıca'nın Dil Özellikleri

Osmanlıca bağımsız bir dil olmayıp Batı Türkçesinin bir dönemine verilen isimdir. Macar Türkolog Nemeth, Osmanlı Türkçesi terimini Türkiye Türkçesini de içine alacak

şekilde kullananlar arasında yer almıştır. Nemeth, 1957 yılında 8. Türk Dil Kurultayı'nda, Yeni dönemin adlandırılması tartışmalarıyla ilgili olarak; *“Belki de Türkiye’de “Osmanlı Türk Dili”, “Osmanlı Türkçesi” tabirleri, özellikle son nesil zevkine göre sunî, sevimsiz, tatsız ve Türkiye’nin bugünkü durumunda mânasız gibi gelebilir, fakat benim gözümde bu tabirlerde Türklüğün ana kitlesinden ayrılmış olan özel bir kolun yediyüz yıllık tarihi vardır”* ifadelerini kullanmıştır (Demir ve Yılmaz, 2002: 475).

Türkler Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu'ya geldiklerinde kendi ağızlarını yazı dili haline getirmişler ve bu şekilde Eski Anadolu Türkçesini oluşturmuşlardır. Bu zaman bakımından birinci aşamayı oluşturur. Anadolu Selçukluları ve beylikler çağı ile Osmanlı Devleti'nin 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan kuruluş dönemini içine alır. Eski Anadolu Türkçesini kendi içerisinde Selçuklular Dönemi (11.-13. asırlar arası), Beylikler Dönemi (14. asır), Osmanlılar Dönemi (15. asır ortasına kadar) olarak üç döneme ayırırlar da olmuştur. Bu dönemde kullanılan yazı Türkçesinin, bugün konuşulan dile yapı itibarıyla benzer olduğu ve düzyazı eserlerin çoğunun konuşma Türkçesine yakın yapıda olduğu görülmektedir (URL-3, 2018). Aynı dönem için Eski Osmanlıca adının da kullanıldığı görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesine mahsus dil özellikleri birdenbire ortadan kalkmamış daha sonraki asırlarda yazılan eserlerde de kullanılmaya devam edilmiştir. 15. asır ortalarından 16. asra kadar olan dönem, Eski Anadolu Türkçesi özellikleri yerini yavaş yavaş yenilerine bıraktığı bir geçiş devresi olmuştur. İstanbul'un fethinden önceki döneme Eski Anadolu Türkçesi bu tarihten sonraki dönem için de Osmanlı Türkçesi denilmektedir. Osmanlı Türkleri; 14.ve 15. yüzyıl ve sonrasında, doğudan batıya, kuzeyden güneye kadar sınırların ulaştığı her yere devlet eliyle Türkçe konuşan memur ve asker göndermişlerdir. 16. yüzyıl ile 19. yüzyılın sonuna kadar olan aşamaya Klasik Dönem de denmiştir (Timurtaş, 1994: 7-8). Bu yeni dönemin dili için, Osmanlıca veya Osmanlı Türkçesi terimlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (URL-4, 2018). Bu dönemde yeni dil özellikleri yerleşip yaygınlaşmış, Türkçenin işlev alanları genişlemiş, ancak bununla birlikte halk dilinden de uzaklaşmıştır.

Eski Anadolu Türkçesinin bazı edebi, dini ve didaktik işlevleri yerine getirebilmekte olduğu, ancak Türkçe temel alınarak Osmanlı Devlet teşekkülünü destekleyecek bir standart dil inşası ihtiyacı ortaya çıkınca bunun yetersiz kaldığı görülmüştür. Osmanlı Türkçesi yerel bir dil durumundan çıkmış, devletin sınırlarının genişlemesiyle ve idarede Türk olmayan unsurların da görev almasıyla, milletler üstü bir geçerlilik kazanmıştır. Buna rağmen homojen bir standart yazı dili gelişmemiştir. Ancak bilimsel ve idari yazılarda Osmanlıcanın

işlevleri önemli ölçüde artmıştır. Osmanlının gücünün sağlanmasıyla Osmanlıca bağlayıcı hale gelmiş ancak tam bir kurallar kitabı anlamında bir biçimsel düzenlemenin olmadığı görülmüştür. Kullanılan bu Türkçe için bir kural koyucu gramer veya imla kılavuzu da bulunmamaktadır. Yalnızca Arapça ve Farsça için imla, söyleyiş, dilbilgisi ve söz varlığıyla ilgili belli kuralların olması, her iki dile ait bilgilerin gelişmesiyle birlikte, Osmanlıca Türkçesi, verici dillerdeki imla ve söyleyiş kurallarına uymak durumunda kalmıştır. Özellikle bilimsel ve idari yazılarda Arapça ve Farsça'dan kelimeler alınarak Osmanlıcanın işlev alanları önemli ölçüde genişletilmiştir (Demir, Yılmaz 2002: 477-479).

Osmanlı Devletinde orta ve yüksek eğitim sistemi Fatih Sultan Mehmet dönemi içinde (1451-1481) yapılmış, Yavuz Sultan Selim döneminde (1512-1520) ise olgunlaşmıştır. Yavuz Selim'in Mısır Seferi sonunda İstanbul Hilafet merkezi olmuştur. Bunun neticesinde Osmanlı Devleti daha çok İslâm karakterini almış dolayısıyla Arapça ve Farsça'ya daha çok önem verilmiştir (Çelik, 2009: 5). Bu dönemde kullanılan Osmanlıca, yönetici zümrenin ve eğitilmiş toplum kesiminin kullandığı bir yazışma ve edebiyat dili olmuştur. Günlük hayatta konuşulmamış olan bu dilin en belirgin özelliği ise Türkçe cümle altyapısı kullanılarak İslâm dünyasının klasik kültür dilleri olan Arapça ve Farsçanın serbestçe kullanabilmesine imkân sağlamasıdır (URL-3, 2018).

Eğitim dilinin sadece Arapça olması nedeniyle Arapça bilmek eğitilmiş olmanın göstergesi olarak sayılmıştır. (Tıpkı günümüzde İngilizce bilmek veya o dönemde Avrupa'da Latince bilmek gibi) O zamanlarda sadece seçkin bir azınlık, klasik edebiyat dili Farsçayı da öğreniyordu. Klasik Arap ve Fars literatürünün kaynaklarını tanımak, bu dilleri bilmek ve grameri ile söz varlığının farklarına vakıf olabilmek, kültürlü bir Osmanlı'nın ayırt edilme özellikleri olarak kendini göstermiştir (URL-3, 2018).

19. asır ortalarından 20. asrın başına kadar süren yenileşme dönemi, yeni bir standart dilin gelişmeye başladığı bir dönem olmuştur. Tanzimat'la başlayan dönemde, dil konusu çok fazla tartışılmıştır. Önemli devlet adamlarından Reşit Paşa, eğitimin halk arasında kolayca yayılabilmesi, fen ve sanat alanındaki kitapların herkesin anlayabileceği bir dil ile yazılması gerekliliği üzerinde durmuştur (Şavkay, 2002: 27-28).

Türkiye Türkçesi dönemi ise 20. asrın başından Cumhuriyetin kurulmasına kadar olan süreyi kapsayan ve günümüzdeki dilden çok da farklı olmayan dönemdir (URL-4, 2018). Bu dönemde kullanılan Türkçeye "Çağdaş Türkiye Türkçesi"denilmiştir (URL-5, 2018).

Osmanlı'nın son dönemlerinde Türk dilinde meydana gelen tartışmaların

merkezinde de yine batılılaşma ve uluslaşma kavramları yer almaktadır. Bu dönemde dilde sadeleşme hareketlerinin başladığı da görülmektedir. Ümmet kavramının bir kenara bırakılarak Türklüğün bir millet kavramı olarak ele alınması nedeniyle ortaya çıkan Türkçülük akımı hızlı bir gelişim göstermiş, temelinde bütün Türk milletini dil, din, kültür ve medeniyet ölçüleri bakımından tek bir millet olmaya ve birleşmeye yönelik çabalar şeklinde kendini gösterdiği görülmektedir. Bu akımın yerleşmesinde milliyetçiliği esas alan Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Ocağı ve Türk Derneği'nin de milliyetçiliğin kültürel anlamda güçlendirilmesinde önemli roller üstlendiği görülmüştür (Gündüz ve Fırat, 2014: 69).

2.1.2. Osmanlıcanın Toplumsal Benimsenme Boyutu

Osmanlıca, Osmanlı Devleti döneminde Anadolu yanında güney doğu Avrupa'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan coğrafyadaki farklı milletler arasında bir iletişim aracı haline gelmiştir. Bu sebeptendir ki hâkimiyeti altında bulunan bölgedeki bütün dilleri yoğun bir şekilde etkilemiştir. Dil alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde yalnızca başka dillerden Türkçeye olmayıp Türkçeden de diğer dillere çok büyük ve canlı bir etkileşim olduğu anlaşılmaktadır (URL-4, 2018).

Osmanlıcanın harfleri, İslâm dininin mukaddes kitabı Kur'an-ı Kerim'in harfleri olduğu için halk tarafından benimsenmiştir. Bu alfabe Türk, Arap, Acem başta olmak üzere Osmanlı hâkimiyet alanındaki Müslüman olan sair milletler tarafından lisan yazısı olarak kullanılmıştır. Türkçenin Arapça ve Farsça ile olan lisanî münasebetleri itibarıyla da bu üç lisanın tahsili kolaylaşmıştır. Kur'an öğrenen birisi çok rahat Osmanlıca'yı da öğrenebilmiştir (Galanti, 1925: 18).

Nasıl ki Avrupa ülkelerinde Latince'nin kök lisan olması sair dillerin arasındaki geçirgenliği artırarak Avrupa dillerinin kendi aralarında öğrenilmesini kolaylaştırıyorsa, benzer şekilde Kur'an alfabesinin öğrenilmesi, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın bir terkibi olan Osmanlıcanın öğrenilmesi, Osmanlı Devleti'nin hükümran olduğu coğrafyalarda bu üç dilin öğrenilmesini fevkalade kolaylaştırmakta idi. Nitekim o dönem aydınları bu geçirgenlik sayesinde ana dilleri yanında diğer iki dili de rahatlıkla öğrenip kullanabiliyorlardı. Arap, Acem ve Türklerin ortak alfabe kullanımı ile inşa edilen "*İslâm Medeniyeti*" kavramının zaman zaman çok hatalı olarak "*Arap Medeniyeti*" şeklinde anlaşıldığı da olmuştur. Bu hatanın sebebi İslâm medeniyetine hayatîyet veren başta Arap, Türk, Fars ve diğer tüm milletlerin eserlerini ağırlıklı olarak Arapça vermelerinden kaynaklanmaktadır (Bozan, 2018: 69). Avrupa medeniyetinde temel bir değer olan etnisite ve ırk kavramı İslâm

anlayışında ümmet üst kimliği altında eşit kardeşlik ilişkilerine dönüştüğü için kullanılan alfabenin bir etnisiteye tahsisi ancak Batılı ülkelerin anlayışıyla sınırlı kalmıştır. Osmanlıca dahilinde geniş halk kitleleri tarafından benimsenmiş, hatta Osmanlı hâkimiyetindeki gayrı müslim unsurlar tarafından da herhangi bir itiraz görmeden kullanılabilmiştir. Tarihin garip bir cilvesidir ki Osmanlı Alfabeti'nin kaldırılma döneminde Osmanlıca'yı yüksek sesle savunma cesareti de Avram Galanti örneğinde olduğu gibi gayrı müslim unsurlara düşmüştür.

2.2. Alfabe Tartışmaları

Son yüzyılı aşkın bir süre tartışıla gelen konulardan biri, belki en önemlisi alfabadir. Bu konuda lehte ve aleyhteki fikirler çeşitli platformlarda dile getirilmiştir. Alfabe konusunda tartışmaların başlamasında, 3. Selim ve 2. Mahmut dönemlerinde bilhassa askeri alanda ıslahat yapılması için Avrupa'dan getirilen uzmanların fikirleri ve kullandıkları yazılar alfabe tartışmaları üzerinde etkili olmuştur. Avrupa'ya Öğrenciler gönderilmiş ve bu öğrenciler eğitimlerini tamamlayıp ülkeye döndüklerinde Batı dilleri ve yazıları ile Arap harfli Osmanlı yazısını karşılaştırma imkânı bulmuşlar ve mukayese sonucu alfabeyle eleştiriye tabi tutmuşlardır. Matbaanın kullanılmasıyla baskı işlerinde bazı güçlükler yaşanmaya başladığından yine dikkatler alfabeyle çevrilmiştir. Kısaca Tanzimat Dönemi'ndeki tartışmalar beraberinde harflerin ıslâhı konusunu da gündeme taşımıştır (Sarı ve Gedik, 2014: 486; Çelik, 2009: 6). Bu çerçevede fikir adamları, yazarlar ve şairler arasında Arap alfabesinin yetersizliği ve eksikliği tartışılır hale gelmiştir (Gündüz ve Fırat, 2014: 60).

Genel itibarıyla bakıldığında alfabe tartışmalarında iki ana fikrin hâkim olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki mevcut harflerle devam edilmesi, veya ıslah edilmesi diğer görüş ise mevcut harflerin değiştirilmesi yönünde olmuştur (Sarı ve Gedik, 2014: 488; Demirci, 2011: 225).

2.2.1. Mevcut Alfabenin Islah Edilmesi

Batının üstünlüğünün farkedilmesini müteakip Tanzimat Dönemi'nde alfabe ile ilgili başlayan tartışmalar Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında da devam etmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi harf meselesi ile ilgili önemli görüşlerden biri, mevcut harflerle devam edilmesi, ancak ıslahının gerektiği yönündedir. Bu görüşü savunanlar, çeşitli sebeplerle, harflerin değiştirilmesine karşı çıkmışlardır.

Mevcut alfabenin korunarak ıslah edilmesi görüşünün öncülerinden biri Ayıntaplı Mehmet Münif Efendi'dir. Tanzimat Dönemi'nden itibaren Batılaşıma sürecinde aktif rol oynayan Münif Efendi 82 yıllık uzun ömründe devletin değişik kademelerinde görev almış, farklı dönemlerde üç kez Maarif Nazırlığı yapmış, devrin siyasi, içtimai ve kültürel hadiselerine tanıklık etmiş önemli bir şahsiyettir. 1 Mayıs 1862'de kurucusu olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de, bir konferansta yaptığı konuşmada, Arap alfabesinin imlasının değiştirilerek okuma yazma işinin kolaylaştırılması üzerinde durmuş, Osmanlıca'yı başka ulusların dilleri ile karşılaştırmıştır (Boyacıoğlu, 2001: 19; Yenişan, 2005: 29). Arap harflerinde ıslahat yapılması gerektiği, okuyup yazmayı kolay hale getirmek için harflerin ayrı ayrı yazılması gerektiği gibi düşünceleri beyan etmiştir (Sadoğlu, 2003: 214-221; Tekin, 1997: 8-41). Münif Paşa konferansta, kelimelerde hareke kullanılmaması nedeniyle farklı şekillerde okunabildiğini ifade etmiştir. Dilimizde kullanılan Arapça ve Farsça tamlamaların çok fazla olduğunu, bazı kelimelerin, tamlamaların ve özel adların okunup yazılmasının zorlaştığını, büyük harf küçük harf bulunmaması nedeniyle özel adların diğer cins isimlerden ayırt edilmekte zorlanıldığını savunmuştur. Avrupalıların yazılarında böyle durumlar olmadığından 6-7 yaşından başlamak üzere herkesin okuma-yazma bildiğini bizde ise okuyup yazma öğrenmenin çok uzun zaman aldığı iddia etmiştir (Levend, 1953: 17-18). Münif Paşa, hali hazırda kullanılan alfabe ile kitap basımında zorluk yaşandığını, basım için daha çok harfe ihtiyaç olduğunu söyleyerek bazı çözüm önerileri sunmuştur. Bu öneriler içinde harflerin kolay okunabilmesi için harflere işaretler konulması hususu, alfabeye sesli harflerin ilavesi ve harflerin ayrık yazılması hususları dikkat çekmektedir. Ayrıca küçük kitapçık ve broşürler basılarak bunların okullarda okutulması, halk arasında okumanın yaygınlaştırılmasının sağlanması da öneriler arasındadır (Çelik, 2009: 8-9). Bu konferansta ortaya atılan düşünceleri dikkate alan bazı dilcilerin, bunu harflerle ilgili ıslahat hareketlerinin başlangıcı olarak kabul ettiği görülür (Tansel, 1953: 224).

İlk olarak Münif Paşa'nın dile getirmiş olduğu "Huruf-ı Munfasıla" denilen harflerin ayrıklığı sistemini, Milaslı Dr. Hakkı Bey, Cihangirli Şinasi, Muallim İsmail Hakkı Bey, Edebiyatçı Ali Nusret, Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve Celal Esat Arseven yazdıkları kitap ve makalelerle desteklemişlerdir (Tongul, 2004: 107; Demirci, 2011: 225; Yenişan, 2005: 30)

Azerbaycanlı şair Ahundzâde Mirza Feth-Ali'nin harfler hakkında teşhiste bulunarak Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'ye gönderdiği teklifi, üç esas üzerinde müzakere edilmiştir. Kullanılan harfler ıslaha muhtaç mıdır? Ahundzâde'nin icadı olan harfler ihtiyaca uygun mudur? Böyle bir ıslahatın kabulü ve yaygınlaşması mümkün müdür? Müzakerenin

sonunda harflerin ıslahı meselesinde ittifak edilmiş, Ahundzâde'nin hazırladığı harflerin de basım işinde külfetli olacağına dikkat çekilmiş, alfabe değişikliği çok güç olacağından ve İslâmi eserlerin de terk edilmesine neden olacağından bu ıslah teklifinin mümkün olmayacağı kararına varılmıştır. Keçecizade Fuat Paşa ise; alfabenin yetersiz olduğu ve ıslah edilmesinin zorunlu olduğu görüşünde fikir beyan etmiş fakat alfabe değişikliği yapılması taraftarı olmamıştır. “*Mirza'nın dediği doğru ve Latin harfli bir elifba ile yazıp okumak kolaysa da bin yıllık mazi ve maarifimizle bağlarımız kesileceğinden, böyle bir değişikliğe lüzum yoktur*” demiştir (Çelik, 2009: 10). Değişiklik yapılması halinde ise alfabe değişimi ile birlikte binlerce yıldır yazılan eserlerin işe yaramaz hale geleceği kaygısı öne çıkmıştır (Karabulut, 2010: 136). Tartışmalar sonuç vermiş ve 1863-1864 ders yılında “Cemiyet-i Tedrisiye” adı ile açılan mektepte Arap harfleri harekelenerek okutulmuştur (Çelik, 2009: 11).

Dönemin yazarlarından İbrahim Şinasi Avrupa'da bulunduğu Latin harfleriyle Arap harflerini karşılaştırma imkânı bulmuş bazı harflerin atılmasını istemiştir. Basın hayatında, dörtyüz- beşyüz kadar olan harf sayısını yüz on ikiye kadar indirmiş ve eserlerini bu harflerle basmıştır (Çelik, 2009: 11). Namık Kemal de 19. asrın sonlarına doğru bu tartışmalara dahil olmuş ve Arap harflerinin ıslahından yana tavır sergilemiştir. “*Usulü Tahsilin Islahına Dair*” başlıklı yazısında okuma yazmanın yayılmamasının harflerden kaynaklanmadığını gerçek sebebin tahsilde uygun usullerin kullanılmamasından ve gereken tedbirlerin alınmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir. İngilizlerin, Amerikalıların hatta İspanyolların da alfabelerinin zor olmasına rağmen, onlarda okuma-yazma, bilgi edinme oranının çok yüksek olduğuna değinmiştir. Latin harfleri ile ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir. Herkesin inancı gereği Kur'an-ı Kerim'i okuması gerekir. Lisanımızda meramımızı yazmak için Arapçanın sarfını bilmeye ihtiyaç vardır. Öyleyse yeni bir alfabe tertip etmek abes ile işgal değil midir? Harflerin değiştirilmesi nesiller arasındaki bağı koparacağından geçmişteki eserler okunamaz, bu eserlerin yeni harflerle aktarılması ise zaman ve masraf gerektirecektir. Harflerin değiştirilmesi okuma yazma bilenlerin hepsini tekrar heceden başlamak zorunda bırakacaktır. Tebdili huruf basım işlerinde de önemli bir hizmet getirmez. Latin harfleri mevcut Arapça kelimelerin yazılmasında yetersiz kalacaktır. Bu konuda Namık Kemal mukayeseli bir çalışmaya ihtiyaç olduğu fikrini ileri sürerek; hocası, kitabı, tahsil usulü muntazam bir veya birkaç sıbyan mektebi yapıp, harflerin Avrupaya oranla tahsile engel olup olmadığını fiilen tecrübe etmek ve eğer gerekirse otorite olan kişilerden meydana gelen bir komisyon aracılığıyla gereğine göre ıslahına teşebbüs edilmesini salık vermiştir (Çelik, 2009: 12-13).

Okuma yazmanın gecikmesi veya öğrenilememesini eğitim usulüne bağlayan ve harflerin ıslah edilmesini savunanlardan biri de İran'ın Osmanlı nezdindeki elçisi olan Ermeni asıllı Melkum Han'dır. Hürriyet Gazetesinde Namık Kemal ile harf meselesini tartışmışlardır. Ahundzade'nin teklif ettiği alfabenin reddini de yanlış bulduğunu dile getiren Melkum Han'ın Rus ajanı olduğunu iddia edenler de olmuştur (Çelik, 2009: 15).

Harf konusunu tartışanlardan biri de Hayrettin Bey ile Ebuzziya Tevfik'dir. Hayrettin Bey'in harflerin değişmesi gerektiği görüşlerini eleştiren Ebuzziya Tevfik'e göre, ilerleme ve gelişme; eğitim usulünün değişmesiyle mümkündür. Müslümanlar bu alfabe ile eskiden medeniyette çok ilerlemişlerdi. Keza Batının gelişmesini sağlayan da İslâm medeniyetidir. İngiliz ve Fransız gibi alfabeleri çok ağır olan milletlerde okuma yazma oranının yüksek olması bunu ispat eder. Harfler ona göre; Hayrettin beyin iddia ettiği gibi fününun kapısı değil anahtarıdır. Biz elimizdeki anahtarla yanlış kapıları açmak için çabalamamızdan dolayı zahmet çekiyoruz. Neticede Ebuzziya Tevfik alfabenin değişmesine değil harflerin ıslahına ve eğitim usulünün değişmesine taraftardır (Çelik, 2009: 16-17).

Tartışmaya Hayrettin Bey Terakki Gazetesi'nde, Ebuzziya Tevfik Bey ise Ruznâme-i Ceride-i Havadis'te devam ederler. Terakki Gazetesi Arap Harflerinin çok ağır olduğunu basımı ve telgraf haberleşmesini çok zorlaştırdığını savunurken Ruznâme-i Ceride-i Havadis ise Arap Harflerinin başka harfler ile yazılamayacağını belirtir (Çelik, 2009: 17). Ziya Paşa da harflerin ayrık yazılması ve dilin sadeleştirilmesi düşüncesindedir. Ancak insanlar arasında fikir birliğini sağlayan lisanın her eline kalem alan tarafından değiştirilirse milletin anlaşma vasıtası olan lisanı bozmuş olacağını ifade etmiştir (Çelik, 2009: 13).

Ali Süavi Arap yazısının iyi olmakla beraber kusurlarının olduğunu ve ıslah edilmeye muhtaç olduğunu, yazının değiştirilmesi taraftarı olmadığını dile getirmiştir. Osmanlının Batı karşısında geri kalmasının önemli bir nedeninin matbaanın geç kullanılması dolayısıyla basılı kültür ürünleri olan kitap gazete mecmua vs. sınırlı olmasına bağlar. Ali Süavi'ye göre okuma yazma güçlüğü'nün sebebi yazı işi değil bir dil işidir. Ahmet Cevdet Paşa, Arap harflerinin işaretlendirilerek harf sayısının artmasını; Ahmet Mithat Efendi ise harflerin ıslahının gerekliliğini belirtmiştir (Ertem 1991: 249 -259). Daha sonraki zamanlarda dönemin diğer aydın, düşünür, şair ve yazarları da dil ve alfabe konusundaki tartışmalara katılmışlardır (Tansel, 1953: 224). Tanzimat Dönemi şair ve yazarlarından olan Şinasi ve Ebuzziya Tevfik, Arap harflerini ıslah ederek matbaada kullanmışlardır (Boyacıoğlu 2001: 19). Bu dönemde Arap harflerinin değiştirilmesinden ziyade ıslahına yönelik görüşlerin ağırlık kazandığı görülmektedir.

Özetle Tanzimat Dönemi'nde harf konusu ile ilgili tartışmaların iki minval üzere geliştiği görülmektedir. Birinci ve ağırlıklı olan grup Arap harflerinin korunarak ıslahının gerekliliğini, okuma yazma bilmenin araştırıp öğrenme ile mümkün olacağını, azınlıklarla birlik sağlamanın alfabe değil dil ile olacağını, alfabenin kültür seviyesinin yükselmesine engel olmadığını, Latin harflerinin dilimizde bulunan bazı Arapça ve Farsça kelimeler karşısında yetersiz kalacağını savunmuştur. İkinci grup ise Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini, çünkü Arap harflerinin okuma yazmayı zorlaştırdığını, basım zorluğu olduğunu, azınlıklarla birliğe ve kültür seviyesinin yükselmesine engel olduğunu iddia etmiştir.

Birinci Meşrutiyetin ilanının ardından 2. Abdülhamid döneminde, 1878'de Sivas Mebusu Mehmet Ali Bey, Meclis-i Mebusan'da eğitim konusuyula ilgili bir tasarı sunmuş ve bu alanda tartışmalar tekrar alevlenmiştir. Namık Kemal sürgünde olmasına rağmen fikirlerini savunmaya devam etmiştir, Menemenlizâde Rifat Bey'e ve Binbaşı Ömer Bey'e gönderdiği mektuplarda önceki fikirlerinde ısrar ettiği ve bazı önerilerde bulunduğu görülmüştür. Mesela; milletlerin inkişafı için yazının değiştirilmesi değil eğitimin iyileştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Harekeyi uygun bulmamış, ancak özel isimlerin başına konabileceğini ileri sürerek, kelimenin yazılış biçimi ve telaffuzunun bilinmesini yeterli görmüş ve çocukların yedi yıl eğitim almasını önermiştir (Çelik, 2009: 18).

Namık Kemal'e göre, Arap harflerini kaldırmak, Müslümanlığı atmak demektir. Türk dili için Latin alfabesi benimsenirse, imparatorlukta öteki toplumlar da kendilerine birer alfabe yapabilirler, dillerini geliştirebilirlerdi. Bu, Osmanlı İmparatorluğunun dağılması demek olurdu. Namık Kemal, alışılmış Arap yazısıyla Osmanlıca yaşatılırsa bunun birleştirici rol olacağı düşüncesindeydi (Yenişan, 2005: 36-39).

2. Abdülhamid Arapça yazıda yapılmak istenen tüm değişiklik ve yenilikleri yasaklamıştır. Buna rağmen 2. Abdülhamid'in bir dönem Latin yazısını alma eğilimi göstermiş olduğunu iddia edenler olmuşsa da gerçekte Abdülhamid'in kendisi, yazı değiştirme konusunda hiçbir girişimde bulunmadığı gibi, bu sorunla ilgili inceleme bile yaptırmamıştır. Bu nedenle onun Latin harflerini alma hususunda söylediği ifade edilen sözler gerçeği yansıtmamaktadır (Yenişan, 2005: 39).

1908 yılında 2. Meşrutiyet Dönemi'nde harfler hakkındaki fikirler; Arap harflerinin ıslahı ile yeni harflerin kabul edilmesi etrafında toplanmıştır (Korkmaz, 2009: 1472). Aynı

döneminde Arnavutların² Latin alfabesini kabulü ile alfabe meselesi daha da alevlenmiştir (Açık, 2008: 2). Mevcut harflerin ıslahı ile yeni harflerin kabulü şeklindeki fikirler, basın aracılığı ile ciddi biçimde dönemin aydınları tarafından tartışılmaya devam etmiştir (Sarı ve Gedik, 2014: 487). Öyle ki bu durum ülkedeki herkesi ilgilendiren bir mesele olmuş (Şentürk, 2012: 30), bu gelişmelerin toplumun tarihi ve sosyal hayatına etkileri de büyük olmuştur. Nihayet Maarif Nezareti meseleye el atarak 1909 yılında İmla Komisyonunu kurmuştur (Ülkütaşır, 1998: 16-33). Milaslı İsmail Hakkı, Meşrutiyetin ilanından sonra çıkardığı “Tecedüt” isimli gazetede, “Huruf-u Munfasıla” fikrinin yaygınlaşması için yazılar kaleme alarak fikirlerini gazete vasıtasıyla herkese yaymaya çalışmış ve büyük çaba sarf etmiştir (Sarı ve Gedik, 2014: 487-488).

Arap harflerinin Türk dil yapısına uygun hale getirilmesi için, değişiklikler yapılarak farklı ve yeni bir alfabe yapılması fikrini savunanlardan biri de Rezaizâde Mahmut Ekrem Bey’dir. Huruf-u munfasıla görüşünü savunanlardan Necmettin Arif, Ali Nusret, Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Ata Bey, Rezaizâde Mahmut Ekrem bir araya gelme ve birlikte hareket etme noktasında anlaşmışlar ve Rezaizâde’nin davet-namesiyle Dar-ül Fünun’da 1911’de toplanmışlar ve konuyla ilgili fikirlerini yaptıkları konuşmalarda dile getirmişlerdir. İsmail Hakkı, konuşmasında; harflerin ıslahı gerekliliğinin sebepleri ve ıslahın nasıl yapılması gerektiği üzerinde durmuştur (Türk Yurdu, 1327-1328 (1909-1910): 276-280). Harflerde yapılacak düzenlemenin yeni alfabe oluşturmaya gerek kalmadan sorunu çözeceğini söylemiştir (Sarı ve Gedik, 2014: 493).

Geçici İdare Heyeti; Mehmet Şakir Bey, Demir Ali Asaf, Necmeddin Arif, Mustafa Rakım Efendi, Nusret Bey, Şinasi Bey ve Hüseyin Hüsnü Bey’den oluşan, Merkezi İstanbul’da olan, İslah-ı Huruf Cemiyeti, nizamnamelerini hazılamış ve çalışma faaliyetlerini belirlemişlerdir³ (Şentürk, 2012: 30; Akçay, 2007: 5-7). Bu cemiyet “*Yeni Yazı*” gazetesini çıkarmıştır. Gazetede ülkenin eğitim-öğretim sistemindeki başarısızlığından yakınılmıştır. Kabul ettikleri yeni harflerle ve yeni imla kurallarıyla yayımladıkları eserlerin halk tarafından itibar görmesi halinde askeri yazışmalarda da (Sadoğlu, 2003: 220; Akçay, 2007: 7-8), huruf-u munfasıla kullanılacağına dair haberler hem Yeni Yazı Gazetesi’nde hem de Tanin Gazetesi’nde yer almıştır.

---

² Arnavut alfabesi tartışmaları için bkz. *İttihatçılar ve Arnavutlar*, Buke Kitapları, İstanbul 2004, (Çelik, 2004: 273-303).

³ Derneğin faaliyet alanı ve nizamnamesi için ayrıntılı bilgi için İlgili makaleye bakılabilir. Akçay, Yusuf, “Osmanlı Dönemi Alfabe Tartışmaları Bağlamında Dr. İsmail Hakkı Bey ve İslah-ı Huruf Cemiyeti” Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, Erzurum 25-27 Nisan 2007.

H. Cahit Yalçın, Tanin Gazetesi'nde; yabancıların dilimizdeki zorluk nedeniyle öğrenme konusunda istekli olmadıklarını ileri sürmüştür. Hüseyin Cahit Yalçın dili kolaylaştırmanın yolunun, harflerin ayrı ayrı yazılması olduğunu savunmuştur. Ona göre; okuma-yazma bu şekilde daha kolay ve cazip hale gelebilecektir (Tongul, 2004: 107).

Enver Paşa, Tanin'de yer alan harfleri esas alıp “*bir sese bir harf*” kuralına göre Arap harflerinin ayrık yazılması fikrini desteklemiştir (Demircan ve Erözden, 1992: 117). Oluşturulan bu yazı ise “*Ordu Elifbası*”, “*Hatt-ı Cedit*”, “*Enver Yazısı*” gibi isimlerle tarihimize geçmiştir. Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı, ordu içindeki yazışmalarında Ordu Elifbasını kullanamamıştır (Açık, 2008: 2; Ülkütaşır, 1998: 26; Akçay, 2007: 8-9).

Meşrutiyetin ilanından sonra Arap harflerinin ıslah edilmesi yönündeki görüşü savunulara karşın, Haydar; bunun milletin hars ve irfanını ilgilendirdiği için buna karar vermeden önce derin düşünmek gerektiğini ifade etmiştir (Ali Haydar, 1340 (1922): 186).

Satı Bey, Milli Mecmua, İctihad, Hayat gibi dergilerde bu konuyu çözmek adına alfabenin değiştirilmesi fikirlerine karşı çıkarak; aşağıdaki fikirleri dile getirmiştir (Mustafa Satı Bey, 1329 (1911), 1327-1329):

1- Japonların kullandığı harfler daha zordur ancak ilerleme konusunda başarı sağlayabilmişlerdir. Madem harfler engel ise onların da ilerlememesi gerekirdi.

2- Dünya tarihi geniş bir geçmişi bulunan başka bir milletin harflerinin değiştirmesine tanık olmamıştır.”

3- Alfabemizde görülen zorluk ve eksiklikler de zorlanmadan düzeltilebilir.

Yine bu fikirde olan Ali Seydi'nin bir eserinde; kullanılan harflerin sadece bir dilden oluşmadığını, alınan harflerin dilimize uydurulduğunu söyleyerek görüşlerini ifade ettiği görülmektedir (Ali Seydi, 1340 (1922), 9).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle alfabe tartışmaları gündemden kalkmış ve 1916-1917 yıllarında basında kısa bir süre gündeme gelmiş ama daha sonrasında da alfabe tartışmalarına birkaç yıl ara verilmiştir (Asım, 1917: 2; Başman, 1926: 83).

2.2.2. Mevcut Alfabenin Değişmesi

İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra Balkanlardaki milliyetçilik ve ayrılıkçı akımların ardından başlayan harf tartışmalarının merkezinde Türklük kavramının bulunduğu ve yönetenle yönetilenler arasındaki dil farklılıklarına dikkat çekildiği görülmektedir. Bu

dönemde okur-yazar oranının azlığının sebebinin dilde aranmaya çalışıldığı ve bunun için de yeni alfabe oluşturulması doğrultusunda düşüncelerin varlığı dikkat çekmektedir (Ceyhan, 2007: 14-15).

Ali Haydar gibi bazı aydınlar mevcut harflerin bütünüyle kaldırılmasını ve bu harflerin yerine Latin harflerinin kabul edilmesini savunmuşlardır (Sarı ve Gedik, 2014: 495). H. Cahit Yalçın, Dr. Abdullah Cevdet, Celal Nuri İleri, Kılıçzade İsmail Hakkı ve Musullu Davut gibi düşünürler, harflerin düzeltilmeye çalışıldıkça daha da bozulacağını söyleyerek çözümün harflerin değiştirilmesinde olduğu fikrini savunmuşlardır. C.Nuri, kullanılan harflerin ilerlemeye mâni olduğunu, ilerleme noktasında yetersiz olduğunu, halkın bu harfleri anlayamadığını ileri sürmüştür (Çelik, 2009: 28-32). C.Nuri, “*Tarih-i İstikbal*” adlı kitabında; “...dilimize uymayan harfleri bırakalım. Evrensel olan Latin harflerini kullanalım.”, “...Bize huruf-ı munfasıla (harflerin ayrı yazılması) gereklidir.”, “...Yeni harfler yapılamaz, mevcut harfler alınır.”, “...Harflerin islah edilmesi zordur. Onun için, Latin harflerini incelemeliyiz.”, “...Bir harfi bırakıp ta diğerini kabul eden sadece biz olmayacağız. Dilde, edebiyatta, harflerde bir inkılâp yapalım.” sözleriyle fikirlerini belirtmiştir (İleri, H.1331 (1912): 165-166).

Musullu Davut da yazının mutlak surette değiştirilmesi taraftarlarından birisidir ve bir eserinde; zorluğundan dolayı lisanımızın hâlâ herkese öğretilmemesine dikkat çekerek, okuma yazma bilmeyen insanların vurguncular tarafından aldatıp kandırıldıklarını, dolayısıyla Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur (Sarı ve Gedik, 2014: 498).

Yabancılar da alfabe ve dil tartışmaları konuları ile ilgilenmişler ve raporlar hazırlamışlardır. Konunun bilhassa Alman Diplomasisi tarafından Cumhuriyet kurulmadan önce ve sonrasında sıkı bir şekilde takip edildiği görülmektedir. Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Richard von Kühlmann tarafından Birinci Dünya Savaşı yıllarında, 27 Şubat 1917 tarihinde gönderdiği bir Raporda “*Alfabe ile ilgili yapılacak bir yeniliğin gerek halk içinde gerekse devlet içinde kültürel ve siyasi bakımdan ortaya çıkacak neticeler dikkate alınmıyor*” şeklindeki ifadeler yer verildiği görülmektedir. Yine Kühlmann tarafından, 8 Mart 1917’de bu hususta bir rapor daha hazırlandığı; Maarif Nazırı Şükrü Bey’in, İkdâm Gazetesi’nde; bakanlığın dilde yenileşme ile ilgili çabalar içinde bulunmadığını, Türkçe’nin transkripsiyonu amacıyla bir komisyon oluşturulduğunun ifade ettiği görülmektedir. Bu oluşturulan komisyonun ise söylendiği gibi bakanlık tarafından oluşturulmadığını, aslında bu komisyonun üniversitelerden gelen istek nedeniyle kurulduğu belirtilen raporda

Hükümetin, Latin harfleri taraftarı olmayan Hüseyin Cahit Yalçın'ın fikirlerinin yayılmasını yasakladığı belirtilmektedir. İslâm Derneğinde de Arap ve Latin harfleri taraftarlarının öfkeli bir tartışma içinde oldukları belirtilmektedir. Raporda bu bilgilere yer veren Kühlmann'ın, yenilikçi fikirde olanların, Arap harflerine karşı mücadeleye var güçleriyle devam edecekleri yorumunu yaptığı görülmektedir. Ayrıca Hükümetin baskı ve yalanlamalarının, gündemde olan alfabe konusunun tartışılmasını engelleyemeyeceğinin de ifade edildiği görülmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 266-269).

Osmanlı Devleti'nde harf tartışmaları yapılması ile birlikte çok fazla olmamak üzere bazı zorunluluklardan dolayı Latin harfleri, diplomasi, uluslararası ticaret, ulaştırma, turizm, bankacılık, posta, telgraf gibi alanlarda kullanılmıştır (Çelik, 2009: 20). Mesela Telgraf dili olarak Latin harflerini esas alan Türkçe Mors alfabesi kullanılması dönemin yazar, şair ve düşünürlerinin Latin harflerine yakınlaşmasına neden olmuştur (Cin, 2009: 451). Latin Alfabesi pratikte bazı okullarda ve bürokraside de kullanılmaya başlanmıştır (Tümdü, 1974: 82-83). Yine basında bazı ilan ve reklamların Latin harfleri kullanılarak yapıldığı, ayrıca Abdullah Cevdet Karlıdağ'ın da İçtihad Dergisi'nde ve kitaplarda Latin rakamlarını kullandığı görülmüştür (Atay, 1984: 563).

2.3. Osmanlı Türkçesi ve Dili Sadeleştirme Meselesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde halk ve devlet dili Türkçe idi. 16. yüzyıldan itibaren Devletin gelişmesi ve güçlenmesiyle sınırların da genişlemesiyle din dili sayılan Arapçanın ve edebiyat örnekleri gelişmiş olan Farsçanın Türkçeye üstünlüğü kabul edilmeye başlanmıştır. Bu iki dilden alınan kelime ve kaidelerle Osmanlıca denilen bir devlet ve edebiyat dili meydana gelmiştir. Türk halkının kullanmaya devam ettiği dile de “Kaba Türkçe” ismi verilmiştir. Medreselerde ilim dilinin Arapça olması Türkçenin ilim dili olarak gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir (Karal, 1983b: 178-180).

18.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Türkçe önem kazanmaya başlamıştır. Nâbi, Sâdi Çelebi, Nedim, Osmanzâde Ahmet Taib eserlerinde halk Türkçesini kullanmışlar, edebiyat adamlarının Türk dili hakkındaki düşüncelerine devlet adamları da destek vermiştir. Damat İbrahim Paşa İstanbul'un ünlü aydınlarından bir tercüme kurulu oluşturmuştur. Şair Nedimin de içinde bulunduğu bu kurul Arapça ve Farsça birçok değerli eseri sade Türk lisanına çevirmiştir (Karal, 1983b: 178).

19. yüzyılın ilk yarısında da sadeleştirme faaliyetleri devam etmiştir. 3. Selim, vak'a yazarına açık ibare ile yazmasını buyurmuştur. 2. Mahmut da çeşitli vesilelerle ilgililere

eserlerinde Türkçenin açık ibare ile yazılmasını tavsiye etmiştir (Karal, 1983b: 179-180).

Tanzimatçılar da, dilin sadeleşmesinden yana çaba göstermişlerdir. Bu dönemde Batıyla sıkı münasebetler neticesinde tıp, siyaset, hukuk, askeri ve çeşitli ilimlere ait eserlerin tercüme faaliyetlerine girişilmesi yeni kelimelere terimlere karşılık bulma zorunluğu Türk dilinin kurallarının tespit edilip Türkçe sözlüğün yapılması, yazıya imla kuralları konulması ve okuma yazmayı kolaylaştırmak için alfabenin ıslah edilmesi gibi konuları gündeme getirmiştir (Çelik, 2009: 7). Medreseler dışında açılan okullara Türkçe dersleri konulmuştur (Karal, 1983b: 180).

Kurulan Encümen-i Daniş'in (Akademi) de dilin sadeleştirilmesinde büyük katkıları olmuştur. Herkesin anlayabileceği bir dil ile yazı yazılmasını prensip olarak kabul etmiş ve Cevdet Paşa'ya Osmanlı tarihini yazarken "Kaba Türkçe" ile yazılmasını tavsiye etmiştir (Karal, 1983b: 178-180).

Dil konusunda, Meşrutiyet Dönemi'nde yapılan en önemli tartışmalar dilde sadeleştirme konusunda olmuştur (Ceyhan, 2007: 14-15). Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi'nde basın hayatının başlamasıyla geniş halk kitlelerine ulaşılacak ve tirajı artırmak düşüncesi, gazetelerin halkın rahat okuyup anlayabileceği sade bir dil ve yazı kullanmasının gerekliliğini gündeme getirmiştir. Basın dilinin sadeleşmesinin gerekliliğini öne süren ilk kişi ise İbrahim Şinasi olmuştur. Türkçeye giren bütün yabancı kelimelerin atılması ve yerine Türkçe karşılıklarının bulunması gerektiği tartışmaların odağını oluşturmuştur (Gündüz ve Fırat, 2014: 60). Ziya Gökalp, dilde tasfiyecilik veya özleştirmecilik akımı olarak öne çıkan bu akımı ciddi anlamda eleştirmiştir. Gökalp'in yazılarında Türkçeciliğin, tasfiyecilik şeklinde anlaşıldığı ve bunun da tamamen yanlış olduğunu; halkın günlük konuşma diline geçmiş olan "hasta, kitap, mektup, kalem, imam, müezzin, namaz, cami, şair, şarap, şafak" gibi Arapça ve Farsça asıllı olan tüm sözcükleri Türkçeden çıkartıp atamayacağımızı, atmaya da gerek olmadığını ifade ettiği görülmüştür (Ülkütaşır, 1966: 1111-1112).

Türkçenin sadeleştirilmesinde gazetelerin de katkısı olmuştur. Takvim-i Vekayi önce ağdalı bir dil kullandıysa da Gülhane Hattı Hümayunu'nun ilanından sonra Türkçenin sadeleştirilmesi cereyanına ayak uydurmuştur (Sarı ve Gedik, 2014: 493). İbrahim Şinasi önce Tercüman-ı Ahval daha sonra da Tasvir-i Efkâr gazetelerinde, yazılarını halkın anlayacağı sade bir dille yazmış, geniş halk kitlelerine ulaşmayı hedeflemiştir. Namık Kemal yazılarında İstanbul'da okuma yazma bilenlerin dahi Arapça ve Farsça kelimeleri tam olarak anlayamadığını, Türk dilinin batının ve doğunun lisanlarının etkilerinden kurtulamadığını ileri sürerek Osmanlıcanın zor olduğunu söylemiştir (Çelik, 2009: 11-12).

Ahmet Cevdet Paşa Türkçenin ilim dili olmasını savunmuştur. Bunun olabilmesi için de Osmanlıcanın sadeleştirilmesi gerektiğini, eserlerin herkesin anlayabileceği açık ve yalın bir dille yazılması, ilmi ve kültürel gelişmelerle ilgili sözcükleri karşılayabilecek yeni terimlerin bulunması görüşlerini savunmuştur (Şavkay, 2002: 28).

11 Nisan 1911 tarihinde Selanik'te, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp önderliğinde başlayan Yeni Lisan Hareketi, Türk dilini ve edebiyatını kısa bir zamanda sadeleşme ve millileşme sürecine sokmuştur. Yeni Lisan Hareketi'nin önderleri, başlattıkları hareketin etkilerinin ne boyutta olacağını anlamak üzere, dilin sadeleştirilmesi hakkında bazı anket soruları hazırlamışlardır (Sazyek, 2013: 366-367).

1- Düzenleyici ve yenileyicilerin, dillerin doğal etkileşimlerini hızlandırmaya ve basitleştirmeye yetkileri bulunmakta mıdır?

2- Diller başka dillerle etkileşimlerinde bazı kelimeleri alsalar bile kural alabilirler mi?

3- Bir dil, birkaç dilin kurallarından oluşabilir mi? Ve bu halde kullanığımız Türkçeye Osmanlıca denebilir mi? Olamaz ve denemez ise dilimizi bunlardan kurtarmak görevimiz değil midir?

4- Türkçeyi sadeleştirmek amacıyla şu ana kadar dilden kelime çıkartarak özleştirme yapanlar gibi dilimizde alışılmış olan ve kullanılan Arapça ve Farsça sözcüklerin atılması, Çağataycadan, Türkmenceden sözcükler alınması dillerin doğal gelişimine uygun bir davranış mıdır?

5- Dilin sadeleştirilmesinde ve yenileşmesinde Arapça ve Farsça tamlamaların, cümlelerin, edatların kullanılmasını esas saymak dilin doğal gelişimi için en uygun bir usul değil midir?

6- Sadrazam, şeyhülİslâm gibi tamlama olmaktan çıkarak basmakalıp olmuş kelimeleri, olduğu gibi bırakmak ve kullanmamak; menekşe, kavga, kalabalık gibi neredeyse Türkçe bir kelime haline dönüşmüş olan Arapça ve Farsça sözcükleri Türkçe söylendiği şekliyle yazmak, o kelimeleri bütünüyle benimseyip kabullenmek doğru değil midir?

7- Netice olarak dilimiz bu şekilde sadeleşme doğrultusunda ilerlemeyecek midir?

Anketin, dilde sadeleştirilme gerekliliğinin üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Gelişmelere bakıldığında bu sadeleştirme konusunun, 2. Meşrutiyet Dönemi'nde de hızla devam ettiği görülür. Dilin sadeleştirilmesi konusunun dayanağı ise başka dillere ait sözcüklerin dilimizde çok fazla kullanılması ve dilimizin öğretimini zorlaştırdığı görüşüdür.

Ayrıca yazılan eserlerin çok az bir kısım insan tarafından okunduğu, eserlerin pek çoğunu halkın anlayamadığı ve okuyamadığının savunulduğu görülmektedir.

Ali Nusret (1325(1907): 355) ise yapılmak istenen dilde sadeleştirme çabalarını ve bunu isteyenleri eleştirmiş, Arapçadan ve Farsçadan alınan sözcüklere düşmanca tavır takınanların dilimizi yoksul bırakmak için çabaladıklarını ifade etmiştir. Dilimizde sadeleşme taraftarı olanların, ileri sürdükleri, çocukların okuma yazmada zorlandıkları gerekçesini ise kifayetsiz seviyede olan ilköğretimin yaygınlaştırılması yerine edebi seviyesi yüksek eserlerimizi okunmaz hale getirecek teşebbüslere girişmeyi, “*Pire için yorgan yakmak*” kabilinden ateşe atmanın milli gayret ve hamiyet ile nasıl bağdaştırıldığını sorarak cevap vermiştir.

Mehmet Emin Yurdakul da şiirlerini hece veznini kullanarak Türkçe yayınlamış, bu şekilde de Osmanlı Devleti’nde yaşayan bütün Türklere ulaşmak gayesini taşımıştır. Mehmet Emin Yurdakul dil konusunda vatanseverlik duygularını işleyen yazarlardan biridir. Dile ilişkin ilk programlı girişim ise Ömer Seyfettin tarafından yapılmıştır. Ömer Seyfettin Selanik’te bir dergi çıkartmış ve bir akım başlatmıştır. Bu akımda; Arapça ve Farsça kullanılan dilbilgisinin kullanılmasının bırakılması ve ayrıca bu dillerde kullanılan kelimelere karşılık Türkçe eşanlam karşılıkları olan kelimelerin kullanılması savunulmuştur (Gündüz ve Fırat, 2014: 61).

Netice itibarıyla Cumhuriyet Dönemi’ne gelinceye kadar aydınlar arasında harf ve dil ile ilgili tartışmalar, mevcut harflerin ıslah edilerek yola devam edilmesi ile harflerin değiştirilmesi gerektiği görüşü etrafında yoğunlaşmıştır. Halkın anlayabileceği şekilde dilin sadeleştirilmesi gerektiği görüşü ise taraflar arasında çoğunluğun kabul ettiği bir konu olmuştur.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ YAPISAL DEĞİŞİM VE HARF İNKİLÂBİ

Cumhuriyetin ilanı ile yeni bir sayfa açılmış ve sadece dil ile sınırlı olmayan topyekûn ve radikal bir değişim hareketi başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin 3. Selim'le başlayan, Tanzimat'la devam eden sosyal ve siyasal reformlar yetersiz görülmüştür. Bu yeni dönemde, Meşrutiyet Dönemi'ndeki demokratik ortam da bulunmadığından batılılaşma hareketi siyasetten idareye, hukuktan dini hayata, eğitimden alfabeye ve hatta sosyal hayat pratiklerine kadar pek çok alanda tartışılmadan uygulamaya geçirilmiştir. Batılılaşma yönünde yapılan devrimlerin bilim ve teknoloji alanlarında geliştirici özelliğinden ziyade şekli yeniliklerle sınırlı kaldığı görülmektedir (Gündüz ve Fırat, 2014: 62).

3.1. Siyasi İnkılâplar

Ulusal eylemin bir sonucu olarak 1921 Anayasa'nın kabul edilmesinin akabinde 30 Ekim 1922'de TBMM saltanatın kaldırılmasını gündeme almış ve uzun tartışmalar sonucunda 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmıştır (Kili, 1982, 149; Kocatürk, 2007, 96).

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmış ve yeni Türk Devleti'nin bağımsızlığı kabul edilmiştir. 6 Ekim 1923 tarihinde Türk ordusu büyük gösterilerle İstanbul'a girmiştir. Yeni devletin başkenti 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara olarak kabul edilmiştir. Bundan sonra mevcut rejimin isminin belirlenmesi çalışmaları başlamıştır. Lozan Anlaşması'nın onayı için bazı devletler, kurulan yeni devletin, rejiminin daha açık şekilde belirtilmesini talep etmişlerdir. Ali Fethi Bey'in önderliğindeki Meclis Hükümeti'nin istifa etmesi ile Meclis güvenini kazanacak bir kabine listesinin belirlenememesi o dönemde karmaşaya neden olmuştur. İç ve dış şartlarda meydana gelen bu olaylar neticesinde 29 Ekim 1923'te Mustafa Kemal yakın arkadaşlarını toplamış ve bu meselenin çözümü için Cumhuriyetin ilan edilmesi için anayasal bir değişikliğe gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine İsmet İnönü, 28 Ekim'i 29 Ekim'e bağlayan gece bir tasarı hazırlamıştır. *"Türkiye Devleti'nin hükümet biçimi cumhuriyettir. Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilmektedir. Türkiye Devleti, yönetim birimlerini Bakanlar Kurul aracılığıyla yönetir."* ifadelerinin yer aldığı bu tasarı, Mustafa Kemal tarafından Meclis'e getirilmiş ve Meclis bu tasarıyı benimseyerek 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Böylece yeni kurulan devletin adı konulmuştur (Kili, 1982: 154-155, Kocatürk, 2007: 97).

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından hilafetin varlığı yönetimde ikilik meydana getirdiği için bunun kaldırılması mecburi hale gelmiştir. Saltanat ve hilafet yanlıları, Halife Abdülmecid'i yeniden güçlendirilerek, bu makamın Cumhurbaşkanının yanında ikinci ve daha etkin bir kişilik oluşturmak istemişlerse de, tepkiler sonucunda hilafetin kaldırılmasının gereği Meclis gündemine alınmış, 3 Mart 1924'te Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak yerine Diyanet İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Bu süreçte Osmanlı soyundan gelen kişiler yurt dışına sürgün edilmiştir (Kili, 1982: 155-156).

3.2. Sosyal İnkılâplar

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yapılan sosyal inkılâpların başında 30 Kasım 1925 tarih ve 677 sayılı Kanunla Tekke ve Zaviyelerin kapatılması gelir. Yine 26 Aralık 1925 tarihinde de uluslararası takvim ve saatin kullanılması kabul edilerek, Hicri Takvim yerine Miladi Takvim kullanılmaya başlanmıştır (Aktaş, 2004: 344). Kılık kıyafette değişiklik yapılması ile ilgili 25 Kasım 1925 tarihinde 671 sayılı “*Şapka İktisası Hakkında Kanun*” çıkartılmıştır. 21 Haziran 1934 tarihinde Soyadı Kanunu kabul edilmiştir. Aile hukuku konusunda büyük haklar ve erkeklerle eşitlik sağlayan Medeni Kanun'un kabulünden sonra, kadınlara; 3 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan Belediye Kanunu ile Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınlar, 26 Ekim 1933 tarihinde de Muhtarlık seçimlerinde aynı hakka kavuşmuşlardır. Bu dönemde son olarak 5 Aralık 1934'te Anayasanın 10. ve 11. maddesinde değişiklik yapılmış ve oylamaya katılan milletvekillerince kabul edilmiştir. Yapılan Anayasa değişikliği ile kadınlar milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır.

1923 yılında Lozan Antlaşması kabul edildikten sonra kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Bunun üzerine, borçlar ve ödeme koşulları devletin bağımsızlığını zedelemeyecek şekilde yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır. 1925 yılında aşar vergisi kaldırılmış, küçük sanayi ve küçük esnaf ucuz kredilerle desteklenmiştir. Sanayi faaliyetlerine önem verilmiş ve 1927 yılında “Sanayi Teşvik Kanunu” çıkarılmıştır (Kocatürk, 2007. 104-105). Bu dönemde devlet, ekonomik hayata katılmış ve ılımlı devletçilik politikaları uygulanmıştır (Eroğlu, 2010: 227).

1933-1938 yılları arasında özel teşebbüsün desteklendiği ancak beklenen ilerlemenin kaydedilemediği görülmüştür. Kamu hizmetleri devlet eli ile gerçekleştirilmiş, devletçilik ilkesine ilişkin olarak sanayi alanında “*İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı*” hazırlanmış ve 1934 yılında da yürürlüğe girmiştir (Eroğlu, 2010: 228).

Yine bu dönemde tarım kooperatiflerinin, banka kredileri ve tarım araç-gereçleriyle desteklendiği, Etibank, Sümerbank gibi kurumların, şeker, kâğıt, çimento, demir-çelik fabrikalarının, cam sanayi ve demiryollarının yabancılardan satın alınarak geliştirildiği, deniz taşımacılığının da millileştirildiği görülmektedir (Kili, 1982: 181).

3.3. Kültürel İnkılâplar

Türk Devleti'nin kurulmasından sonra demokratik, modern, milli ve laik bir eğitim sistemine geçebilmek için öğretimde birliğin sağlanması, Latin Harflerinin kabulü, üniversite reformu, dilin yabancı sözcüklerden arınması, Türk Tarih Kurumu'nun kurulması ve güzel sanatların takip edilmesi amacıyla gerçekleştirilen adımlar kültür alanında yapılan başlıca inkılâplardandır (Kocatürk, 2007: 102).

Cumhuriyet Dönemi'nde, Osmanlı Dönemi'nde kullanılan fes yasaklamıştır. Yerine ise batıdan ithal edilen şapka halka benimsetilmek üzere girişimlerde bulunulmuştur. Şapka İnkılâbı, inkılâplar arasında toplumu etkileyen ve tepkilere yol açan gelişmeler arasında yer almıştır. Anadolu'nun pek çok yerinde şapka karşıtı ayaklanmalar gerçekleşmiştir. Bu tepkileri önlemek için ise İstiklâl Mahkemeleri kurularak, halka; şapka giymesi için yaptırımlar uygulandığı görülmüştür (Alkan, 2011: 70-71).

Cumhuriyet Dönemi'nde güzel sanatların gelişmesi için heykeltıraş, musiki, resim ve mimari olmak üzere her sanat dalında modernleşmek amacı ile çalışmalar yapıldığı Ankara'da Devlet Konservatuarının açıldığı, tiyatro, müzik, opera ve bale dallarında öğretime başlandığı görülmüştür (Kocatürk, 2007: 107).

Kültürel alanda yapılan inkılâplar içinde şüphesiz etkileri en derin ve kalıcı olanı dil ve alfabe ilgili olan Harf İnkılâbıdır. Bu sebeple tezin ana konusunu teşkil eden Harf İnkılâbı'nın detaylı şekilde incelenmesine ihtiyaç vardır.

3.4. Harf İnkılâbı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra siyasal ve toplumsal yapılanma bakımından birçok radikal kararın alındığı görülmektedir. Yüzünü Batıya dönen Cumhuriyet rejiminin Osmanlı-İslâm geleneklerinden kurtulmak amacıyla gerçekleştirdiği önemli radikal değişikliklerin başında ise Latin harflerinin kabul edilmesi gelmektedir (Acar Utku, 2011: 21).

Kamuoyunda uzun yıllardan beri tartışılan Birinci Dünya Savaşı sırasında ara verilen harf ve dilde sadeleşme meselesi yeni Türk Devleti'nin kurulmasıyla birlikte tekrar gündeme

taşınmış ve konu yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Tartışmalar daha önce olduğu gibi mevcut harflerin ıslah edilerek kullanılmaya devam edilmesi ve Latin harflerinin kabul edilmesi çerçevesinde yapılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, alfabe konusu çok daha fazla gündem olmaya başlamış ve Harf İnkılâbı yapılmadan önce basın yolu ile konu gündemde tutulmuş, halk değişimle ilgili duruma alıştırmaya çalışılmıştır (Sarı ve Gedik, 2014: 499).

3.4.1. Harf İnkılâbı Sürecinde Yapılan Tartışmalar

Mustafa Kemal'in farklı zamanlarda yakınında bulunanlara Latin harflerine geçiş hakkındaki düşüncelerinden bahsettiği görülmektedir. Daha önce Enver Paşa'nın harf düzenleme konusundaki çalışmalarını ve neticesinde yaşananları dikkate alarak Mazhar Müfit'e (Kansu), Erzurum Kongresi'nin bitiminde, anı defterine savaş sonrası yapılacaklar olarak, harflerin değiştirilmesi notunu yazdırmıştır. Keza 1922 yılında Kurtuluş Savaşı sırasında Batı Cephesinde ziyaretine gelen Dr. Adnan Adıvar'a Latin harfleri konusundaki fikirlerinden bahsettiği de ifade edilmektedir (Adıvar, 1962: 264).

Türdeş bir toplum oluşturmada dilin önemini fark eden Mustafa Kemal Atatürk'ün, 'dil' ile 'ulus'u özdeşleştiren bir anlayışı benimsediği ve Türkçeyi 'Türk Ulusu'nu inşa etme araçlarından biri olarak kullanmak istediği görülmüştür (Sadoğlu, 2003, 214). Atatürk'ün "Türk demek, dil demektir... Türk milletindenim diyen insanlar her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır..." ve "Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir" sözlerinin bir dil milliyetçiliğine işaret ettiğini göstermektedir (Salihpaşaoğlu, 2007, 1038).

İzmir milletvekili Şükrü Saraçoğlu'nun, harf meselesi ile ilgili; okuma yazma oranının çok düşük olmasının sebebinin harfler olduğu ve Arap harflerinin dilimizi yazmaya müsait olmadığı yönündeki konuşmaları Mecliste sert tartışmalara yol açmış, bu durum basına da yansımıştır. Meşrutiyet Dönemi'nden bu yana Latin harflerinin kullanılmasını savunan Hüseyin Cahit'in (Yalçın) "*Necat Yolu*" başlıklı bir yazı kaleme aldığı ve "*Maarifi en kolay, en çabuk şekilde yaymanın tek çaresi Latin harflerini kabul etmekten ibarettir.*" diyerek Saraçoğlu'na destek verdiği görülmektedir. Yine H. Cahit, Tanin Gazetesi'nde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'ndan üç gün sonra, bir yazı yayımlayarak; "... *Cumhuriyet Lâtin harflerini de kabul ederse, tedrisat sonucu az zaman içinde memlekette büyük bir ilerleme meydana gelecektir* " dediği görülmektedir (Tanin Gazetesi, 6 Mart 1924).

Tartışma basının bu dönemde en önemli gündem maddesini teşkil etmiştir. Vatan Gazetesi'nde (19 Mart 1924) "*Latin Harfleri*" isimli bir makale yayımlayan Ahmet Emin

Yalman, Latin harfleri konusunun günün meselesi haline geldiğini, şiddetli bir biçimde tartışıldığını söylemektedir (Sarı ve Gedik, 2014: 496).

Dr. İ. Şükrü Bey'in de *İçtihad Dergisi*'nde yayımlanan "*Son Darbe-i Tahlis Harflerimiz*" adlı yazısında; Arap harflerinin sakıncalarını ve Latin harflerinin bütün dillerde mevcut ihtiyaçları yeterli derecede karşılayamadığını ifade etmiştir. Bu makalesinden de anlaşıldığı gibi ne Arap harflerinden ne de Latin harflerinden yana taraf tutmadığı görülmektedir (Şükrü, 1925: 3733-3736).

1926 yılında dünyanın farklı ülkelerinden 71 Türkolog'un katıldığı, 1. Türkoloji Kongresi'nin Bakü'de toplanmasından sonra Türkiye'deki harf tartışmalarının tekrar şiddetlendirdiği görülmüştür (Ülken, 1964: 144). Bu kongreye Türkiye'den Fuat Köprülü'nün başkanlığını yaptığı bir heyet katılmıştır. Kongrede Azerbaycan temsilcilerinin Latin harfleriyle yazılmasını savunduğu, Türk heyetinin ise buna karşı çıktığı ve kongrede çekimser oy kullandığı görülmüştür (Yorulmaz, 1995: 46). Falih Rıfkı Atay (1926: 1), Milli Eğitim Bakanlığı'nın, bir heyet oluşturmasını, uzmanlarca verilecek kararlara göre de bu sorunun çözümlenmesini ve harflerin değiştirilmesinin de tedrici bir şekilde olması gerektiğini söylemiştir. Latin harflerin kabul edilmesi taraftarlarının hemen hemen hepsi bunun aşamalı olarak yapılması fikrinde olmuşlardır (Lütfü, 1925: 3791).

Yunus Nadi "*Türkçe ve Latin Hurûfu*" adlı yazısında duruma tedbirli yaklaşmıştır (Cumhuriyet, 12 Mart 1926). Avram Galanti'nin ise; "*Bakü Türkoloji Kongresinin Gayri İlmi Bir Kararı*" isimli yazısı ile yapılan değişikliğe "gayri kabili tatbik" sözleriyle karşı çıktığı görülmüştür (Akşam, 24 Mart 1926). Hayat Dergisi'nin de "*Latin Harfleri Meselesi*" isimli makalede harflerin değiştirilmesini savunanların ve reddedenlerin düşüncelerini yayınlamak bu tartışmalara katıldığı görülmektedir. Yazıda; Arap harfleri ile Latin harflerinin aynı anda kullanılmasının çözüm önerisi olarak gösterildiği görülmektedir (Başman, 1926: 83-85).

Akşam Gazetesi'nde bir anket düzenlenerek; Latin harflerini kabul etmeli miyiz? Edersek bize faydası nedir? Etmezsek zararımız ne olabilir? Bu konudaki bakış açınızı lütfeder misiniz? sorularına cevap aranmış aydınların yeni harflerle ilgili düşünceleri öğrenilmek istenmiştir (Levend, 1988: 11). Bu anketle birlikte harf değişikliği ile ilgili ret ve kabul fikirleri yazıya dökülmüştür. H. Ziya Uşaklıgil, N. Asım Yazıksız, V. Çelebi İzbudak, A. Canip Yöntem, İ. Alaeddin Gövsa gibi isimlerin Arap harflerinden taraf olan yazılar yazdıkları ve değişikliğe direnerek ankete katıldıkları görülmüştür. Yine 1926 yılında Mehmet Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan'ın da farklı farklı dergilerde yazılar yazarak bu

düşünceye katılıp fikirlerini beyan ettikleri görülmüştür. Fuat Köprülü'nün, Aralık 1926 tarihinde, Milli Mecmua'da "*Harf Meselesi*" isimli bir yazı yayımlayarak; Latin harflerinin kabulünden yana olanların, Batı Medeniyetine bu şekilde daha çabuk ve daha kolay benzeyebileceğimizi zannettiklerini belirtmiştir. Oysaki Batı Medeniyetine benzemenin, harflerimizin değiştirilmesi ve Latin harflerinin kabul edilmesi ile olmayacağını, sıradan, hiçbir özelliği olmayan bir mantık ve sıradan bir şekilde akıl yürütülerek karar verilmesi ile oluşan kuramların hayat sahasında büyük bir uygulama yeteneği gösteremeyeceğini, toplumsal olaylar üzerinde etkili olmak için, kesinlikle toplumsal ilke ve kurallara uyma zorunluluğunun bulunduğunu ifade etmiştir. "*Bu ilke ve kurallara ilgisiz ve yabancı kalanlar ancak Latin harflerinin kabulünden yana taraftar olabilirler.*" diyerek görüşlerini dile getirmiştir (Kılıç, 1991: 567-568).

Bakü Türkoloji Kongresi'nde alınan kararlar, Latin harflerinin kabulünde büyük etken teşkil etmiştir. Bunun yanı sıra Atatürk'ün Türk dilleri için Arap harfleri yerine Latin harfleri konusundaki kararlı davranışları üzerine, bu Encümen; Latin asıllı, edebi dilimizin dayandığı ortak bir alfabenin İstanbul Türkçesine uygulanabileceğine karar verilerek yeni bir harf sistemi meydana getirilmeye çalışılmıştır (Levend, 1972: 401).

Zeki Velidi Togan'ın, Aralık 1926'da Türk Yurdu dergisinde çıkan "Türklerde Hars Buhranı" başlıklı yazısında; "*Suret-i kat'iyede bilmeliyiz ki, Latin hurûfâtının dilimize uygulanması mümkün değildir ve zararlıdır. Bu uygulama ya zorla bir defada ya da aşama aşama zaman içerisinde olabilir. Zorla yapıldığı zaman örneğin Arap harflerinin kullanılması tamamen yasaklanır. Bu şekilde yapılırsa bunun ömrü uzun olmaz.*" sözleriyle harf meselesine değindiği görülmüştür (Ülkütaşır, 2009: 54-55).

Halil Nimetullah'ın da Akşam gazetesinin başlattığı ankete "*İnkılabın Felsefesi*" adlı kitabında "*Bir Ankete Cevap*" başlığıyla verdiği cevapta; harflerin değiştirilmesinden taraf olmadığını, değişikliğin faydalı olacağı fikrine sahip olanların dayanaklarını ciddi ve ilmi bulmadığını söyleyerek konu ile ilgili görüşlerini açıkladığı görülmektedir (Halil Nimetullah, 1928: 91).

Harf tartışmalarında aydınlar birbirlerinden ayrı fikirde olmuşlardır. H. Cahit Yalçın, Y. Nadi Abalıoğlu, F. Rıfki Atay, A. Cevdet Karlıdağ, C. Nuri İleri gibi gazeteci, yazar ve siyasetçilerin, daha önce olduğu gibi Latin harfleri taraftarı tavır ortaya koyduğu görülmektedir (Şentürk, 2012: 31). Bu kişilerin tartışmalar sırasında, yeni harflerinin kabul edilmesi konusunda şiddetli şekilde yayın yaptığı görülmüştür (Ülkütaşır, 2009: 55-56). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun da, yeni harflerle yazılacak olan yazının yeni ufuklar

açacağı, Türk halkını yüzyıllardır tutsak edildiği, dinin etkisinde kalan ortaçağ düşüncesinden kurtaracağı inancında olması nedeniyle Arap harflerinin kullanılmasını Batılılaşmak isteyen Türk'ün ayağında bir zincir olarak kabul ettiği görülmektedir (Şimşir, 1979: 128-137).

Arap harflerinin kullanılması taraftarı ve savunucularından olan Avram Galanti'nin "*Arabi Harfleri Terakkimize Mani Değildir*" isimli kitabında (1927), İzmir'de toplanan İktisat Kongresi'nde konu olan Latin harfleri sorunuyla ilgilendiğini ve "*Türkçede Arabi ve Latin Harfleri ve İmla Meseleleri*" adıyla bilimsel bir eser yazdığını, araştırmalarının sonucunun ise Latin harfleri aleyhinde çıktığını bildirdiği görülmektedir. Galanti (1927: 8-13), meseleyi âdi bir elifba meselesinden daha çok, memleketin irfanı sorunu olarak gördüğünü ifade etmiş ve Arap Alfabeti sebebiyle geri kaldığı iddialarının ilmi olmadığını belirterek, yazısı resim yazısı olan Japonya ile yazısı harf yazısı olan İspanya arasında bir mukayese yapıldığında, terakkinin İspanya'da değil, Japonya'da olmasının nasıl izah edileceğini sormuş ve terakkinin mutlak Latin harfleriyle elde edilmeyeceği şeklinde fikrini beyan etmiştir.

Türk eğitimcisi olan Yahudi asıllı A.Galanti, Atay'ın yeni harflerle alakalı bir yazıya karşılık yazmış olduğu cevabi yazıda, Harf İnkılabı hakkındaki kaygılarını ifade etmiştir. Avram Galanti Bey'in; Latin harflerinin kabulüne de mevcut alfabenin ıslah edilmesi düşüncelerine de katılmadığı görülmektedir. Bilimsel açıdan değerlendirme yapan Galanti; Farsçanın, Hint-Avrupa dil ailesinden olduğunu ve Farsçanın imlasının, Arap harfleri ile yazılan Türkçe gibi, Arapçanın imlasının etkisi altında olduğunu söylemiştir. Bu nedenle de Türkçe öğrenmek isteyen Arap ve Farsların işlerini kolaylaştırmak, ayrıca Türklerin, Arap ve Farslarla ilişkilerinin devamı için; Arap-Fars imlasının olduğu gibi korunmasını tavsiye etmiş, imla ile ilgili olarak da bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler ise; "*Türkçede kullanılan Arap harflerinin hiçbiri atılmadan hepsinin kullanılmasını sağlamak, öz Türkçe kelimelerin yazılışlarına ünlü harfleri eklemek, Arapça ve Farsça kelimelerin mevcut imlalarının korunmasını sağlamak, okunması zor olan Arapça ve Farsça özel isimlerin yanına, okunuşlarını kolaylaştırmak amacıyla aynı isimleri, Arap harfleri ve yeni kabul edilecek Türkçe imla ile yazmak*" şeklinde olmuştur (Sarı ve Gedik, 2014: 490).

İsmet Paşa, Cumhuriyet ve Hilafet konularında M. Kemal Paşa ile aynı doğrultuda hareket etmiş, Tahrir-i Sükun Kanunu'nun uygulandığı yıllarda Avrupalılaşma yolundaki çalışmalarda da ses çıkarmamasına rağmen harf değiştirme girişimlerinde, kolay kolay kabule yanaşmadığı görülmüştür. İsmet Paşa'nın, bu tavrıyla Harf İnkılabı'nın kesinlikle

gerekliliğine inanmadığını göstermektedir. Yapılacak olan inkılâbın tüm devlet işlerini felç edeceği ve bu inkılâbın bir zorunluluk olmadığı, ilerlemede ölçünün bununla ilgili olmadığı, asırlardan bu yana kullanılan yazının, pekâla bundan sonra da devam edebileceği, harflerin değişmesi halinde; tüm okur-yazar olan herkesin ve âlimlerin birden bire cahil kalacağı, bu zamana kadar yazılan binlerce el yazması eserlerin okunamaz olacağı ve bu eserlerden faydalanılamayacağı yönündeki sözleriyle bu husustaki itirazlarını dile getirmiştir (Taneri, 2006: 25-26).

Ziya Gökalp'in, Rusya taraflarındaki Türkler ile aramızdaki birleştirici etken olduğu düşüncesiyle Arap harflerinin korunmasından taraf olduğu, başka bir zaman zarfında da Arap harflerinin ortadan kaldırılmasından yana bazı fikirler ortaya attığı görülmektedir. İlim ve fikir insanların birbirleri ile sürekli fikir tartışmaları içinde bulunması nedeniyle zaman zaman fikir değiştirmeleri, birbirlerinden etkilenmeleri doğaldır. Ziya Gökalp'in de bir dönem mevcut harfleri savunduğu başka bir dönemde de karşı çıkan düşünceler öne sürdüğü görülmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 268). Mesela mevcut alfabeyi savunan Gökalp'in daha sonra Arap yazısı ile Osmanlı Türkçesinin uyumlu olmadığını ve Arap harflerinin Türkçeye uygun olmadığı görüşünü ileri sürdüğüne de şahit olunmaktadır (Gökalp, 1327/1909: 178-180). Bunu açıkça söylemesi nedeniyle de Ziya Gökalp'in tartışmaya dahil olan diğer insanlardan ayrı bir çizgi taşıdığı görülmektedir (Ulu, 2014: 279). Ahmet Cevdet de (1926: 1) İkdam gazetesinde, yeni harfler konusuna matbaacılık ve daktilografi açısından yaklaşarak, yeni harfler kabul edilmesi halinde matbaacılığın daha da ilerleyeceğini ifade etmiştir.

Alfabe tartışmaları ile ilgili olarak Ali Seydi, Cenap Şehabeddin, Bodrumlu A.Galanti, Halil Halid Bey basın yoluyla halen kullanılan harflerin korunmasını talep etmişlerdir. Yeni harflere geçme taraftarı olmayanlar tarafından; bağımsız kitaplar da yayınlanmıştır (Kılıç, 1991: 570). Latin harfleri aleyhtarları; yazının milli kültüre dahil olduğunu bundan dolayı da bunun, kişilerin istek ve arzularıyla değiştirilmesinin mümkün olmayacağını iddia etmişlerdir. Aynı zamanda Latin harflerinin kabulü Türk Ulusunun, geçmişiyile, ilim ve kültürel bağları koparacağından bütün yazılı belgelerin, kitapların yenilenmesinin gereceği ve bunun gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını, öyle ki, bundan sonra yalnızca Latin harflerini öğrenen bir nesil var olacağından geçmiş ile bağlantı bir süre sonra tamamen kopacağını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle konu hakkında aşamalı bir yol takip edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Sadak, 1926: 1).

Bazı Türkçü aydınlar, Latin alfabesine geçme görüşünde olanlara; Arap harflerinden

vazgeçilmesi halinde Müslümanlar arasındaki bağların zayıflayacağı düşüncesiyle karşı çıkmışlardır. Bu görüşte olanlar; Arap harflerinin, Türk lehçeleri arasındaki sesçil farkları da gizleyebilmesi nedeniyle dil birliğini sağlayıcı, önem arz eden bir etken olarak değerlendirilmiştir (Sadoğlu, 2003: 221). Ayrıca Zeki Velidi Togan da, harflerin değiştirilmesine karşı çıkarak, uzun bir süreçte bu yapılacak olan değişikliğin “*kültür buhranı*”na yol açabileceğini ifade etmiştir (Açık, 2008: 2).

Yeni harflere karşı olanlara göre; hali hazırda kullanılan harfler Türk Dili içerisinde asimile olmuştur. Yazım yanlışları sadece harflere dayandırılmaz, okunamadığı veya zor okunduğu söylenen harflere bir takım işaretler eklendiğinde, bazı harfler atıldığında sorun çözümlenecektir. Ayrıca Japonlar zor olan çivi yazısını kullandıkları halde medeniyet bakımından gelişmiş bir millettir ve üstelik alfabelerini de değiştirmemişlerdir. (Sarı ve Gedik: 2014: 488).

Mevcut harflerin terkedilip yeni harflerin kullanılması düşüncesinde olanlara göre ise; hali hazırda kullanılan harfler Türkçenin yapısına uygun değildir ve öğrenme zorluğu nedeniyle toplumda okur-yazar sayısı az olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bundan dolayı Türkçeyi çabuk ve kolay öğretmek için Latin harflerinin kabulünün gerekli olduğunu iddia etmişlerdir. Bu görüşte olanlara göre Arap harfleri bizi Batı medeniyetinden ayırmaktadır (Sadak, 1926: 1). Harflerin değiştirilmesi gerektiğini düşünenler; kullanılan harflerin Türkçe dil yapısına uygun olmadığı için imlanın bozulduğunu, okur-yazar oranının düşük olmasına eski harflerin zor olmasını gerekçe göstermişlerdir (Başman, 1926: 3).

Gerekçe olarak her ne kadar Latin Alfabesinin Türkçeye daha uygun olduğu bu sebeple de okuma-yazma oranının hızlı bir şekilde artacağı gösterilmiş ise de asıl amaç Osmanlı-İslâm geleneklerinden kurtulmak ve modernleşmeyi sağlamaktır (Tunçay, 2010: 232). Meriç'e (2013: 295) göre; Latin harfleri hakkında dil devriminin gerekçesi: “*Türkiye’de halk kendi kitaplarını, aydın Batının kitaplarını okur. Halkın anlayacağı bir dil konuşmaktan elbette ki utanacaklardı. Sonra Kur'an'daki kelimelere tahammül edemediler. Hakikatte dil davası yok, Türk insanının hâfızasından silinmesi, yok edilmesi dâvası var.*” şeklindedir.

1927 yılında inkılâp hazırlıkları daha da hızlanmıştır. Yazarlar, gazeteler ve dergiler aracılığıyla yeni harfleri savunmuşlar ve Latin harflerinin halk tarafından benimsenmesi için basından faydalanmışlardır. Yeni harflerin yazımı ve anlam bakımından nasıl şekilleneceği hususu basında sürekli ele alınarak, yaşanacak olumlu ve olumsuz etkiler hakkında, henüz daha değişiklik yapılmadan görüşlerin ortaya konduğu görülmektedir. Kaleme alınan

yazılarda harflerin değişiminin, geçmişi ilgilendirdiği kadar geleceği de ilgilendiren bir mesele olması ve toplum hayatının her alanına etki edeceği dile getirilmiştir (şentürk, 2012: 35).

Latin Alfabesinin kabulüne ilişkin uluslararası haberler de çıkmaya başlamıştır. New York Times Gazetesi'nin, 30 Nisan 1928 tarihli nüshasında Batılılaşma yolunda olan Türkiye'nin Mustafa Kemal liderliğinde yeni atılımlar hazırlığında olduğu haberi geçilmiş; “*Türk ocukları “Elif” ile başlayıp “Ye” ile biten Arap alfabesi yerine “A” ile başlayıp “Z” ile biten Latin alfabesini öğrenecekler*” sözleri yer almıştır (şimşir, 1979: 108). Amerika’da yayımlanan başka bir gazetede de “*Türkiye Kültür Savaşı Veriyor*” başlığıyla bir yazının yayımlandığı görülmektedir (şimşir, 1979: 113). Gazetelerin, Türk Harf İnkılâbı’na yönelik adımların yurt dışında da ilgiyle karşılandığını bildirdiği görülmektedir. Hâkimiyeti Milliye gazetesinin “*İnkılâbımız Herkesi Hayrete Dşürdü*” başlığıyla yayınladığı yazıda; Fransa’da yayımlanan “*Journal Des Debats*” isimli gazetede, yeni alfabe ile ilgili övgülerin yer aldığından bahsedildiği görülmektedir. 23 Eylül 1928 tarihinden sonra gazetenin soldan sağa doğru okunacak biçimde hazırlandığı, 26 Eylül 1928 tarihinden başlamak üzere birinci sayfasının bütünüyle Latin harfleriyle hazırlandığı, Ekim 1928 sonuna gelindiğinde ise gazetenin  sayfasının Latin harfleri kullanılarak hazırlandığı anlaşılmaktadır (Hâkimiyeti Milliye, 24.10.1928).

Son Saat Gazetesinin de, 21 Ağustos 1928 tarihinde yeni yazıyı ilk defa sütunlarında kullanmaya başladığı, 26 Ağustos 1928 tarihinde ise ikinci sayfada yeni yazıyı öğretmeye başladığı görülmektedir. Eylül ayında yeni yazıyı ilk defa manşette kullanarak Eylül ayı sonuna kadar da birinci sayfasında yeni yazı ile yazılmış kısa haberlere yer verildiği görülmektedir (Acar Utku, 2011: 20; Son Saat, 26.8.1928).

Hâkimiyeti Milliye Gazetesinin, 27 Ağustos 1928 tarihinde yeni alfabeyi tanıtıcı yayınlar yapmaya başladığı, 1 Eylül 1928 tarihinde de gazetenin logosunu Latin harfleriyle yazdığı, bu haliyle yeni yazıya geçiş aşamasına ilgiyi en çok gösteren gazete olduğu ifade edilmektedir (Acar Utku, 2011: 13). Yine Hâkimiyeti Milliye Gazetesi “*Herkes Türkçe ğrenecek. Bir Amerikalının nemli Mektubu Alfabe Zaferi*” başlığıyla bir Amerikalının Dil Encümenine göndermiş olduğu mektubu yayınladığı görülmektedir (Hâkimiyeti Milliye, 02.10.1928).

Milliyet Gazetesi de 2 Ağustos 1928’de, eski yazı ile açıklamak suretiyle öğretmek üzere yeni yazıyı ikinci sayfasında yayınlamaya başladığı görülmüştür. Gazetenin, 3 Ağustos 1928 günü birinci sayfasında Latin harfleriyle yazılmış bir haberin yayımlandığı,

Gazetenin logosunun da 29 Ağustos 1928 tarihinde ilk defa Latince olarak kullandığı, fakat altında da yine eski yazıyla “Milliyet” yazdığı bildirilmektedir (Acar Utku, 2011: 15-17).

İkdam Gazetesi'nin de 20 Ağustos 1928 tarihinde Latin alfabesini manşetinde kullanarak bu manşette, Mustafa Kemal'in konuşmasına yer verdiği görülmektedir. Gazetenin 21 Ağustos 1928 tarihinde yine Mustafa Kemal'in aynı konuşmasından bir cümleyi manşet yaptığı, manşette ise şu sözlere yer verdiği görülmektedir; “*En fazla iki yıl içinde bütün Türk Halkı yeni harfleri öğrenecektir.*” (İkdam, 20-21.8.1928). İkdam Gazetesinin birinci sayfasında, “*Dikkatle okuyunuz*” başlığıyla bir yazı yayınlayarak ülkenin her yerinde kurslar açılması nedeniyle bugün halkın yüzde otuzunun yeni Türk harflerini öğrendiği tahmininde bulunduğu görülmektedir (İkdam, 25.9.1928).

Milliyet Gazetesi'nde yer alan bir haberde; kısa bir sürede alınan sonuçlar, Türk Milletinin yeteneğini kanıtladığı bildirilmektedir (Milliyet, 21-23.8.1928). Milliyet Gazetesi'nin 1928 yılının Eylül ayında Dil Encümeni'nin belirlediği kurallara uygun olarak hazırladığı imla tablosunu yayınladığı görülmektedir (Milliyet, 13.09.1928). “*Kolay yazmaya başladık, ancak zor okuyoruz*” diyen Falih Rıfkı Atay'ın, bunun sebebinin ise “Gazetelerimiz yazım ve kural yanlışları yapıyorlar” diyerek açıkladığı görülmektedir (Milliyet, 20.8.1928).

Başta basın olmak üzere, eski harflerin bırakılarak yeni harflere geçilmesi birçok yönüyle tartışılarak, görüşler ortaya konulmuştur. Böylece bu konuda bir kamuoyu oluşturularak inkılâbın temelleri atılmıştır (Sarı ve Gedik, 2014: 499).

3.4.2.Yasal Düzenlemeler

Harf İnkılâbına yönelik tartışmalar özellikle saltanatın kaldırılması sonrasında artmıştır. Ancak Mustafa Kemal'in saltanatın kaldırılması sonrasında Latin harflerinin kabul edilmesi ile ilgili soruları iyi karşılamadığı gibi konuyla ilgili sorulara da cevap vermediği görülmüştür (Atay, 1984: 563). Mustafa Kemal'in uzun yıllardır plânladığı “*cihanşümül harflerle yeni bir harf devrimi*” hususunu hep irtibat halinde olduğu aydınlarla uzun uzun görüştüğü ancak zamanın daha gelmediği kanaatiyle bu husustaki fikirlerini, 1928 yılının Ağustos ayına kadar açıklamadığı görülmektedir. Mustafa Kemal'in 1928 yılından önceki harf değişikliği ile süreci bildiği, ortam ve zemin yokladığı anlaşılmaktadır (Ulu, 2014: 284).

Mustafa Kemal'e göre Arap harfleri, Türkler için okuma-yazma konusunda önemli derecede zorluklara sebep olmaktadır ve bu alfabe yeterli gelmemektedir (Ülkütaşır, 2009: 37-39). Konuyu farklı bir açıdan ele alan Tunçay ise (2010: 232); Harf İnkılâbına gerekçe

olarak her ne kadar Latin Alfabesinin Türkçeye daha uygun olduğu, bu sebeple de okuma-yazma oranının hızlı bir şekilde artacağı gösterilmiş ise de asıl amacın Osmanlı-İslâm geleneklerinden kurtulmak ve modernleşmeyi sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Yeni dönemde ilk defa Latin Alfabesine geçişle ilgili ilk öneri 1923'te İzmir İktisat Kongresi'nde işçi delegelerden Ali Nazmi tarafından verilmişse de kongre başkanı Kazım Karabekir Paşa'nın karşı çıkması ile birlikte eleştirilmiş ve tepki çekmiştir (Korkmaz, 1963: 37). Öneri, kongre içeriğinin iktisat olması gerekçesiyle reddedilmiştir. Harflerin değiştirilmesi konusu, o zamanlarda Mustafa Kemal tarafından da zamansız görülerek henüz vaktinin gelmediği şeklinde değerlendirilmiştir (Korkmaz, 1974: 53).

Harflerin değiştirilmesi meselesi "Maarif Teşkilatına Dair Kanun" maddeleri görüşülürken de Meclis gündemine gelmiştir. Harflerin değiştirilmesi ile ilgili tartışmaları TBMM'ne taşıyan kişi İzmir Milletvekili Şükrü Saraçoğlu'dur. Saraçoğlu, 25 Şubat 1924'te Maarif Bütçesi görüşmeleri yapılırken Mecliste bir konuşma yapmıştır. Burada; İslâm Dininin oku emrine değinmiş, fakat okur-yazar sayısının az olduğunu belirterek buna neden olarak da harfleri göstermiştir. (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima: I, Cilt: VI, 1968: .335-336; Levend, 1972: 395; TBMM Zabıt Ceridesi, 1340/1924: 481). Bu konuda tartışmalar yapılmış ve sonrasında da reddedilmiştir.

Harf İnkılâbı öncesi, 20 Mayıs 1928 tarihli toplantıda, 1288 sayılı "*Beynelmilel Erkamin (Uluslararası Rakamlar) Kullanılması Hakkında Kanun*" TBMM'de kabul edilmiş ve 1 Haziran 1928'den itibaren Türkiye'de milletlerarası rakamlar resmen uygulanmaya başlamıştır. Milletlerarası rakamların Mecliste kabul edilmesi esnasında birçok konuşmacının harflerin değiştirilmesi yönünde konuştukları görülmüştür. Bunun üzerine bütün gazete ve dergilerde Latin harflerinin kabulü meselesinin tartışılmaya başlandığı, Latin harflerinin kabulünden yana olanlar gibi Arap harflerinin ıslahıyla eskisi gibi kullanılmasını savunanların da olduğu görülmüştür (Ülkütaşır, 1973: 60).

24 Mayıs 1928 tarihinde Latin rakamlarının "Türk rakamları" olarak kabul edilmesinden sonra aynı ay içinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Dil Encümeni'nin (Alfabe Komisyonu) kurulduğu ve harf değişikliği ile alakalı çalışmaların hemen başladığı görülmektedir (Ulus, 2008: 76). 26 Haziran'da Dolmabahçe Sarayı'nda "*Latin harflerinin kabulü ve tarzını incelemek*" gayesiyle kurulan komisyonun çalışmalarını Mustafa Kemal yönetmiştir. Temmuz ayının sonlarında Dolmabahçe'de, F. Rıfkı Atay'ın yapılan çalışmalarla ilgili olarak; "*on beş yıllık uzun, bir de beş yıllık kısa süreli iki teklif var*" şeklindeki konuşmasını Mustafa Kemal'in "*Bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz*" sözleriyle

yanıtladığı görülmüştür (Atay, 1984: 237). Bunun üzerine dil ile ilgili bir heyet kurulmuş ve bu işin artık örgütlü ve merkezi bir şekilde yapılması gerektiği, yapılacak çalışmaların harf devriminin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Başkanlığını Mustafa Necati'nin yaptığı bu komisyon, 41 sayfadan oluşan ilk resmî "*Elifba Raporu*"nu 1928 yılının Ağustos ayının başlarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e sunmuştur (Elifba Komisyonu, Elifba Raporu, 1928: 41). Komisyon alfabe değişikliğinin zamana yayılarak uygulanmasını istemiş ise de Mustafa Kemal buna sıcak bakmamıştır (Korkmaz, 1974: 55).

Batılılaşma anlamında önemli görülen Harf İnkılâbı ile ilgili çalışan Dil Encümeni ve bunların haricinde bu konuyla ilgilenenler ve hatta İsmet Paşa'nın da içinde bulunduğu çoğunluğun, harflerin değiştirilmesinin 5 ila 15 yıl gibi bir süre içinde yapılabileceği düşüncesi ve inancında olduğu görülmüştür (Atay, 1984: 440; Levend, 1960: 401). Yine bu harflerin değişikliği sürecinde, alıştırılma evresi olması gerektiği düşüncesini taşıyanlar da olmuştur (İnan, 1991: 81).

Harf İnkılâbı yapılmadan önce milletvekillerinden kendi seçim bölgelerine giderek halkla görüşülmesi ve Latin harfleri lehinde konuşmalarının istendiği anlaşılmaktadır (Akşam, 7 Eylül 1928: 1). Vekillerin bu çalışmaları sırasında, İstanbul'da harflerin öğretilmesi için kursların açıldığı, kursların da Latin harflerini hiç bilmeyenler ve tanıyanlar olmak üzere iki bölüme ayrıldığı, Akşam gazetesinin 5 Eylül tarihli haberinden anlaşılmaktadır. Eş zamanlı olarak gazetelerin tarih ve numara gibi bölümlerini eski harfler ile birlikte yeni harflerle de yazmaya başladıkları görülmektedir (Akşam, 5 Eylül 1928: 1). Bu şekilde harflerle ilgili alt yapı oluşturularak kurslar da giderek artmış, hatta bu yıldan itibaren tüm okul kitaplarının Latin asıllı yeni harflerle basılacağı gazetelerde bildirilmiştir. Gazetelerin de haberlerinin bazılarını yeni harflerle vermeye başladıkları görülmüştür (Akşam, 6 Eylül 1928: 1).

Devletin hazırlık ve girişimleri sürerken, İskenderiye'de Oğuznâme'yi Latin harfleriyle bastırıldığı anlaşılan Dr. Rıza Nur gibi bazı kişilerin de, Latin harflerini Türkçeye uyguladıkları görülmüştür. Bu yaşananlar üzerine Eğitim Bakanlığı'nda, yazar ve eğitimci uzmanlardan oluşan özel, geçici bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları da Latin esaslı ve Türkçenin yapısına uygulanmak suretiyle güzel ve kolay bir "*Yeni Türk Alfabesi*" meydana getirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Ülkütaşır, 1973: 60).

Yapılması planlanan Harf İnkılâbı'nın halka anlatılması bakımından, 8 Ağustos 1928 tarihinde, İstanbul Taksim Meydanı'nda, Cumhuriyet Anıtının açılış günü bir konuşma yapılmıştır. Yapılan bu konuşma inkılâp yapılacağına işaret olarak ve halkın da

hazırlanması bakımından önem taşıdığı ifade edilmiştir (Ulu, 2014: 285). Mustafa Kemal, bahsi geçen bu açılış töreninin sonrasında, 8-9 Ağustos 1928 tarihlerinde ve İstanbul Sarayburnu'nda Gülhane Parkında, halka açık olarak düzenlenen eğlence toplantısında, Harf İnkılâbı hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Yapılan açıklamalar da harf konusunda harekete geçme zamanının geldiğinin düşünüldüğünün göstergesi olarak kabul edilmiştir (İnan, 1991: 81-82). Mustafa Kemal'in konuşmasından sonra yasal hale gelme de gündelik yaşamda Latin Alfabesine geçişin ilk adımlarının atıldığı görülmektedir. O dönemde etkili kitle iletişim aracı gazete olması nedeniyle gazetelerde Latin harfleri ile yazılmış kısa kısa haberlerin yayınladığı görülmektedir (Acar Utku, 2011: 21).

Dil Encümeni, Latin Alfabesi temelinde, Türkçenin ses yapısına uygun millî bir Türk alfabesi hazırlamakla görevlendirilmiştir. Encümen çok dikkatli ve titiz çalışmalar yaparak, bir tasarı hazırlamıştır. Encümen tarafından hazırlanan bu tasarıda; Arap alfabesindeki harfler ve Avrupa milletlerinin yazılarında görülen “*ch, sch, tsch*” gibi ikili, üçlü ve dördümlü harflere yer verilmemiştir. “*ç, c, s, j, ğ*” gibi harfler de yine başka dillerden alınmış fakat ses değerleri bakımından kendi dilimize göre ayarlanmıştır (URL-6, 2017). Harf İnkılâbı dil devrimi açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Harf İnkılâbından sonra Arapça ve Farsça kelimeler dilden çıkartılmaya başlanmıştır. Dilde meydana gelen karmaşayı önlemek için de sözlük hazırlanmaya çalışılmıştır. Fakat bir süre sonra çalışmalar yetersiz bulunarak bu heyetin dağıtılmıştır (Gündüz ve Fırat, 2014: 63).

Altı hafta içinde tamamlanan yeni alfabe ilk kez 9 Ağustos 1928'de Atatürk'ün Sarayburnu'nda yaptığı bir konuşma ile duyurulmuştur. Latin harflerinin herkesçe benimsenmesinde basının önemi çok fazla olmakla birlikte ekonomik endişelerle bazı gazeteler başlangıçta tereddüt yaşamışlardır. Ancak Harf İnkılâbı yasalaştıktan sonra Latin asıllı harflerin kullanılması ve kamuoyunun bu konuda bilgilendirilmesinde en fazla faydayı basın sağlamıştır (Şentürk, 2012: 30-33).

Yeni harflerle yazma eğitiminin, Dolmabahçe Sarayı'nda alfabe derslerinin açılmasıyla birlikte başladığı, sonrasında da yayılarak devam ettiği, valiliklerde, belediyelerde ve adliyelerde kurslar verilmiştir (Şimşir, 1992: 172). Dönemin en önemli iletişim aracı olan gazetelerin de, başlıklarını ve bazı haberleri Latin harfleriyle vererek bu seferberliğe katıldığı görülmüştür (Şimşir, 1992: 173). Dil Encümeninde görev alan bazı üyeler, kitaplar ve basın bakımından Latin harflerine geçme konusunun beş yıl kadar süreceğini düşünmüşler ise de gazetelerin dönüşümü, 1928 yılının Eylül ayından başlamak üzere çok hızlı bir şekilde olmuştur. Bazı gazetelerin haber başlıklarını, bazısının logosunu, bazılarının ise ilk sayfasını veya son sayfasını yeni harflerle hazırlayarak yayınladıkları

ayrıca yine gazetelerin alfabe dersleri de yayımladıkları görülmüştür (Ulu, 2014. 286-287). Hatta gazetelere bakıldığından Milliyet Gazetesi'nin, 1928 yılı Haziran ayı içerisinde, Latin harfleriyle olmak üzere iki haber yayımlayarak bir deneme yaptığı görülmüştür. Cumhuriyet Gazetesi'nin, 7-8 Ağustos 1928 tarihlerinde ikinci sayfada Arap Alfabesindeki karşılıkları da verilmek suretiyle Latin Alfabesinin yayımlandığı ve bunların 20 sessiz harf, 11 de sesli harf olduğu görülmektedir (Cumhuriyet, 19 Ağustos 1928; Acar Utku, 2011: 8).

Millet Mektepleri ve Harf İnkılâbı'nın baş mimarlarından sayılan o dönemdeki Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin, 26 Mayıs 1928 tarihinde düzenlenen Muallimler Birliği Kongresi'nde konu hakkında konuştuğu ve sonrasında da ilkökul ile ortaokul öğretmenlerinin 1928 yılı yaz dönemini yeni harfleri öğrenerek geçirdikleri ifade edilmektedir (Öztürk, 1996: 227).

Alfabeyi herkesten önce öğretmenlerin öğrendiği, bunun için ise yeni harfleri öğrenme çalışmalarının beklenmeksizin başladığı ifade edilmiştir (Ulu, 2014: 287). Bu hususta kitapçıklar basıldığı ve halkın da dersliklerde eğitime katıldığı, bununla birlikte yine Ağustos ayında, halka açık konferansların verildiği bildirilmektedir. İstanbul'da üniversitede verilen bir konferansta yapılan konuşmaları, konferansa katılanların dışındakilerin ve sokaktaki vatandaşın da dinleyebilmesi için Beyazıt Meydanı'na hoparlörler döşenerek sesin dışarıya da verildiği ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 22 Ağustos 1928)

25 Ağustos 1928 tarihinde yeni harflerin öğretilmesi amacıyla her bakanlık merkezinde bir kurs açılması kararlaştırılmıştır (Talim Terbiye Kurul Kararları, No: 55, 25 Ağustos 1928). Yeni Türk harflerinin rumuzları tespit edilerek kısa zamanda telgraf memurlarına bildirildiği, memurlara yönelik olarak valiliklerde, adliyelerde, polis teşkilatında, tütün inhisarında (Tekel), defterdarlıkta kurslar açıldığı görülmüştür (İkdam, 23.8.1928).

Yeni harflerin halka öğretilmesi hususunda yalnızca konferanslar düzenlenmekle kalmadığı, önceden hazırlanmış olan "*Yeni Türk Alfabesi*", "*Yeni Türk Yazısı*", "*İlk Kıraat*" ve "*Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabesi*" isimli gibi kitapçıkların halka ücretsiz olarak dağıtıldığı görülmüştür. Hazırlanan yeni alfabe kitapları ile alfabe afişleri bütün her yere dağıtılmıştır (Şimşir, 1992: 172-173). Böylece tüm ülke genelinde; her yer derslik, bütün halk da öğrenci olmuştur (Tunca, 2006: 116-117).

Milletvekillerinin ve diğer devlet görevlilerinin ise daha önce de bahsedildiği üzere tüm ülke genelinde, Yeni Türk harflerinin tanıtımı ve öğretilmesi ile ilgili görev aldıkları anlaşılmaktadır (Vakit, 10 Eylül 1928). Milletvekilleri yaptıkları bu geziler ve çalışmalar sırasında konuyla ilgili basılan kitapları halka dağıtmışlardır (Tunca, 2006: 116-117).

Mustafa Kemal'in de yeni harflerin Meclis'te kabul edilmesinden önce Latin harfleri ile yazılan yeni yazıyı halka tanıtmak, öğretmek ve bu husustaki tepkileri tespit etmek üzere yurt gezilerine çıktığı görülmektedir (Ulu, 2014: 288). Mustafa Kemal'in, Harf İnkılâbı ile ilgili açıklamalarından sonra ülkenin konuya olan ilgisini görmek ve öğrenmek üzere ilk gezisini, 23 Ağustos tarihinde Tekirdağ'a yaptığı görülmektedir (Ulu, 2014: 289-290). Tekirdağ'a gittiği gün Mustafa Kemal'in, Meclis Umumi Salonu'nda memurlarla görüşmeler yaparak onlarla ders yaptığı ifade edilmektedir (Çevik, 1949: 212). 24 Ağustos 1928 tarihli Milliyet Gazetesi'nin, Mustafa Kemal'in Tekirdağ hükümet konağının salonunda, memurlara yeni Türk harflerini bizzat öğretmek üzere yeni yazıyı açıklamasını, manşetten haber yaptığı bildirilmektedir. Bu dönemde gazetelerin Mustafa Kemal'in, yeni harfleri tanıtmak amacıyla çıktığı yurt gezilerini yakından takip ettikleri anlaşılmaktadır (Acar Utku, 2011: 9).

TBMM'nin tatili bittikten sonra, 1 Kasım 1928 Perşembe günü Mustafa Kemal'in TBMM'nin açılış konuşmasında, Harf İnkılâbı'na özellikle bir yer verdiği görülmüştür (T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, 2-4, 9-11). Yapılan konuşmaların akabinde milletvekilleri Cemil (Uybadın), Ali (Çetinkaya) ve Saffet (Arıkan) tarafından meclis başkanlığına "*Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun*" önergesinin verildiği görülmektedir (Avcı, 2000: 115). Verilen teklifte; "*hemen bugün Türk Harflerinin kabul ve uygulanmasına ilişkin Kanun Tasarısına Hükümetçe beklenmeksizin gündeme alınarak ve Meclise getirilmesini ve ivedilikle görüşülmesini teklif ederim.*" denildiği görülmektedir. Bunun üzerine 15 kişilik bir komisyon kurulmuş (T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 1 Kasım 1928, 6-7), verilen kanun teklifinin 15 kişilik komisyon tarafından 15 dakika incelendikten sonra, İsmet Paşa, Refik Bey ve Mehmet Emin Bey konuyla ilgili konuşma yapmıştır (Şimşir, 1992: 209-211). Yapılan konuşmalardan sonra herhangi bir tartışmanın yaşanmadığı bildirilmiştir. 1 Kasım 1928 tarihinde Mecliste görüşülerek "*1353 sayılı Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun*" oy birliğiyle kabul edilmiş ve 3 Kasım 1928 tarihinde, Cumhurbaşkanı tarafından da onaylanarak Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (T.B.M.M Zabıt Ceridesi, 1928: 9; Çelik, 2014: 295). "*Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun*" incelendiğinde tamamının 11 maddeden oluştuğu görülmektedir. Bu maddeler ise şunlardır;

"*Madde 1: Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut (ilişikte bulunan) cetvelde şekilleri gösterilen unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir*" (Ek-6).

“Madde 2: Bu kanununun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve husûsî müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburîdir” (Ek-6).

“Madde 3: Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbiki tarihi 1929 Kânunusanisinin (Ocak) birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, evrak-ı tahkikiye ve fezlekelerinin ve îlamların ve matbu muamelât cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve cüzdanları 1929 Haziran iptidasından itibaren Türk harfleri ile yazılacaktır” (Ek-6).

“Madde 4: Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziran'ının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kânunuevvelinin (Aralık) iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayr-ı mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburîdir” (Ek-7).

“Madde 5: 1929 Kânunusani (Ocak) iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburîdir” (Ek-7).

“Madde 6: Resmi ve husûsî bütün zabıtlarda 1930 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziran'ı iptidasına kadar kullanılması caizdir” (Ek-7).

“Madde 7: Para ve hisse senetleri ve bonolar ve tahvilat ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler” (Ek-7).

“Madde 8: Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbiki 1929 Kânunusanisinin (Ocak) birinci gününü geçemez. Şu kadar ki, halk tarafından mezkûr müesseselere 1929 Haziran'ı iptidasına kadar eski Arap harfleri ile müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleri ile basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziran'ı iptidasına kadar kullanılması caizdir (Ek-7).

“Madde 9: Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur (Ek-7).”

“Madde 10: Bu kanun neşri tarihinden itibaren muteberdir” (Ek-7).

“Madde 11: Bu kanununun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur” (Ek-7).

Nihayetinde; Cumhuriyetle birlikte o günkü Atatürkçü Eğitim Sistemi'nin yazı dili olarak Latin alfabesini uygun gördüğü, dilde yenilik yapma gerektiği düşüncesi ile de iletişim aracı olan Latin Alfabesinin kabul edildiği ifade edilmektedir (Çelik, 2014. 294). Harf İnkılâbı yapıldıktan sonra, gerçekleştirilen harf ve yazı değişikliğinin korunması amacıyla 23 Aralık 1931 tarihinde bir karar alınmıştır. Bu kararın çıkartılması ile; “*Yeni Türk Alfabesi Kanunu'na aykırı olarak Arap harfleri ile açık veya gizli dersane açan, faaliyet yapanların Ceza Kanununun 526. maddesine göre cezalandırılacağı*” hususunun hükme bağlandığı görülmektedir (Şirin User, 2015: 385).

Harf İnkılâbı'nın arkasından Türk tarihinin öğrenilmesi, bilimsel çalışmalar yapılması, kitaplar halinde yayınlanması amacı ile 15 Nisan 1931 tarihinde Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Türk dilinin araştırılmasını, Türk dilinden Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin atılmasını, devlet yazışmalarını, okullardaki öğretimin halkın anlayabileceği Türkçe ile yapılmasını sağlamak amacı ile 12 Temmuz 1932'de Türk Dil Kurumu kurulmuştur (Kili, 1982: 172-175).

3.4.3. Harf İnkılâbı'nın Uygulanması

Harf İnkılâbı'nın yapılması kadar uygulanması da bir o kadar hızlı olmuştur. Bir taraftan eğitim öğretim müfredatına alınan yeni alfabe diğer taraftan da açılan kurslarla tanzim edilmeye çalışılmıştır. Yetişkin bireylere yeni harflerle okuma-yazma öğretilmek üzere 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri'nin açıldığı ve 16-40 yaş arasındaki bütün vatandaşların Millet Mekteplerine katılmasının zorunlu tutulduğu belirtilmektedir (Cumhuriyet, 28.12.1928). Düzenlenen kurslara da eski harflerle okuma-yazmayı bilenlerin iki ay, bilmeyenlerin ise dört ay katılacakları, bu kurslara katılamayanlara da gezici öğretmenler örgütü oluşturulacağını bildirildiği görülmektedir. İstanbul'da, 1208 mektep açılarak, binlerce kişinin yeni alfabeyi öğrenmeye başladığı, açılan mektep sayılarının ve eğitim alanların giderek arttığının bildirildiği görülmektedir (Cumhuriyet, 11 Ocak 1929). Yani; 1928-1929 yıllarında 17 bin civarında öğretmenin görev aldığı, 600 bin vatandaşın da 20 binden fazla olduğu belirtilen Millet Mektepleri'ne gelerek okuma-yazma öğrendiği ve diploma aldığı ifade edilmektedir (Turan, 1995: 211). Halka davullarla duyurularak 16 yaşından 40 yaşına kadar herkesin bölgelerinde açılan mekteplere davet edildiğini yazan gazeteler (İkdam, 1.1.1929); İstanbul Valiliği'nin eski harflerle yazılı tebliğin bütün evlere

gönderildiğini; hiç kimsenin “görmedim, duymadım, okumadım” diyemeyeceğini yazmışlardır (Milliyet, 29.12.1928).

Yeni harflerin öğretilmesi sürecinde, özellikle çocuklara yeni harflerin hızlı bir biçimde öğretilmesi amacıyla çocuk dergisi çıkarana, Latin alfabesiyle yayım yapmayı istemeleri halinde devletin maddi destek sağladığı görülmektedir (Talim Terbiye Kurul Kararları, No: 92, 29.11.1928).

Cumhuriyet Gazetesi’nde, yeni harflerin öğrenilmesine en fazla alaka gösterenlerin; kadınlar, hamallar ve çıraklar olduğu ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 5 Ocak 1929). İkdam Gazetesi’nin ise, kadınların çocukları kucaklarında kayıt yaptırmak üzere sırada beklediklerini yazdığı görülmüştür (İkdam, 31.12.1928).

3.4.4. Harf İnkılâbı’nın Ulusal ve Uluslararası Basındaki Yansımaları

Harf İnkılâbı’nın kabulünün ardından inkılâp hakkında yerli ve yabancı basında birçok eser yazılmıştır. Latin temelli yeni harflerin kabul edilmesi, İctihad Dergisi’nde yer alan haberde “*Feth-i Mübin*” başlığıyla yayınlanmıştır. Dergide, Latin harflerinin kabulünün Türk ulusunun %75’inin okur-yazar olmasını sağlayacağı iddia edilmiştir (İctihad, 15 Mayıs 1928: 4787).

Yunus Nadi Abalıoğlu’ya göre, yapılan inkılâbın kültür alanındaki değişime etkisi çok önemlidir. Bu değişimi; “...Yeni yazıyı *tamamen sahiplenmediğimiz müddetçe de yeni bir kültüre geçtiğimizi iddia edemeyiz. Bu durum; iki cami arasında kalmış bî-namazın durumu gibidir.*” diyerek ifade etmiş ve beklenmeksizin geçiş aşamasının atlatılması gerektiğini ve inkılâbın tamamlanması gerektiğini vurgulamıştır (Abalıoğlu, 1929: 1).

Alman basını ve bütün Avrupa basını Harf İnkılâbı konusuna yer vermiştir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 263-283). Ayrıca “*İngiliz Gizli Belgelerinde Türk Yazı Devrimi*” adıyla çalışmalar da yapılmıştır (Salahi R. Sonyel, 1979: 285-294). Alman Diplomat Rudolf Nadonly’nin, Harf İnkılâbı ile ilgili 5 Kasım 1928’de uzun bir rapor hazırladığı ve bu raporda; Harf İnkılâbı’nın süreci ve bu inkılâbın Türk ve Alman ilişkilerindeki mana ve önemine değindiği görülmüştür. Raporda; Tanzimat Dönemi’nde başlayan alfabe sorununun, harflerin değiştirilmesi şeklindeki reformun beklenmedik bir şekilde ve aniden gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bolşevik İhtilali’nin, alfabe ile ilgili arayışta büyük etken olduğu belirtilmektedir. I. ve II. Meclis döneminde harflerle ilgili bir reformun gerçekleşmesi bakımından uygun bir ortam olmadığı düşüncesinden dolayı, 1923 yılındaki

İzmir İktisat Kongresi'nde, alfabe değişikliği ile ilgili girişimlerin kabul görmediğinin ifade edildiği görülmektedir. Fakat Türkmenistan ve Özbekistan'ın 1928 yılının başında Latin harflerine geçmesi nedeniyle Mustafa Kemal'in de uygun zamanın geldiğini düşünerek harekete geçtiği bildirilmiştir. Alfabe ile ilgili çalışmaların da dilin sadeleştirilmesi (Arapça ve Farsça kelimelerin atılması) çalışmalarıyla beraber yapıldığı belirtilmiştir. Nadolny'nin gönderdiği bu raporda; Mustafa Kemal'in harflerle ilgili değişikliğin daha devlet kurulmadan önce düşünüldüğü, öyle ki Mustafa Kemal'in 1920 yılında bu hususta Azerbaycanlılarla da görüştüğü ve Türk dünyasındaki gelişmelere göre değişikliğin ne zaman yapılacağını planlandığı ifade edilmektedir. (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 274-277).

31 Aralık 1928 tarihinde hazırlanan başka bir raporda da Latin Harflerinin Kabul Edilmesi Hakkındaki Kanun'un ciddi bir şekilde uygulandığı, 1 Aralık 1928 tarihinden başlamak üzere yüksek para cezaları uygulanacağını meydana getirdiği etkiyle ülke genelindeki her yerde Latin harfleri ile yazılarak, kapı levhaları ve reklam tabelalarının değiştirildiği bildirilmektedir. Raporda, tüm kitapların 1929 yılının Ocak ayından itibaren yeni harflerle basılacağından, mektup zarflarının üzerinin yeni yazı ile yazılacağından, memurların Latin harfleri ile ilgili kurslara ve sınavlara tabi tutulacağından ayrıca halkın da Latin harflerini öğrenebilmesi için en kısa sürede Halk Okullarının kurulacağından, bu okullarda 45 yaşına kadar olanların eğitim alacağından bahsedilmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 276-277).

Alman elçilik raporlarına bakıldığında, yapılan Harf İnkılâbı'nın yankılarının daha sonra da devam ettiği görülmektedir. 4 Nisan 1929 tarihli, Ankara'da hazırlanan büyükelçi raporunun başlığı "*Türk Dil ve Yazı Reformu*" olarak atılmıştır. Bu raporda Latin Alfabesinin kabul edilmesindeki temel nedenin okur-yazar oranının düşük olduğunun bildirildiği, yeni alfabenin öğrenilmesi ile ilgili olarak halkın ilk zamanlardaki heyecanını kaybettiği belirtilmektedir. Bu sebeple de yetkililerin, halkın motive edilmesi için; okula gitmesi gerekenlere, kısmen taltif yapılması kısmen de ceza tehdidi yapılması gerektiğine inandığı ifade edilmiştir (Alman Büyükelçisi Nadolny'nin Therapia'dan 31 Aralık 1928 tarihinde Dışişleri Bakanlığına gönderdiği rapor) (Nadolny'nin İstanbul'dan 4 Nisan 1929 tarihinde gönderdiği yazısı) (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 276-277).

Prof. Dr. Gotthold Weil'in aynı yazıda; dil konusunda temel esasların oluşturulması, dildeki Arapça kelimelerin belirlenmesi ve büyük oranda ortak yazının tesis edilebilmesi için kurulan dil komisyonu tarafından 40.000-60.000 kelimeyi kapsayan yeni bir sözlük yayınlanacağından bahsedilmektedir. Bahsi geçen sözlükte bütün Türkçe ve Arapça

sözcüklerin resmi olarak yeni bir yazım şeklinin belirleneceği, doğru bir şekilde yazı yazmak isteyen bütün herkesin bu sözlük olmadan yaşayamayacağını dile getirildiği görülmektedir. Yeni alfabenin çok kısa bir sürede yürürlüğe gireceği, tüm eski yazıların bulunduğu sokak tabelalarının değiştirileceği, eski kitap ve gazetelerin ortadan kaybolacağı dolayısıyla da baskıları bulunan klasiklerin ve eskilerden kalan Türk eserlerinin önemini kaybedeceğinin yazıda belirtilmesi dikkat çekicidir. Türklerin kendi edebiyatını öğrenmek istemesi halinde ise kaldırılan Türk-Arap harflerini yabancı dil gibi öğrenmek zorunda kalacakları ifade edilmektedir. Bu reform ile Türklerin kendi milli geçmişlerine ve kültürlerine yabancılaşacağından dolayı da çok acı çekecekleri, fakat buna rağmen Türk yöneticilerin harflerin değiştirilmesi kararından dönmeyeceği ifade edilmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 279 (Gotthold Weil, “Die Abschaffung der Türkischen Schrift. Das neue Wörterbuch. Aufgaben der Sprachkommission”, Berliner Tageblatt, 1 Kasım 1928).

Karl Klinghardt isimli bir yazarın “*Türk Alman Dostluk Derneği*”nin, 1928 yılının Kasım/Aralık bülteninde, Harf İnkılâbı hakkındaki bir değerlendirme yazısını yayınladığı görülmektedir. Yazarın Latin harflerinin kabul edilmesini Türk medenileşmesi bakımından en önemli adım olarak yorumladığı görülmektedir. Yazar makalede; Arap harflerinin bırakılarak Latin harflerinin kabul edilmesiyle var olan geleneğin reddedildiği ve bunun gelecek için dahi ret anlamına gelebileceğini, Kemalist reformların başarıya ulaşmasa bile Türklerin, Arap harflerinin bırakılması ile birlikte eski bilgileri unutacağı ve bir daha da kazanamayacağını belirttiği görülmektedir. Ayrıca yazar; Mustafa Kemal’in Türk yazısı ile ilgili ilk reformcu olmadığını, Enver Paşa’nın da daha önce reform girişiminde bulunduğunu ama savaş döneminde olunmasından dolayı bu reform çabalarının akamete (sonuçsuz kalma, başarıya ulaşamama) uğradığını ifade etmiştir. Yazıda, Enver Paşa’nın bu girişimine dinsel bakımdan muhalefet ve direniş gösterildiği, Enver Paşa’nın da savaş sırasında dini çevrelerin düşmanlığından korktuğu belirtilmektedir. Yazarın, Türk Harf İnkılabı ile ilgili Mustafa Kemal’in arkadaşlarıyla beraber, 1928 yaz mevsimi süresince konu hakkında yasa taslağı hazırladıklarını, aynı zamanda Mustafa Kemal’in Latin harflerini kullanmaya başladığının, belirtildiği görülmektedir. Bununla birlikte gazetelerin ilk sayfalarında Latin harfleri ile hazırlanmış bir kısım bölümler açıldığından, bazı ticaret odalarının ve Frankfurt’ta bulunan Türk-Alman Ticaret Odasının da Latin harflerini kullanmaya başladığından bahsedildiği görülmektedir. “...Şimdi yeni Türkiye ile ilgili olarak çok söz söylenebilir: Eski yıkılıyor, zaman değişiyor ve yıkıntılar içerisinde yeni bir hayat başlıyor.” satırlarıyla son bulan “*Türk Alman Dostluk Derneği*” bülteni incelendiğinde; Mustafa Kemal ile Enver Paşa’nın

karşılaştırılmasında dikkate değer bilgilerin verildiği ve Mustafa Kemal'in, Latin alfabesine geçilirken uyguladığı stratejisinin ve uygulamalarının da sıkı bir şekilde takip edildiği görülmektedir. Türk Harf İnkılâbı'nın batılı ülkeler tarafından genel olarak olumlu karşılandığı bildirilmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 280-282).

Alman kaynaklarında, Türk Harf İnkılâbı'nın kontrollü bir şekilde ve kökten bir kültür değişimine neden olacağı, bu inkılâbın getirdiği değişimle milli bir bilinç oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmektedir. İsmet İnönü'nün de (Sonyel, 1979: 292; Arar, 1981: 149.) Arap kültürünün bırakılarak bir kültür değişimi oluşturmak istediğini söylediği bildirilmektedir. Başka bir Alman kaynağında da; Alman bilim adamı Jens Peter Laut, "köklü Kemalist reformların başarısının; Osmanlıya ait geçmişten aynı anda kopulmasıyla olabileceği, bunu başarabilmede de gerçekçi amacın, Arapça ve Farsça'dan kopulması" sonucuna vardığını bildirmektedir (Çalık ve Baltaoğlu, 2001: 283).

Milliyet Gazetesi'nin, Latin harflerinin Meclis'te kabul edildiği 1 Kasım 1928 tarihinde, "*Biz Harf İnkılâbı ile Doğu anlayışı ve düşüncesinden, medeni Batı anlayışı ve düşüncesine geçmeyi, atalet ve zulmet içinde geçen bir geçmişe ebediyen veda etmeyi düşünüyoruz*" yazdığı görülmektedir (Milliyet, 1.11.1928). Milliyet Gazetesi yazarlarının, yeni alfabenin oluşturulmasını sadece bir harf devrimi olarak görmedikleri, Türk dilinin bu sayede yabancı dillerin etkisinden kurtulacağını düşündükleri bildirilmektedir (Acar Utku, 2011: 16).

1 Ocak 1929 tarihinde Millet Mektepleri'nin açılması ile İkdâm Gazetesi'nin arka sayfasının, okuma yazmayı yeni öğrenenlere yönelik büyük puntolarla okuma sayfasına dönüştürüldüğü bunun da Şubat Ayı sonuna kadar sürdürüldüğü görülmektedir (İkdâm, 13.1.1929). Okuma yazmayı yeni öğrenmeye başlayanlar için büyük ve küçük harflerin el yazısı ile hazırlandığı ve öğretilmeye çalışıldığı görülmektedir (İkdâm, 21.1.1929). Gazetelerin yazı yazma esnasında Arapça ve Farsça ekler kullanılmaması konusunda halkı uyardığı, bunların yerine Türkçedeki "*ler-lar*" çoğul eklerinin kullanılabilceğini halka bildirdiği görülmektedir (İkdâm, 6.1.1929). Son Saat Gazetesinin, Kasım ayının sonlarına doğru gazetede eski yazı ile yazılan yalnızca dört kısa habere yer verildiği görülmektedir (Son Saat, 25.11.1928).

1928 yılının Kasım Ayı'nda, Cumhuriyet Gazetesinde, "*Yeni harflere hızlı bir şekilde alışınız, eğer günlük gazete tiryakisi iseniz gelecek ayın (Aralık 1928) birinci gününden itibaren gazetelerin bütünüyle yeni harflerle çıkacaklarını aklınızdan*

çıkarmayınız” uyarısı yapılmakta (Cumhuriyet, 3.11.1928) ve halkı bu konuda coşkulandırmak üzere “Çabuk okuyacağız, çok okuyacağız, çoğumuz okuyup yazacak. Nihayetsiz istikballere giden cihanın irfan ve temeddün kafilesine bir an önce kavuşacağız” denilmektedir (Cumhuriyet, 13.11.1928).

Türkiye’de bulunan bir Fransız gözlemcinin kaleminden, gazetelerin 1 Aralık 1928 tarihinde Latin Alfabesi ile basılmaya başlaması nedeniyle baskı sayılarındaki ciddi düşüş olması durumu; “*Gazetelerin baskıları yüzde 25-30 hatta bazı durumlarda da yüzde 50 oranında azalmıştır. Bazı gazeteler ise çok daha kötü durumdadır, can çekişmektedir. Okuyuculardan, bir Türk gazetesini okumak için iki saat uğraşmaktansa, Fransızca bir gazeteyi okumayı tercih ederim, diyenler oluyor.*” şeklinde aktarıldığı görülmektedir (Şimşir, 1979: 227).

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Joseph C. Grew’in, Washington’a gönderdiği bir raporda, her gün gazete okuyan insanların yeni yazıya geçilmesiyle beraber birdenbire gazetelerden mahrum kaldıklarını, bundan dolayı da okur sayısının azaldığı, Tramvaylarda, vapurlarda gazete okuyanlara pek rastlanmadığı bildirilmektedir. Türkçe gazetelerin satışlarının düşmesi nedeniyle ekonomik krize girdikleri, bundan kurtulmaları için de hükümetin bu dönemde basına maddi destek verdiği bildirilmektedir (Şimşir, 1979: 153-154).

Basının; harf devrimini, Türk tarihinin kaydettiği en büyük devrimlerden biri olarak gördüğü, gazetelerin okurları için “*kıraat köşeleri*”, hatta okuma sayfaları oluşturduğu bildirilmektedir. Basının, Arap harflerinin değiştirilmesini yabancı kültüründen ve Doğu kültüründen kurtulmak olarak gördüğü belirtilmektedir (Acar Utku, 2011: 21).

Latin harflerinin kullanılmaya başlaması sürecinde dönemin gazetelerinin, Harf İnkılâbı ile ilgili en önemli ve etkin iletişim araçları olduğu görülmektedir. Gazetelerin, yeni yazıya geçişin gündelik yaşamdaki olayları (Fatih-Harbiye tramvayının, Matbuat Müdüriyetinin, Tütün İhisarı’nın Yeşilay’ın değişen tabelaları gibi) da hemen okurları ile paylaştığı belirtilmektedir (Acar Utku, 2011: 22).

Harf İnkılâbı öncesi gazete ve dergiler üzerinde kontrol ve denetimin sıklaştırılması ile başlayan süreç 1925 yılında, “*Takrir-i Sükun Kânunu*”nun çıkartılması ile basına karşı başlatılan susturma hareketi ile muhalefet eden, karşı görüş bildiren bütün basın kuruluşlarının yasaklanması veya kapatılması ile yeni bir evreye girmiştir (Akşin, Özdemir vd., 1989: 104). Aslında bu durum bütün inkılâplar için geçerli olmuştur. Dolayısıyla kimse

aleyhte yayın yapamamıştır. 4 Mart 1925 tarihinde “*Takrir-i Sükun Kânunu*” yürürlüğe girmiş ve yine bu dönemde, 3 Mayıs 1925 tarih ve 1846 sayılı kararname ile “*Havali-i Şarkiyede İdare-i Örfiye Mıntıkasında Tatbik Edilecek Sansür Talimatnamesi*” kabul edilmiştir (Tunçay, 1992: 141; Topuz, 2003: 148). Harf İnkılâbı’nın basına yansımaları hakkında yukarıda anlatılanlar dışında; “*Takrir-i Sükûn Kânunu*” kabul edildikten sonra hemen iki tane İstiklal Mahkemesinin kurulduğu ve bu mahkemelerin meclisin onayını almadan, doğrudan idam kararlarının infazını gerçekleştirme yetkisi ile donatıldığı görülmektedir (Tunçay, 1998: 146). Bu kanun çıktıktan sonra ise Son Telgraf Gazetesi’nin, Sada-i Hak Gazetesi’nin İzmir baskısının, Trabzon’da İstikbal ve Kahkaha Gazetelerinin, İstanbul’da Press de Suar Gazetesi’nin kapatılan gazeteler arasında yer aldığı bildirilmektedir (Öztoprak, 1981: 379-391). Vatan Gazetesi ve Vakit Gazetesinin de daha sonra kapatılanlardan olduğu, bu arada gazetelerin sahip ve yazarlarının da İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanarak tutuklanmaları önemli bir noktadır (Yalman, 1970: 194-195).

Tutuklanan gazetecilerin yargılamasının Elazığ’da kurulan İstiklal Mahkemesi’nde yapıldığı ve aylarca sürdüğü bildirilmektedir. Gazetecilerin, tutuklanarak Elazığ’a götürülürken Mustafa Kemal’e telgraflar çektikleri, kendilerini İstiklal Mahkemesi’nde yargılanmaktan kurtarmasını istedikleri bildirilmektedir. Hatta mahkeme yargılamalarının son günlerinde Mustafa Kemal’e yeniden telgraf gönderdikleri ve affedilmeyi istedikleri belirtilmektedir (Topuz, 2003: 154; Güz, 2008: 255). Bunun üzerine Mustafa Kemal’in, mahkemeye bu hususta bir telgraf çektiği bildirilmektedir (Aybars, 2009: 191). Mahkeme kararının, Mustafa Kemal’in kendisine gönderilen telgraflara verdiği cevabı ile gazetecilerin beraatı yönünde olduğu bildirilmektedir. Tunçay (1983: 144-145), bu yaşananların, mahkemelerin siyasal iktidarın “*emri ile*” hareket ettiğinin en önemli kanıtı olduğunu ifade etmektedir. Bu şekilde yargılananlardan Zekeriya Sertel, henüz mahkemeye götürülmek üzere yoldayken, Ahmet Emin Yalman’ın da Mustafa Kemal’e, kendisinin affedilmesi durumunda bir daha gazetecilik yapmayacağını bildirdiği bir telgraf gönderdiğini belirtmektedir (Sertel, 2001: 123).

Ahmet Emin Yalman’ın (1970: 179), Elazığ’da yapılan yargılamalar esnasında gördüğü ve karşılaştığı durumlar ve kişiler hakkında; “*Şaşkınlıkla şunu gördük ki Elazığ İstiklal Mahkemesinde yargılanan Türk gazetecileri, her gün ölüm cezaları veren ve hükümlerini kimseye sormadan, kimseye hesap vermeden yürüten korkunç bir İhtilal Mahkemesi’nin huzurunda saatlerce titriyor, kanun filan tanımayan Mahkemenin sorguları karşısında sıkıntılı dakikalar geçiriyor, her sabah sehpalarda sallanan cesetlere bakarak*

kendilerini de böyle bir sonun bekleyebileceğini düşünüyorlardı.” dediği görülmektedir.

Ali Fuat Cebesoy’un, basının İstiklâl Mahkemesi zamanlarındaki durumuna yer verdiği hatıralarında; *“Takrir-i Sükûn ve İstiklâl Mahkemeleri devri başladıktan sonra İstanbul’da çıkan 14 günlük gazetenin adedi 6 olmuş hatta bunların baskı sayısı da düşmüştür. Günlük gazetelerin baskı sayısının, hiçbir zaman bu derece azaldığı görülmemişti. Basından eleştirme ve denetleme hakkının elinden geri alınması nedeniyle halkın da eskisi kadar gazete almadığı ve gazeteleri önemsemesi dikkat çekicidir.”* diyerek durumu dile getirdiği, aslında bunun da bir çeşit protesto olduğunu ifade ettiği görülmektedir (Öz, 1992: 95).

Niyazi Berkes, CHP iktidarına bağlı olan Basın Yayın Genel Müdürlüğü ile ilgili; başlıca işlerinin *“gazetelere emir vermek, falan yazılacak, filan yazılmayacak ya da şöyle yazılacak”* demek olduğunu söylemektedir. Ayrıca, *“Şefin (İsmet İnönü) keyfine göre Cumhuriyet gibi bir gazete bile anında kapatılabilirdi. Kapatılma tehlikesinden kaçınabilmek için gazeteler kendi kendilerini sansürlemek zorundaydı. Dik kafalı davranan ve söz dinlemeyen olursa onu yola getirecek çok basit bir yol vardı: Bir telefonla gazeteyi kapatmak. Gazeteler böyle bir şekilde zarar görmeyi göze alamazlardı.”* diyerek gazetelerin keyfi bir şekilde kolayca kapatıldığını bildirmektedir (Berkes, 1997: 268).

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın merkezinde yapılan bir aramayı Tanin Gazetesi’nde “baskın” şeklinde haber yapması nedeniyle suçlanan H. Cahit Yalçın’ın, İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanan ilk kişi olduğu, 19 Nisan 1925 tarihinde tutuklandığı ve Ankara İstiklal Mahkemesi’nde yargılandığı bildirilmektedir (Topuz, 2003: 130).

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk zamanlarda ve sonrasında yapılan uygulamalar, İstiklal Mahkemeleri’nde yargılanma korkusu ve baskısı nedeniyle basının ne kadar bağımsız ve tarafsız olabileceği konusu oldukça düşündürücüdür.

3.5. Türk Dil Kurumu ve Yaptığı Çalışmalar

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Mustafa Kemal’in dil sorunu ile bizzat ilgilendiği, 1932 yılında yapılan Türk Tarih Kongresinin son günü akşamında, artık zamanının geldiğini söyleyerek, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kurulması talimatını verdiği bildirilmektedir. Türk dilinin araştırılması, Türk dilinden Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin atılması, devlet yazışmalarını, okullardaki öğretimin halkın anlayabileceği Türkçe ile yapılmasını sağlamak amacı ile 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti

kurulmuştur (Ercilasun, 2004: 17; Kili, 1982: 172-175). Kurum, Türk dilinin zenginliğini ortaya çıkarmak, Türk dilini yeryüzü dilleri arasındaki değerine yakışan yere çıkarmak üzere ulus-devlet oluşumunda bir araç olarak değerlendirilmiştir (Gündüz ve Fırat, 2014: 69). Türk Dil Kurumu başlangıçta özel bir cemiyet şeklinde kurulmuş fakat Mustafa Kemal'in "*yüksek himayetleri*" altında olmuş ve masrafları da devlet tarafından karşılanmıştır (Ercilasun, 2004: 17-18). Cemiyetin kurucuları arasında hepsi de milletvekili ve dönemin tanınmış edebiyatçıları olan Sâmih Rif'at, Ruşen Eşref, Celâl Sâhir ve Yakup Kadri de yer almaktadır. Kurumun ilk başkanı Sâmih Rif'at'tır. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin amacı, "*Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yükseklığe eriştirmek*" olarak tespit edilmiştir. (URL-7, 2018).

Kurumun çalışmalarını "*Terim sözlüğü, Dilbilgisi-Dözdizimi, Derleme, Dilbilim-Dil İnceleme, Sözcük Köken Bilimi, Yayın*" isimli 6 kola ayrılarak yapılması kabul edilmiştir. Daha sonra yapılan kurultaylarda ise bu kollardan bazılarının ayrıldığı, bazılarının tekrar birleştirildiği görülmüştür. Cemiyetin adı, 1934 yılında yapılan İkinci Türk Dili Kurultayı'nda "*Türk Dili Araştırma Kurumu*", 1936 yılındaki Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nda ise "*Türk Dil Kurumu*" olmuştur (URL-7, 2018; Gündüz ve Fırat, 2014: 63, 64; Ercilasun, 2004: 17).

Mustafa Kemal henüz hayattayken, 1932, 1934 ve 1936 yıllarında üç Dil Kurultayı yapılmıştır. Bu üç kurultayda dil politikası belirlenmiş, bilimsel bildirimler sunularak tartışmalar yapılmıştır. 26 Eylül 1932 tarihinde yapılan Birinci Türk Dili Kurultayında Türk Dilinin araştırılmasıyla alakalı hususlar bulunuyor ve dil devriminden söz edilmiyorsa da bu kurultayca seçilen Türk Dili Tetkik Cemiyeti Merkez Heyeti'nin, 17 Ekim 1932 tarihinde yayımlanan çalışma programında yer alan; "*Bugün yazı dilinde Türkçeye yabancı kalmış öğeleri atmak, halkçı bir idarenin istediği şekilde halk ile aydınlar arasında birbirinden nitelik olarak ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak, temel unsurları Öztürkçe olan bir dil meydana getirmek.*" maddesiyle aslında dil devriminin resmen ilan edildiği görülmektedir (Gündüz ve Fırat, 2014: 63- 64; URL-7, 2018).

Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan Birinci Türk Dili Kurultayı'nda Hüseyin Cahit bir bildiri sunarak; dilde devrim yapılamayacağını ifade etmiş fakat Hüseyin Cahit'in bu düşüncesi kabul edilmemiştir. Başkan Sâmih Rif'at ise Osmanlı'da Türklüğün unutulduğunu, hor görüldüğünü iddia etmiş, Türkçenin Arapça ve Farsçadan kurtarılması gerektiğini, dil devriminin Batılılaşmanın temel bir unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra Türkçe ile eski Avrupa dilleriyle olan yakınlık olduğu, ayrıca Arapça ve Farsça

sözcükleri kökeninin de zaten Türkçe olduğu iddialarının da savunulduğu görülmüştür (Gündüz ve Fırat, 2014: 69; URL-8, 2018).

Türk dilini eski dillerle bağlantılandırma çalışmaları ve söylemleri Birinci Türk Dili Kurultayı'ndan itibaren hız kazanmış, ayrıca Türk dilinin değişmediği ve etkilenmeyerek saf bir şekilde bulunduğu düşüncesinin açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Hatta Agop Martayan'ın (Dilaçar), medeniyet tarihinde öne çıkan uygarlıkların dilleri ile Türk dili arasında bir bağlantı olduğunu örneklerle açıklamaya çalışarak Hititlerin de Türk olacağını iddia ettiği görülmüştür. Birinci Dil Kurultayı'nda fazla olmamakla birlikte karşı fikirlerin de ileri sürüldüğü görülmüştür. Örneğin, Faik Ali Ozansoy (Mehmet Faik), Türkçeye geçen Arapça ve Farsça sözcüklerin doğru olmadığını, sözcüklerin menşe'leri başka olsa bile herkesçe kullandığını ve bu sözcükleri Türkçeye ait saymak gerektiğini iddia etmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın ise eğitim ve kültür seviyesinin geriliğinin dilin gerçek sorununu oluşturduğunu, yazılanları herkesin seviyesine indirmeye çalışmalarının doğru bir yol olmadığını, suçun yazıda olmadığını, bu duruma okuyanların bir şey bilmemesinin sebep olduğunu iddia etmiştir (Birinci Dil Kurultayı, 1933: 98-274).

Birinci Türk Dili Kurultayı'nın neticesinde bir çalışma programı oluşturulmuş ve heyet üyeleri hemen çalışmaya başlamıştır. Heyet üyeleri dışında başka insanların katılımıyla, sözcük köken bilimi sözlüğü çalışmaları yapılmış, yapılan çalışmaların da Türk Dili Dergisi'nde yayınlandığı görülmüştür. Her şehirde vali ve kaymakamlar başkanlığında "Söz Derleme Heyeti" kurularak, Türk lehçelerindeki kelimelerin toplanması çalışmaları için derleme fişleri hazırlandığı, bütün şehir ve kasabalara dağıtıldığı görülmüştür. Bu şekilde 130.000 kadar kelime toplandığı belirtilmektedir (Ceyhan, 2007: 45-50).

İkinci Türk Dili Kurultayı 1934 yılında yapılarak, yeni Merkez Heyeti oluşturulmuştur. Heyet dili sadeleştirme konusu üzerine çalışmaya başlamıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda Anadolu halkının kullandığı Türkçe ile Hint Avrupa dilleri ve Sami dilleri arasında bağlantı olduğu, Sümerce, Tunguz ve Moğolca gibi dillerin de aynı kökten, aynı dil ailesinden geldiği, Türkçeye benzedikleri iddiaları öne çıkmıştır. Dili Türkçeleştirmek amacıyla Arapça ve Farsça menşe'li sözcüklerin karşılıkları bulunmaya çalışılmış, Osmanlıdan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi çıkarılarak köylerden kasabalardan on binlerce kelime toplanmış, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yerine konmak amacıyla toplanan 8000 kadar Arapça ve Farsçaya karşılık tespit edilen kelimelerden oluşan bir cep kılavuzu yayınlanmıştır. Ancak bulunan kelimelerin günlük hayatta kullanılması büyük bir karmaşaya ve kimsenin anlamadığı yeni bir dilin ortaya

çıkmasına sebep olmuştur. Atatürk'ün Çankaya Köşkü'nde İsveç Veliahdı Prens Gústav Adolf şerefine verdiği yemekte yaptığı konuşma⁴ öz Türkçe çalışmalarının nasıl bir dil çıkmazına yol açtığını ortaya koymuştur. Bu hadiseden sonra bizzat Atatürk tarafından dilde sadeleştirme hareketinin frenlendiği bunun yerine tüm dillere Türkçe'nin kaynaklık ettiği şeklinde özetlenebilen “*Güneş Dil Teorisi*”nin ortaya atıldığı görülecektir (Ercilasun, 2004: 19; Ceyhan, 2007: 45-65).

Nitekim 24-31 Ağustos 1936 tarihlerinde yapılan Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nın asıl konusunu “*Güneş Dil Teorisi*” olmuştur. Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nda, “*Türk Tarih Tezi*” ile “*Türk Dil Tezi (Güneş Dil Teorisi)*”nin ilişkisi resmileştirilerek birbirine uyumlu hale getirilmiştir. Dile hayat veren asıl varlığın ne olabileceği düşüncesi ile güneşin hayat verici bir varlık olarak dile de hayat verebileceği düşüncelerinden yola çıkarak “*Güneş Dil Teorisi*”nin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Kurultayda ilan edilen teorinin dil devriminde ikinci aşamayı oluşturduğu, bütün dillerinin Türkçeden türediği yargısına varıldığı belirtilmektedir (Aygül, 2008: 233-234; Gündüz ve Fırat, 2014: 69). Dilin kaynağının ve kökünün ne olduğu düşüncesine yönelik bu teorinin, Herman Kvergic isimli Fransız bir yazar tarafından 1935 yılında Mustafa Kemal Atatürk'e Viyana'dan gönderilen, 41 sayfadan oluşan “*Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi*” isimli bir araştırma çalışmasına dayandırıldığı iddia edilmektedir (Ceyhan, 2007: 67).

Güneş Dil Teorisi'nde, ilk insanın ilk tanıdığı nesnenin Güneş olduğu, bütün kavramlar ve sözcüklerin güneşin insan üzerinde bıraktığı etkilerinden yola çıkarak incelendiği ve bu şekilde bulunduğu, Güneş'ten çıkan kavramların 6 kısım olduğu belirtilmektedir. Bu kavramların ise; “a) güneş, çoğalma... b) ışık, zekâ... c) ateş, heyecan, sevgi, koku... d) hareket, zaman, komşu, ruh... e) renk, su, f) ses ve söz” gibi sözcükler olduğu ifade edilmiştir (Dilmen, 1936: 7). Ayrıca bu teoriye göre bütün dillerin kökeninin

---

⁴ “Altes Ruayâl, Bu gece, yüce konuklarımıza, Türkiye'ye uğur getirdiklerini söylerken duyduğum, tükel özgü bir kıvançtır. Burada kaldığınız uzca, sizi sarmaktan hiç durmayacak ılık sevgi içinde, bu yurttan, yurdunuz için beslenmiş duyguların bir yankısını bulacaksınız. İsveç-Türk uluslarının kazanmış oldukları utkuların silinmez damgalarını tarih taşımaktadır. Süerdemliği, önü, bu iki ulus, ünlü sanlı sözlerinin derinliğinde sonsuz tutmaktadır. Ancak, daha başka bir alanda da onlar erdemlerini, o denli yaltırlıklı yöntemle göstermişlerdir. Bu yolda kazandıkları utkular, gerçekten daha az özence değer değildir. Avrupa'nın iki bitim ucunda yerlerini berkiten uluslarımız, ataç özlüklerinin tüm ıssıları olarak baysak, önürme, uygunluk kıldacıları olmuş bulunuyorlar; onlar bugün en güzel utkuyu kazanmaya anıklanıyorlar; baysal utkusu. Altes Ruayâl, Yetmiş beşinci doğum yılında oğuz babanız, bütün acunda saygılı bir sevginin söyüncü ile çevrelendi. Genlik, baysal içinde erk sürmenin gücü işte bundadır. Ünlü babanız, yüksek kralınız beşinci Gústav'ın gönenci için en ıssı dileklerimi sunarken, Altes Ruvayâl, sizin Altes Ruvayâl, prenses Louise, sevimli kızınız Altes Prensess Ingrid'in esenliğine, tüzün İsveç ulusunun gönencine içiyorum” (URL-15, 2019).

Türkçe olduğu iddiası nedeniyle dilde yapılan kelime tasfiyelerinin önüne geçilmek istendiği ifade edilmektedir (Gündüz ve Fırat, 2014: 66). Güneş Dil Teorisi, Türk toplumunun dil ve tarihinin bilimsel alt yapısını oluşturmak amacıyla kurulan Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde 1936 yılında ders olarak okutulmuştur (Aygül, 2008: 244; Korkmaz, 1974: 83).

Her ne kadar halkın diline yerleşen sözcüklerin dilden atılması çalışmalarından 1935 yılında vazgeçilmiş olsa da Atatürk'ün ölümünden sonra sadeleştirme çalışmaları durmamıştır. 1982 yılına kadar 18 Türk Dili Kurultayı yapılmıştır. 1951 yılında yapılan olağanüstü bir kurultayda Milli Eğitim Bakanının Kurum başkanı olmasını sağlayan tüzük maddesi değiştirilmiş ve bu şekilde Kurumun devletle bağlantısı koparılmıştır. Kurumun kuruluş, görev ve sorumlulukları son olarak 11.10.2011 tarih, 664 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 10. maddesine göre düzenlenmiştir. Buna göre; Türk Dil Kurumu Başkanlığı'nın, Yüksek Kuruma bağlı, özel bütçeli ve kamu tüzel kişiliğine haiz bir kurum olduğu belirtilmiştir. Türk Dil Kurumunun ayda bir kez yayımlanan "*Türk Dili Dergisi*", altı ayda bir kez yayımlanan "*Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*", yılda bir kez yayımlanan ve tamamen bilimsel araştırmaları içine alan "*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*" isimli bilimsel dergileri bulunmaktadır (Gündüz ve Fırat, 2014: 67-68).

3.5.1. Dilde Sadeleştirme Hareketleri

Osmanlı Devlet adamları Avrupa ülkeleri ile olan rekabette ayakta kalabilmek için özellikle bilim ve teknolojiye ilerlemesi gerektiğinin elbette farkındaydı. Bunun için gelişmiş Avrupa devletlerine talebeler gönderiyordu. Ayrıca Fransa ve İngiltere başta olmak üzere Batı ülkeleri ile temasta bulunan yazarlar ve fikir adamları da Avrupa'daki hareketlerden etkileniyorlardı. Nitekim dilimize Lisan-ı Türki mi, Lisan-ı Osmanî mi yoksa Türkçe mi denmesi gerektiği konusunda tartışmalar yaşanmaya başlamış ve dilde sadeleştirme yapılması gerektiğine yönelik fikirler ortaya çıkmıştır. Servet-i Fünûn dönemindeki sanat anlayışının getirisi ile dilin ağıdalı ve karmaşık bir hale geldiği, özellikle 19. Yüzyılda da günümüzdeki gibi yabancı kelime kullanma tutkusunun entelektüellik sayıldığı dönemden 19. yüzyılın sonlarına doğru Milli Edebiyat Dönemi'ne geçilmiştir. Yeni Lisan Hareketiyle başlayan dilde sadeleştirme düşüncelerinin üç noktada toplandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, tüm yabancı sözcüklerin dilden atılması, ikincisi ne olursa olsun dile dokunulmaması, üçüncüsü ise yabancı kurallarla birlikte yabancı sözcüklerin de atılması ancak halkın gündelik yaşamda kullandığı sözcüklere

dokunulmaması şeklindedir (İnce, 2006: 28; Ediskun, 1999: 51).

19. yüzyıldaki milliyetçilik akımları, Türkoloji alanında yapılan çalışmaların önem kazanması, ayrıca Türklerin yaşadığı başka merkezlerde ortaya çıkan “Sadeleşme ve Türkçe’nin ıslahı” gibi akımların Tanzimat Dönemi ve sonrasında başlayan dilde sadeleşme akımında etkili olduğu, bu dönemin Türkolog yazarlarla birlikte daha da hız kazandığı görülmüştür (Aktaş, 2004: 342; Ercilasun, 2004: 14). Türkolog yazarlardan Şemseddin Sami 1898 yılında yayımladığı “Lisan ve Edebiyatımız” isimli makalesinde, dil ve edebiyatta milli köklerimize inmeyi, fakat var olan kazanımların korumasını savunduğu görülmektedir. Şemseddin Sami’nin ihtiyatlı bir şekilde Arapçadan ve Farsçadan dilimize geçen kelimelerin zaman içinde Türkçeleştirdiğini, bu kelimeleri herkesin bilip-anladığını ve yazıp-okuduğunu, dolayısıyla dilde sadeleştirme yapılırken Türkçeleşmiş kelimelere dokunmamak gerektiğini, ifade etmesi aşırılıkları önleme açısından mânidardır (Doğramacıoğlu, 2010: 252-257).

Keza H. Cahit Yalçın da dilde sadeleştirme hususunda yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimeler kullanılması gerektiğini ancak bunun yanı sıra başka dillerle kelime etkileşiminin de dilin genel yapısını bozmayacağını, dilde sadeleştirme çalışmalarının da dile müdahale boyutuna ulaşmaması gerektiğini ifade etmiştir (Ercilasun, 2004: 15-16; Kerimoğlu, 2008: 115).

Tanzimat Dönemi yıllarında “dilde sadeleşme” şeklinde başlayan hareket 20. yüzyılın başlarında Türkçeleşme olarak kendini göstermeye başlamıştır. Dilde Sadeleşme Hareketi ile ilgili Mehmet Emin Yurdakul ve Ömer Seyfettin de yeni lisanın ilk çalışmasını yapmış, bu harekete Ziya Gökalp de dâhil olmuştur. Ziya Gökalp’in harekete katılması ile Dilde Sadeleşme Hareketi dönemin aydınları ile iktidar partisi olan İttihat ve Terakkî Fırkası’nın liderlerini etkisi altına alarak akımın yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır (Aktaş, 2004: 342-343; Ercilasun, 2004: 15).

3.5.2. Dildeki Arapça ve Farsça Kelimelerin Atılması

Arapça ve Farsça kelimeler Harf İnkılâbı’nın en çok tartışılan konularından birisi olmuştur. Dilimize yüzyıllar önce İslâmiyet’in kabulüyle girmiş, şarkı, türkü, hikaye ve romanlarımızda, atasözlerimizde kullanılmış; yani dilimizin malı olmuş bu kelimelere karşı “suçlayıcı” ve “reddedici” tavırlar sergilenmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerle “savaşılması gerektiği”, bu kelimelerin “bir tarikatın, din ya da mezhebinin, tekke ve camilerin taşan terimleri olduğu”, “dilimize karışmamış olduğu”, “dili bozan kelimelerin Osmanlıca kelimeler olduğu”, savunulmuştur. “Türk’e Türklüğünü unutturduğu, ulusal

bilincin geç uyanmasına sebep olduğu” ve bu kelimelerin dilimizden *“silkelenip atılması gerektiği”* de ifade edilmiştir. Bu menfi düşüncelerin yanı sıra, dilden atılacak olan Arapça ve Farsça kelimelerin yerine kullanımdan düşmüş, eski Türkçe kelimelerin canlandırılmaya çalışılması düşüncesi, başka bir yanlışlığa sebep olmuş, anlaşılmaz bir dil ortaya çıkartılmıştır (Özdemir ve Dağtaş, 2014: 46-47).

Yapılan dilde sadeleştirme çalışmaları ile edebiyat ve gazete dilinde sadeleşme olmuş fakat hukuki terimlerde, bazı bilimsel terimlerde ve devlet dairesindeki yazışmalardaki Osmanlı Türkçesi kullanımı büyük oranda devam etmiştir. Ancak bu durum uzun sürmemiştir. Mustafa Kemal’in *“Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”* sözünden yola çıkılarak Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin başta 1924 Anayasası olmak üzere hukuk müdevvenatından ve resmi yazışmalardan çıkarılması Türk Dili’nin geleceğinin kurtuluşu olarak görülmüştür (Ercilasun, 2004: 16-17; İkdam, 20.11.1928).

Sertkaya’ya göre (1981: 11); Atatürk dönemi dil politikasını üç devreye ayırmak uygun olacaktır: 1. Devre: Aşırı özleştirmecilik veya tasfiyecilik, 2. Devre: Mutedil özleştirmecilik veya tereddüt, 3. Devre: *“Güneş-Dil Teorisi”* yani *“özleştirmeyi red, yaşayan dile dönüş”* devresidir. 1. Devredeki özleştirmecilik, dildeki tüm yabancı kelimeleri atma şeklinde keskin bir tavra dönüşmüştür. Oysa her dil gibi Türkçe de başka dillerden kelimeler almıştır ve alacaktır. Fakat yabancı kelimeler için kapılar ardına kadar açık bırakılamaz ve alınmış olan her kelimenin atılamayacağı düşüncesi yanlıştır. 2. Devrede hareket yüzde yüz tasfiye yerine ölü veya kullanılmayan kelimelerin yerine Türkçelerini koymak şekline girmiştir. 3. Devredeki Güneş-Dil Teorisi’nin amacı da dildeki tasfiyecilik ve özleştirmedeki aşırılığının durdurulmasıdır. Ancak birçok dilin Türkçe asıllı olduğunun iddia edilmesi teorinin gerçekçiliğini ve değerini zedelemiştir. Her şeye rağmen özellikle de dilde tasfiyenin durması bakımından teori amacına ulaşmıştır (Ediskun, 1999: 52; İnce, 2006: 29).

Tüm diller gibi Türkçe de başka dillerle etkileşimde bulunmak zorundadır. Ancak dilin yabancı kelime istilâsına uğramasının ve yabancı kelime kullanımının bir özenti haline gelmesinin engellenmesi gerekir. Bu bağlamda, yabancı kelimelerin dilimize girmesi bir suç değil yerinde kullanıldığında zenginliktir. Nesilden nesile aktarılan her dil aslında o neslin dünyaya bakışını, hayat anlayışını ortaya koymaktadır (İnce, 2006: 29; Özkan, 2004: 364).

3.5.3. Eski Türkçe ve Moğolca Kelimelerle Yeni Bir Sözlük Oluşturulması

Mustafa Kemal, Harf İnkılâbı sonrasında dildeki yabancı kökenli sözcüklerin atılması ile oluşacak boşluğun doldurulması için çalışmalar yaptırmıştır. Mustafa Kemal'in 1932 yılında TBMM'nin açılışında yaptığı konuşması bu hususta yapılacak çalışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. 21 Kasım 1932'de hükümet tarafından 13507 sayılı kararname ile “*Söz Derleme Talimatnamesi*” çıkartılarak yürürlüğe konmuştur. Talimatnameye göre her ilde bir “*Derleme Heyeti*”, her ilçede “*Derleme Şubesi*” kurulmuştur. Derleme heyetinin başkanı vali; üyeleri ise Türk Dili Tetkik Cemiyetinin vilâyet heyeti azaları, belediye başkanı, en büyük kumandan, eğitim müdürü, sağlık müdürü ve orta öğretim okullarının müdürleridir. Derleme şubeleri de ilçelerdeki resmî erkândan oluşturulmuştur (Ercilasun, 2004: 18).

1933 yılı başında hazırlanan Söz Derleme Kılavuzu esas alınarak, İstanbul Türkçesinde bulunmayan kelimeler Anadolu ağızlarından derlenmeye başlanmış, kelimeler mânalarıyla birlikte fişlere yazılarak merkeze gönderilmiştir. 1933 yılı Haziran ayında bu fişlerin sayısı 100.000'i geçmiştir (Ercilasun, 2004: 18). “*Temel unsurları Öztürkçe olan bir dil meydana getirmek*” amacıyla ikinci bir çalışma daha yapılmıştır. 12 Mart 1933 tarihinde gazete ve radyolarda dil anketi başlamış, 3,5 ay süren bu ankette *âfet*, *âhenk*, *âlet* gibi yabancı kökenli sözlere halkın karşılıklar bulması istenmiştir Yapılan üçüncü bir çalışma da eski eser ve sözlüklerin taranması olmuştur. Radloff sözlüğü başta olmak üzere 150 eser taranmıştır. Yapılan derleme çalışmaları sonucunda toplanan bütün sözcükler “*Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları-Tarama Dergisi*” ismiyle yayımlanmıştır. Yayımlanan 1. Tarama Dergisinde 8.000 civarındaki eski kelimeye karşılık olmak üzere 25.000 tane –karşı- kelime derlenmiştir. Örneğin “*hasta*” kelimesinin karşılığı olarak *inize*, *naçar*, *sağlıksız*, *sağsız*, *sayrı*, *savru*, *sergin*, *sırkav*, *sırgın*, *sökel*, *sökelcil*, *sökelli*, *tıvga*, *toğa*, *urkay*” şeklinde devam eden tam 36 kelime yer almıştır (Ercilasun, 2004: 18-19).

Mustafa Kemal bazı konuşmalarını Tarama Dergisinde yer alan kelimelerle yapmıştır. İsmet Paşa ve bazı devlet adamları da bazen konuşmalarını bu dergideki kelimeleri kullanarak yapmıştır, Hatta yazarların da özellikle dergideki kelimelerle yazmaları istenmiştir. Tarama dergisindeki sözcüklerle yapılan bu denemeler karışıklığa neden olmuş ve bundan dolayı da 1935 yılında “*Osmanlıcadan-Türkçeye ve Türkçeden-Osmanlıcaya Cep Kılavuzları*” çıkarılmıştır. Ancak çıkartılan bu kılavuzlarının da karışıklığı ve dil sorunu çözemediği görülmüştür (Ercilasun, 2004: 19).

3.5.4. Batı Menşeli Kelimelerin Türkçeye Girmesi ve Etkileri

Harf İnkılâbında birinci adım Arap Alfabesinden uyarlanan Osmanlı Elifbasının ortadan kaldırılarak yerine Latin alfabesinin konulması olmuştur. Bundan sonra yüzyıllar içinde dilimize yerleşen ve Türkçeleşen Arapça ve Farsça menşeli kelimelerin tasfiyesine geçilmiş, ancak bunların yerini dolduracak kelimelerin uydurulmasında bir açmaza düşülmüştür. Moğolca kelimeler ile “öz Türkçe” olduğu iddia edilerek dile yerleştirilmeye çalışılan kelimelerle konuşma ve yazmada güçlükler ortaya çıkınca dünyadaki tüm dillerin aslında Türkçe’den çıkarak değiştiği iddiası ortaya atılmış ve bu iddiaya “Güneş Dil Teorisi” denilmiştir. Güneş Dil Teorisi’nden sonra yabancı dillerden geçen tüm sözcüklerin dilimizden atılması ve yerine Öztürkçe sözcükler bularak kullanmaya çalışmaları sürdürülemedi, 1935 yılından sonra bu hareket zayıflamıştır. Yapılan Harf İnkılâbıyla “çağrışım, girişim, ışın, oturum, öğretim, seçim, sergi, tanıtım, tepki, sağduyu, tüketim, yürürlük, yüzyıl” gibi birçok sözcük dilimize yerleşmiştir fakat Güneş Dil Teorisi ile biten Öztürkçe kelimelerin kullanılması tartışmalarının, Atatürk’ün ölümünden sonra da giderek artması Türk Dilinin gelişiminde olumsuz bir çizgi oluşturmuştur (Ercilasun, 2004: 20).

Bu süreçte ortaya çıkan boşluğu ise başta Fransızca, İngilizce ve Almanca olmak üzere Latin kökenli kelimeler doldurmaya başlamıştır. Batı dillerinin Türkçeyi istilasında Arapça ve Farsçaya olan muhalefet gösterilmemiş aksine özendirilmiştir. Nitekim Dil Kurumunun değişmez Genel Sekreteri Agop Dilaçar Latin kökenli kelimelerin Türkçeye uyarlanmasına yönelik olarak “Batıdan Alınan Kelimelerin İmlası” adlı yazısında dilimize yerleşen batı menşeli kelimelerin imlâsını “Türkçenin fonetik ve morfolojik kurallarına uyan bir sistem üzerine kalıplamadan” bahsetmiştir (URL-9, 2018). Artık Latin menşeli kelimeler “usulü dairesinde” serbestçe dilimizi istila edebilecektir.

Batı dillerinin dilimizi istilasında halkı etkileme konumunda olan siyasetçiler, yöneticiler, akademisyenler, öğretmenler, basın ve yayın organları, sinema ve tiyatro gibi kültür araçları kontrolsüzce ve fütursuzca kullanılmış, dile sokuşturulan batı menşeli yabancı kelimeler kişiler için bir ayrıcalıklı olma, farklı olma, halktan daha üstün bir konuma sahip olma ve sonuçta “aydın-entelektüel” olmanın gereği gibi kabul edilmeye başlanmıştır.

Yabancı dil öğrenme teşvikleri eğitim sisteminde, “bir kısım derslerin yabancı dille verildiği” liseleri ortaya çıkarmış, daha sonra ilkokuldan başlayarak eğitimin tamamen yabancı dillerle yapıldığı okullara kadar uzanmış, Türkçeye “bye bye” denilmiştir (Sinanoğlu, 2010). Dünyada sadece Batılı ülkelerin sömürgelerinde kendi dilleri ile eğitim yerine sömürgeci ülkenin dili ile eğitim verilirken bunun tek istisnası Türkiye olmuştur.

Türkiye sömürge olmamasına rağmen okullarında resmen yabancı dille eğitim verilmektedir. Elbette ki bahsedilen yabancı dil Batı dilleri ve özellikle İngilizcedir. Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi yasaklı konumundan kurtulamamıştır. Bunun sonucunda Osmanlı Türkçesi ile yazılan eserleri okumak, arşivlerde çalışma yapmak birkaç uzmanla sınırlı hale geldiği gibi, son yarım asırda Latin Alfabesi ile yazılan eserleri anlamak da müşkülleşmiş, bunun üzerine o eserlerin “Öztürkçe” baskıları yapılmaya ve her 20 yılda bir onlar için de “Öztürkçe” yeni baskılar yapılmaya başlanmış, nesiller arası uçurum giderek derinleşmiş, sadece dünyadaki Türklerin birbiri ile anlaşması bir yana adeta dede ile torun anlaşamaz hale gelmiştir.

Bugün artık yakın tarih yazar ve şairlerimizin eserleri de gençler tarafından sözlük olmadan okunamamaktadır. Öztürkçecilikten maksat yönetim, halk ve aydınlar arasındaki farkın kapanması olmasına rağmen kullanılmaya başlayan yeni sözler halk tarafından anlaşılammış ve yine yeni bir halk dili-aydın dili farklılığı oluşmuştur. Tasfiye edilen sözcüklerin yerine türetilen karşılık kelimeleri de Türk lehçelerinde anlaşılamadığından diğer Türk milletleri ile de kopukluk oluşmuştur. Arapça ve Farsçadan dilimize geçmesine rağmen halk tarafından benimsenen kelimelere karşı alınan düşmanca tavır ve yenil nesil gençlerin bu kelimeleri öğrenmede direnç göstermesi sebebiyle birçok kelimenin eskisi de yenisi de bilinemez olmuştur. Netice olarak da yeni neslin kelime hazinesi giderek yoksullaşmıştır. Daha da önemlisi atasözü, edebi eserler, deyimler gibi kültürümüze ait birçok alandaki sözcüklerle uğraşılırken terimler hususu ihmale uğramış ve bundan dolayı da kökeni batı olan terimlerin ve sözcüklerin istilasına maruz kalınmıştır (Ercilasun, 2004: 20-21).

4. HARF İNKİLÂBÎ'NİN GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

Eski ve köklü bir geçmişi olan Türk milleti yaşadığı coğrafi konumun, içinde yaşadığı zamanın ve mensup olduğu dinin etkisiyle farklı alfabeler kullanmıştır. Bunlardan bazıları; Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, İbrani, Latin alfabesi gibi alfabelerdir. Fakat 10. yüzyılda Orta Asya'da, Karahanlılar döneminde İslâmiyet'in kabul edilmesiyle kullanılmaya başlanan Arap Alfabesi, en uzun süre kullanılan alfabe olmuştur (Korkmaz, 2009: 1470). 20. yüzyılda yaklaşık bin yıldır kullanılan Arap Alfabesi bırakılarak yepyeni bir alfabeğe geçiş yapılmıştır. Tanzimat Dönemi'nden başlayarak Cumhuriyetin ilanından sonra Harf İnkılâbî'nin yapıldığı tarihe kadar olan süreçte bu husus tartışılmıştır. Arap Alfabesinden uyarlanan Osmanlıca yerine başka bir alfabenin kullanılması hem Müslüman toplumlarla ayrılığa düşme hem geçmiş ve geçmişteki zengin kültür ve tarihimizle olan bağları yok sayma, sırt çevirme gibi endişelerle eleştirilmiş, bu hususta TBMM'de ciddi tartışmalar yapılmıştır (Korkmaz, 1974: 53-54; Eren, 1991: 4-5).

Alfabe değişikliğiyle ilgili yapılan 1923-1928 yılları arasındaki tartışmalar aynı zamanda çok radikal değişimlerin yaşandığı bir döneme tekabül etmektedir. Bu süreçte, 1 Kasım 1922 tarihinde saltanatla hilafetin birbirinden ayrılması, 3 Mart 1924 tarihinde hilafetin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü, Şer'îye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması ve medreselerin kapatılması, 1924 tarihinde uluslararası rakamların kabul edilmesi, 25 Aralık 1925'te İslâm takvimi yerine, uluslararası takvim ve saat ölçülerinin kabul edilmesi gibi hukuk sisteminden giyim kuşama kadar pek çok alanı kapsayan değişiklikler, 1 Kasım 1928 tarihinde çıkarılan, 1353 sayılı Kanun ile gerçekleştirilen Harf İnkılâbî ile yeni bir safhaya girmiştir (Korkmaz, 2009: 1474). Yapılan devrimlerin demokratik bir ortamda ve toplum talepleri dikkate alınarak yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bu icraatların tek parti döneminin "*halka rağmen halk için*" anlayışıyla ve tepeden inmece bir tarzda gerçekleştirildiği bilinmektedir. Yapılan diğer inkılâplar gibi Harf İnkılâbî'nin da günümüze kadar uzanan siyasi, sosyal ve dini alandan, eğitim ve kültüre kadar pek çok alanda etkileri olmuştur. Bunlardan sadece önemli görülen birkaç husus üzerinde durulacaktır.

4.1. Siyasî ve Sosyal Hayata Yansımaları

Harf İnkılâbî'nin ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde farklı yansımaları olmuştur. Ülke dâhilindeki etkileri incelendiğinde toplum hayatına yansımaları bakımından muhalefetin yokluğu ve basının tek sesliliği sebebiyle iktidarı destekleyen basın organlarının

görüşlerinin ön plana çıktığı, muhalif seslere müsaade edilmediği görülmektedir. Bu sebeple de Harf İnkılâbı'nın toplumun tüm kesimlerince genel kabul gördüğü gibi bir anlayış hep egemen olmuştur. Osmanlı Dönemi'ne bütünüyle muhalif olan çevrelerin başında olduğu matbuat dünyasında basında izi silinen Osmanlıcanın bazı bina cephelerindeki tabelalarda bile varlığına tahammül edilememiş, kültür varlıklarının tahribi pahasına İstanbul'da bazı yerlerdeki tabelaların hâlâ yeni yazıyla yazılmamış olması bazı gazeteler tarafından eleştirilebilmiştir (Cumhuriyet, 02.12.1928). O dönemde yayınlanan bazı gazetelerde Arap harfleriyle yazılı ve halen değiştirilmemiş tabelaları olan birçok işyerine ikişer lira para cezası kesildiği de haber olarak yayınlanmıştır (Cumhuriyet, 28.12.1928).

Diğer yandan halkın sadece dinin icaplarını yerine getirmek amacıyla namaz sûrelerini öğrenmek için okudukları elifbalar suç unsuru olarak kabul edilmiş, bu eğitimi veren kişiler kadın-erkek ayırt edilmeden cezalandırılmış, halka salınan bu korku yüzünden Kur'an veya Osmanlıca ne kadar "eski yazı" ile yazılmış eser varsa ya yakılmış, toprağa gömülmüş veya izbe yerlerde saklanmaları sebebiyle çürüyüp telef olmuştur. Bu dönemden adliyeye yansıyan pek çok vaka bulunmaktadır⁵. Hatta câmilerde duvar süsleri olan yazıların Arapça mı Türkçe mi yazılacağı bile tartışma konusu yapılmış, dönemin Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya "Türkiye'de dil ve yazının Türkçe olduğunu, câmilerdeki yazıların Arapça olmasını Arapların bile iddia edemeyeceğini" ileri sürmüştür (Yenişan, 2005: 48).

Yeni Türk Devletinin kurulmasından sonra Batı devletleri karşısında gerilemenin sebeplerini dini, tarihsel ve kültürel faktörlere bağlayan yönetici kesim, toplum için önemli olan değerleri yok sayarak, inanç ve hukuk sisteminde köklü değişiklikler yapmıştır. Devleti kurtarmak adına pek çok problemin temeline inilmeyerek gerçekleştirilen yenilikler toplumsal yapının sarsılmasına neden olmuştur (Tuncel ve Yılmaz, 2017: 152-153). Uluslararası boyutta Türk ve İslâm dünyasından Harf İnkılâbı'na yönelik endişe sesleri yükselirken batılı ülkelerden memnuniyet ifade eden övücü beyanlar gelmesi dikkat çekicidir. Latin Alfabesinin Türkiye Cumhuriyeti'ni bir bakıma Batı dünyası ile birleştirip

---

⁵ 1937 yılında Gaziantep'te 50 yaşlarındaki bir kadının kendi evinde gizlice eski usul Arap harfleri ile çocuk okuttuğu haber alınmış ve suçüstü yakalanarak, aramada ele geçen kitaplarla birlikte mevcuden mahkemeye sevk edilmiştir. Ele geçen suç unsuru kitaplar ve bazı eşyalar ise şunlardır: 3 adet Mevlut, 5 adet Tebareke cüzü, 25 adet Amme cüzü, 1 adet Kadesemiallah, 7 adet Kur'an-ı Kerim, 10 adet Elif Cüzü. Benzer şekilde, Arapça namaz sûresi okutmak veya Arapça tedrisatta bulunmak suçundan 1938 yılı içerisinde Çankırı'da iki gözü kör birisi, Kastamonu'da bir kadın, Isparta'da muhtelif şahıslar, Bursa'da bir şahıs, Rize'de, Erzurum'da ve Çorum'da bazı şahıslar hakkında işlem yapılmıştır. Urfa'da dükkânında Arapça harflerle basılmış Elifba, Amme, Tebareke cüzleri satan bir şahıs Giresun'da Arapça tedrisat yaptıran şahsın yanı sıra kanuni vazifesini yapmamaktan muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri, Konya'da bir köy imamı, Rize'de bir mahalle imamı adliyeye sevk edilerek muhtelif cezalara çarptırılmışlardır (Dikici, 2008: 165).

bütünleştirdiği, hatta yeni kurulan Türk Devleti'nin batıdaki siyasal duruşu bakımından ayrıca sosyal ve kültürel açıdan da güçlendirdiği ifade edilmiştir (Korkmaz, 2009: 1478). Çünkü alfabe değiştirme hususu, daha Harf İnkılâbı yapılmadan önce bile hatta alfabe değişikliği hakkında yapılan tartışmaların başladığı Tanzimat Dönemi'nden başlayarak Batılı ülkelerin dikkatle takip ettikleri bir husus olmuştur. Batı devletlerinin, dünya tarihinde başka bir benzerine rastlanmayan böyle bir devrimin, Türk toplumunun sosyal ve kültürel hayatına yapacağı etkileri dikkatle izlediği, İngiliz ve Amerikan basınındaki yansımalarından anlaşılmaktadır. O dönemde İngiliz basınında alfabe değişikliği ile ilgili şu haberlerin yer aldığı görülmektedir: “*Türkler top yekûn bir kültür seferberliği başlattılar. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, il il, kasaba kasaba dolaşarak elinde tebeşir, tahta başında bakkala, kasaba, işçiye, erkeğe, kadına okuma yazma öğretiyor... Dünya bugüne kadar bir cumhurbaşkanının elinde tebeşir halka okuma yazma öğrettiğini görmedi.*” (Öner, 2008: 2; Korkmaz, 2009: 1478). Ayrıca o döneme ait Amerikan belgelerinde ve “*The New York Times*” ile “*National Geographic Magazine*” dergilerinde yer alan yazılar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk tarafından yapılan bu inkılâbın takip edildiğinin ve önemsendiğinin göstergesi olmuştur (Şimşir, 2006: 1-59). Batı dünyası ile yaşanan bu yakınlaşma Türk ve İslâm dünyası ile ilişkiler açısından aynı sonucu vermemiş, bilakis ilişkilerin zayıflamasına yol açmıştır.

4.2. Eğitim ve Kültürel Hayata Yansımaları

Harf İnkılâbı en büyük etkisini eğitim ve kültürel hayatta göstermiştir. Her ne kadar Cumhuriyetin ilk yıllarında Latin Alfabesinin alınmasına yönelik tek parti iktidarının uygulamaları savunulmuşsa da sesi daha az çıkmasına rağmen birçok yazar ve düşünür de Latin harfleriyle yazılan alfabenin okuma ve yazmayı zorlaştıracağı, Türk yayın hayatının tamamen alt üst olacağı, yüzyıllar boyunca meydana gelen kültür mirasıyla ilişkilerimizin kopacağı, Müslüman ülkelerle ilişkileri bozacağı şeklindeki düşüncelerini açıklamışlardır (Büyükakalın, 1991: 171-172).

Türk halkının Batılılaştırılması yönünde Harf İnkılâbı'na büyük değer atfedildiği bilinmektedir. Ancak batılılaşmanın bir de bedeli vardır ve Harf İnkılâbı'nı önemli bir kültür değişimi olarak tanımlayan Abalıoğlu'na göre (1929: 1), “*Eski yazının terki, aynı zamanda eski kültürden uzaklaşma*” demektir. Osmanlıcanın zor, Latin Alfabesinin kolay olduğu iddiası da Abalıoğluna göre doğru değildir. O bir makalesinde bu durumu şöyle açıklar: “*...Bugün Türk dilindeki gazetemizi tamamen yeni harflerle dizilmiş görececek okurlarımızın*

pek tabii olarak ilk bir şaşkınlık yaşayacaklarını doğal olarak tahmin ediyoruz. Şimdi bu satırlar üzerine eğilmiş bakışlar kelimeleri sanki bir şifre halleder gibi biraz ağırlıkla sökmekte olduklarını görür gibi oluyoruz. Eskiden gazetenin herhangi bir sayfasında neler bulunduğunu bir anda anlar ve hangi haber veya makale bizi ilgilendirir ise şöyle bir okuyup geçiverirdik” (Cumhuriyet, 01.12.1928).

Osmanlı Türkçesi ile eğitim öğretim yapıldığı dönemde halkın okuma yazma oranının düşük olduğu, Harf İnkılâbı ile bu oranın yükseldiği yönündeki yayınlara ihtiyatla bakmak gerekir. Zira çok keskin ve ani bir şekilde yapılarak uygulamaya konulan Harf İnkılâbı ile neredeyse okur-yazarlık oranı sıfırlanmış, toplumun eğitilmiş kesiminin çoğu da Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye kadar cephelerde şehit olmuştur. Bu sebeple yorgun ve bezgin halka 1927 yılı nüfus sayımında okur-yazarlık oranının %11 olarak tespiti izaha muhtaçtır. Eğitim hamlelerinin 2. Abdülhamit döneminde başladığı ve “*Osmanlı bireylerinin tümü için öğrenimin ilk kademesi olan ilköğretimin mecburi olduğuna dair*” temel eğitim maddesinin 23 Aralık 1876 tarihinde ilan edilen Kanun-u Esasi’de yer alması gerçeği gözden ırak tutulmamalıdır (Akyüz, 1997: 124). 2. Abdülhamit döneminde; Eğitim kurumlarının artması ve tüm ülkeye yayılması, eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve ders programlarının modern konuları içine alacak biçimde yeniden gözden geçirilmesi, Türkçe öğretime ağırlık verilmesi göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Ayrıca o dönemde fakir öğrenciler için burs tahsis edilmesi, taşradan gelen öğrenciler için yatılı okulların açılması eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışılması dikkat çekicidir. Hâlihazırda mevcut okullara yeni yüksek ve mesleki okulların eklenmesi ve bunlar arasında hukuk, güzel sanatlar, ticaret, mühendislik, veterinerlik, polis, gümrük okulları ve yeni bir futbol okulunun da bulunması Harf İnkılâbı’ndan önce eğitim oranının düşük olduğu düşüncesiyle tezat oluşturmaktadır (Karataş, 2003: 239).

Diğer yandan, Fransa’daki devrimcilerin yeni bir Fransız insanı veya Bolşeviklerin yeni bir Sovyet insan tipi yapmak istemeleri gibi, kurulan yeni rejimin de kültür bakımından Osmanlı’dan farklı yeni bir Türk tipi oluşturmak görevi içinde bulunduğu ifade edilmektedir (Ahmad, 1995: 97). Bu konuda tavrı net olan Türkiye Cumhuriyeti rejimi olabilecek bütün tepkileri göze alarak, Türk kültürünü Batılılaştırma düşüncesi ile halkı zorlama ve geçmişle kopuşları gerçekleştirme konusunda kararlı olduğu belirtilmektedir (Belge, 1983: 1298-1299).

Harf İnkılâbı’nın Türk toplumuna çeşitli alanlarda geri döndürülemez etkileri olmuştur. Bunların en önemlisi yeni neslin Arap harfleriyle ve Osmanlı Türkçesiyle

yüzyıllar boyunca oluşturulan bilgi ve kültür eserlerini okuyup yazamaz hale gelmesidir. Ayrıca Türkiye'nin diğer Müslüman ülkeler ile kültürel teması da kesilmiştir. Bunun yanı sıra Arap Alfabesiyle okuma yazma öğrenmiş olan insanlar bir gecede okuryazar olmaktan çıkarak cahil kalmışlardır. Arap harfleri ile okuma yazmanın yasaklanmasıyla, günümüz yeni nesil gençlerinin, eski eserleri okuyamaması ve anlamaması göz önüne alındığında, o dönemdeki bazı aydınların, alfabe değişikliğinin yapılmasından sonraki birkaç nesil sonrası ile bağlantının kopacağı yönündeki öngörülerini haklı çıkarmıştır. Eski eserler her ne kadar arşivlerde ve kitaplıklarda olsa bile okunamayarak atıl duruma düşmüştür.

Harf İnkılâbı'nın belki de en yıkıcı etkileri bilim dünyasında kendisini göstermiştir. Zira bin yıllık bir medeniyetin taşıyıcısı olan eserler sayıları gün geçtikçe azalan uzmanlar dışında neredeyse okunamaz hale gelmiştir. Bunu önlemek için dönemin yazarlarından bazıları harf değişikliğinin uzun bir zaman içinde yapılmasını, bu hususta acele edilmesinin yanlış ve gereksiz olacağını ifade etmişlerdir (Şimşir, 1979: 122; Ertop, 1974: 392). Mustafa Kemal ise yeni harflerle ilgili yıllara gerek olmadığını, el yazısı ile yazmış ve Cumhuriyet Gazetesinde yayınlatarak aynı kanaatte olmadığını belirtmiş ve öyle de yapmıştır (Cumhuriyet, 19 Ağustos 1928).

Ancak aradan geçen zaman içinde sadece Latin Alfabesinin alınması değil, buna ek olarak yapılan dilde sadeleştirme hareketinin birlikte Türkçeyi nereye taşıdığı daha iyi anlaşılır olmuştur. Gün geçtikçe daralan kelime haznesi, Avrupa dillerinin Türkçeyi istilası acı bir tabloyu ortaya koymuştur. Yüksek Öğretim Kurumu Başkanı Kemal Gürüz "*Türkçe bilim dili değildir*" diyebilmiştir (Hürriyet, 21 Aralık 1999).

4.3. Osmanlıca Tartışmaları

Dil hakkında yapılan tartışmalar Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra başka bir boyutta değerlendirilerek gündeme alınmıştır. Dilin türdeş bir toplum oluşturmada ne kadar önemli olduğunu düşünen Mustafa Kemal, bu doğrultuda bir anlayışı benimsemiş, bunu da millet inşa etmede kullanmıştır. Batılı değerler yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde yerleştirilmeye çalışılırken Müslüman-Türk kimliği ile özdeşleşen halkın yalnızca Türklüğe dayalı bir kimlik ile var olması yönünde yapılan çalışmalar Cumhuriyet Dönemi'nin en belirgin politik hareketlerden biri olmuştur (Sadoğlu, 2003: 214; Gündüz ve Fırat, 2014: 63).

Türk harfleri, geriye dönüşü olmayacak biçimde hayatımıza yerleşmiştir. Bununla birlikte bunun tartışması halen devam etmektedir. Radikal ve ilerici çevrelerden de bazı eleştiriler gelmektedir. Bu daha çok, Türkiye tarihine ilerici ve bilimsel bir yorumla

yaklaşma çabasında olanların, birincil tarih kaynaklarına yönelmekte çektikleri sıkıntıdan ileri gelen bir tepkidir (Ortaylı, 1977,407). Latin alfabesine geçilirken Osmanlı Türkçesi ile yazılmış milyonlarca kitabın ne olacağı yönündeki tartışmalarda bunların yeni alfabe ile basılabileceği iddiaları kadar bu kitapların bir değer ifade etmediği, bu sebeple de ihtiyaç olmayacağı yönünde fikir beyan edenler olmuştur⁶. Nitekim o dönemde 1,5 milyon civarında Osmanlı arşiv belgesini “hurda kâğıt veya kuru ot, saman” fiyatına okkası üç kuruştan satın alan Bulgaristan bu belgelerle oluşturduğu arşivle adeta kendisini Osmanlı arşivlerinin merkezi konumuna getirmeye çalışmış, İstanbul’u Osmanlı Arşivlerinin merkezi olmaktan çıkarmak için konuyu uluslararası toplantılara kadar taşımıştır (İnalçık, 1985: 31).

Günümüzde kütüphaneleri dolduran büyük kısmı Osmanlı Türkçesi ile yazılmış milyonlarca arşiv belgeleri ve kitapların önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Edebiyattan tarihe, coğrafya ve astronomiden tıbbı, siyaset ve idareden hukuka, vergi ve ticaretten uluslararası ilişkilere, musikiden mutfağa kadar bilimin pek çok alanını kapsayan eserler bugün Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine çevrilmeyi beklemektedir. Bunun imkânsızlığı da göz önüne alınarak tekrar Osmanlı Türkçesinin eğitim sistemine sokulması fikri öne çıkmaya başlamıştır. Böylece geçmiş ve tarihle bağın kurulması daha kolay hale gelecektir.

Osmanlıca tartışmalarının yeniden başlamasının sebebi sadece milyonlarca arşiv belgesi değildir. Akademik hayatın tüm alanları ile ilgili eserlerin incelenmesi ihtiyacı ve özellikle batı medeniyetine ilham kaynağı olan İslâm medeniyetinin yeniden keşfedilme arzusudur. Eğer eğitim sistemine Osmanlıca girerse, öğrenciler ihtiyaçları nisbetinde hem arşiv belgelerini hem de Harf İnkılâbı’ndan önce çıkarılan gazeteleri, mecmuaları, kitap ve sair yayınları okuma fırsatını elde edeceklerdir. Bu husustaki talepler siyasi partilerin gündemine sıklıkla gelmeye başlamış, TBMM’de yankı bulmuş ve siyasi iktidar da bu talepleri hayata geçiren adımları atmıştır.

---

⁶ Konuyla ilgili olarak basına yansıyan tartışmalar o dönemde arşivlere bakışı ortaya koymasından manidardır. Muallim Cevdet’in Başbakan İsmet Paşa’ya yazdığı mektupla konunun TBMM’de gündeme getirilmesi üzerine Arşiv belgelerinin taşınması ve satılması konusu gün yüzüne çıkmıştır. İnönü Hükümeti’nin Maliye Bakanı Abdülhalik Renda’nın emirleri çerçevesinde arşiv belgeleri işe yaramaz evrak kapsamında “*Evrakı Metruke’nin Tasfiyesi*” işleme alınmış ve 13 Mayıs 1931 tarihinde gazetelere ilan verilmiş, 21 Mayıs 1931 tarihinde de 1,5 milyon tarihî belge (40 ton) okkası 3 kuruş 10 paraya kuru ot ve saman fiyatına Bulgaristan’a satılmıştır. Meclis’teki tartışmada sorulara cevap veren Maliye Bakanı’nın tutanaklara geçen şu sözleri Osmanlı Arşiv belgelerine bakıştaki vehameti tüm çıplaklığı ile ortaya koyuyordu; “*Yeni harflerin kabulü münasebetiyle bu evrakın kıymeti tarihiyeye haiz olmayanlarını yakmak mevzubahis oldu. Vekâlette düşünüldü ki bunlar imha edileceğine, memleket dâhilinde şuraya buraya atılacağına satılması evla görüldü.*” (Bozan, 2018: 18-19).

4.4. Osmanlıcanın Türk Eğitim Sistemine Girmesi

Osmanlıca'nın okullarda seçmeli ders olarak okutulması hususu 2010 yılından sonra tartışılmaya başlanmış, 2014 yılında Antalya'da yapılan Milli Eğitim Şûrasında bu hususta tavsiye kararı alınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Osmanlıca'nın ortaöğretimde seçmeli ders olarak okutulması ile ilgili çalışmaları başlatmıştır. Osmanlıcanın imam hatip liseleri ve sosyal bilimler liselerinde zorunlu ders olarak okutulması, diğer liselerde ise seçmeli ders olması kararlaştırılmıştır (URL-10, 2018).

Osmanlıca Türkçesinin liselerde zorunlu ders kapsamına alınması ile ilgili MEB'in Antalya'da düzenlediği 19. Milli Eğitim Şûrası tavsiye kararı bu konuda çalışma yapan uzmanlar ve tarihçiler tarafından olumlu karşılanmıştır (URL-11, 2018). Bakanlık çevrelerinin, alt yapının henüz uygun olmadığı ve bu nedenle Osmanlıcanın seçmeli ders olmasının daha gerçekçi ve uygulanabilir olacağı doğrultusunda fikir bildirdiği görülmüştür. Eğitim uzmanlarının da bu kararla ilgili olumlu görüş bildirdiği, yaşayan Türkçeden yana oldukları belirtilmiştir (URL-11, 2018). Osmanlıca Dersinin okul müfredatına girmesi hususu sendikalarca da olumlu karşılanmış bilhassa yeni nesil gençlerdeki kültür ve dil yozlaşmasına dikkat çeken Demokrat Eğitimciler Sendikası Genel Başkanı Gürkan Avcı, “Yeryüzünde dedesinin mektubunu, mezar taşını, yazdığı kitabı okuyamayan pek nadir milletlerden birisi de bizim milletimizdir.” diyerek düşüncelerini dile getirmiştir (URL-11, 2018).

Ülkemizi tanıtmak üzere faaliyet göstermek ve uluslararası alanda Türk Devletinin tanınırlığını artırmak üzere kurulan Yunus Emre Enstitüsü de, Osmanlıcanın müfredata konulmasının geçmişimize ait eserlerin okunması ve anlaşılması anlamında doğru bir adım olacağı yönünde görüş bildirerek, çalışmaları desteklemiştir (URL-11, 2018). Gençlerin kültürümüze ait bilgileri ilk elden okumak ve anlamak adına üniversiteler de yine Osmanlıcanın ders olarak müfredata eklenmesi hakkında olumlu yönde destek vererek tartışmalara katıldığı görülmüştür (URL-11, 2018).

MEB'in, Antalya'da düzenlediği şûrada, Osmanlı Türkçesinin liselerin müfredatında zorunlu ders olması tartışmalarına bazı katılımcılar tarafından, Türk milletinin kendi kültürel değerlerini öğrenmek ve anlamak üzere hatta halk içinde Osmanlıca öğrenmek için talebin olduğu belirtilirken, bazı katılımcıların ise Osmanlıcanın yalnızca tarihe merakı olanlar tarafından öğrenilmesi ve bu derslerin seçmeli olması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür (URL-12, 2018)

4.5. Osmanlıca'nın Okullara Ders Olarak Konulması

MEB'in, Antalya'da düzenlediği 19. Milli Eğitim Şûrası'nda yapılan bütün tartışmalar ve yapılan çalışmalar neticesinde, Osmanlıca'nın liselerde zorunlu ders olarak öğretim programlarında yer alması oy çokluğuyla kabul edilmiştir (URL-12, 2018). 24. dönem Ak Parti Manisa Milletvekili olarak görev yapan Doç. Dr. Selçuk ÖZDAĞ tarafından Osmanlıca'nın, zorunlu veya seçmeli ders olması doğrultusunda verilen kanun teklifi, Talim Terbiye Kurulu'nca Sosyal Bilgiler Liselerinde zorunlu ders, diğer liselerde ise seçmeli ders olarak 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı ders müfredatına konulmuştur. (URL-13, 2018). 2016-2017 Eğitim Öğretim döneminden itibaren de tüm liselerin ders müfredatına eklenmiştir (TTKK, No:54, 29 Temmuz 2016).

19/02/2019 tarihinde, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü ile Hayrat Vakfı Arasında Eğitimde İşbirliği Protokolü⁷ düzenlenmiştir. Bu protokol kapsamında, Osmanlı Türkçesi dersi ve değerler eğitimi konusunda teşvik edici çalışmalar yapılması plânlanmıştır. Osmanlı Türkçesinin okullarda zorunlu ya da seçmeli ders olarak eklenmesinin yanı sıra Halk Eğitim Müdürlükleri, il ve ilçe belediyeler de Osmanlı Türkçesinin öğretilmesi kapsamında çeşitli kurslar düzenlemiştir. Bu şekilde Osmanlı Türkçesinin sadece okullarda eğitim alabilen öğrenciler tarafından değil halkın da öğrenebilmesi için olanak sağlanmıştır.

---

⁷ Ayrıntı için bakınız [http://www.osmanlicaegitim.com/protokoller/#lightbox\[group-2159\]/0/\(URL-14, 2018\)](http://www.osmanlicaegitim.com/protokoller/#lightbox[group-2159]/0/(URL-14, 2018))

SONUÇ

Osmanlı Devletinin son döneminde yapılan beka tartışmalarında ileri sürülen Osmanlılık ve İslâm Birliği gibi görüşlerin, gayri müslim unsurlarla birlikte müslüman unsurların da istiklaliyet talepleri sonucu, o dönem için mümkün olmadığı anlaşılmıştı. Türkçülük ve Batıcılıkla ilgili görüşler ise kuvvet kazanıyordu. Bu hususta Osmanlı münevverleri iki kısma ayrılmıştı. Birinci gruptakiler Batı'nın bilim ve teknolojisinin alınması fakat kendi inanç, örf, adet ve geleneklerimizin muhafaza edilmesini gerektiğini savunurken ikinci gruptakiler Batı medeniyetini birbütün olarak görüyorlar ve tamamıyla alınması gerektiğini savunuyorlardı. Bu düşüncenin içinde örtülü olan husus ise Batının bilim ve teknolojisinin yanında hayat tarzının, hukukunun, eğitim sisteminin, giyim-kuşamından musikisine kadar tüm alanlarının kabul edilebileceği idi. Nitekim bunların bir kısmı da açıkça savunulmakta idi.

Osmanlı'nın tarihe karışması ile yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde iktidara gelen kadro, batıyı bütün olarak gören, asker ve sivil bürokrat ağırlıklı olduğu için bu yönde adımlar atılacağı anlaşılmıştı. Ancak eğer demokratik bir sistem kurulacak olursa ikinci grubun halkın desteğini alması imkansız görünüyordu. 1876'dan beri dönemine göre geri sayılmayacak bir demokratik teamül oluşmuş; halkın önüne sandık konulmuş, padişahın yetkileri sınırlanarak halkın seçtiği hükümetin gücü artırılmış, örgütlenme, dernek ve parti kurma, basın hürriyeti gibi hususlarda özellikle 2. Meşrutiyetle birlikte önemli ilerlemeler kaydedilmişti. Hatta Milli Mücadeleyi yürüten Gazi Meclis'te seçimle teşekkül etmişti. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir zeminde yapılması hem bir zaruret hem de bir beklenti idi.

Ancak gelişmeler bu yönde cereyan etmedi. Cumhuriyeti kuran kadrolar muhaliflerini zecri yollardan safdışı bırakarak otoriter ve tek parti hâkimiyetinde bir cumhuriyet kurdular. Bu Cumhuriyet kadrosu, kendi siyasi düşünce ve politikalarını halkın görüşlerini hiç de dikkate almadan hızlı bir şekilde uygulamaya koyarak çok radikal devrimler yaptılar. Bunlar içerisinde etkileri en uzun ve kalıcı olan inkılaplardan birisi de Harf İnkılâbı'dır. Alfabeyi değiştirme düşüncesinin temelinde Batılı bir toplum ve Avrupalı insan yetiştirme projesinin ancak yakın geçmişle olan bağları koparmakla mümkün olabileceği temel kabulü yatmaktadır. Bunun en temel araçlarından birisi alfabenin değiştirilerek eğitim yoluyla yeni nesillere istenilen bilgilerin verilmesi ancak geçmişle iletişimi sağlayan kitap, belge ve her türlü kayıtların okunmasını engellemektir. Osmanlıca

Arap Alfabesinden uyarlanarak geliştirilen bir alfabe olduğu için halk arasında buna “Kur’an yazısı” deniliyor ve tüm aileler çocuklarına küçük yaştan itibaren bunu öğretiyor, kız-erkek ayırımı yapmadan sıbyan mekteplerine gönderiyordu. Burada çocuklar hem okuma-yazma, hem de Kur’an okumayı öğreniyordu. Yeni kurulan rejim ise geri kalmanın temel sorumlusu olarak dini görüyor ve onu hayatın tüm safhalarından silerek “Allah’la kul arasında bir vicdan” sınırına hapsetmek istiyordu. Bu sebeple Harf İnkılâbı çok sert ve tavizsiz bir şekilde uygulanmıştır. Diğer devrimler için de aynı anlayış geçerli olmuştur. Otoriter Cumhuriyetçilere göre “muasır batı medeniyeti” ancak “halka rağmen halk için” yapılan bu devrimlerle gerçekleştirilebilirdi. Bu devrimler bilim ve teknolojik gelişmişlikte Türkiye’yi özellikle 27 yıl süren tek parti iktidarı döneminde muasır batı medeniyeti seviyesine getiremedi ancak sosyal ve kültürel hayattaki benzeşmeler bakımından önemli başarılar kazandı.

Çok partili hayata geçiş ile temel hak ve hürriyetlerin kullanımında alınan mesafe olayları daha serinkanlılıkla değerlendirme fırsatı doğurdu. Bilim ve teknolojinin evrensel olduğu, her milletin bilim ve teknolojinin gelişmesine katkı yaptığı, bu sebeple medeniyetin teknoloji boyutunun bile Batının tekeline verilemeyeceği gerçeği daha iyi anlaşıldı. Ancak medeniyetin ahlâk ve hayata bakış açısının milletlere, dinlere ve kültürlere göre farklılaştığı, Batı’nın ileri teknolojiyi medeniyet anlayışı gereği insanlığın mutluluğu ve saadeti için değil, sömürüsü için de kullanabileceği ikinci dünya harbi ile açıkça ortaya çıktı. Tüm bu gerçeklikler halkta kendi değerlerini yeniden keşfetme arzusu uyandırdı. İşte geçmişle bağın kopmasına yol açan Harf İnkılâbı’nın kütüphanelere vurmuş olduğu kilidin açılabilmesi için Osmanlı Türkçesinin öğrenilmesine yönelik talepler artmaya başladı. Türkiye’nin “Türkçe bilim dili değildir” beyanını üstelik bir Yüksek Öğretim Kurulu Başkanı’ndan duymasıyla Harf İnkılâbı ve dilde sadeleştirme hareketinin dilimize ve kültürümüze yüklediği maliyet ortaya çıkmıştır. Bunda maalesef gerçeklik payı da vardır. Harf devrimiyle bu günkü nesil bu alanda eğitim alanlar hariç bin yıllık medeniyetten kendisine intikal eden bu eserleri okumaktan aciz bırakılmıştır. Tarihi eserlerin kıymeti takdir edilememiş, yakılmış veya hurda kağıt fiyatına yabancılara satılabilmektedir. Eskiye nazaran bu gün daha iyi bir noktada olursa da bu da yeterli değildir.

Artık dilimize, tarihimize, ve kültürümüze sahip çıkma bilincini çocuktan yaşlısına kadar herkese aşılacak çalışmaların yapılması zamanı gelmiştir. Osmanlı Türkçesi ve kelime hazinesi yeni nesillere öğretilmelidir. Bu hususta gelinen nokta memnuniyet verici olsa da yetersizdir. Dil kendi mecrasında zaman içinde kendini yenileyebilen canlı bir varlık olduğundan dışardan dile müdahale yapılmamalıdır. Yapıldığı takdirde bizim tarihimizde

olduğu gibi nesiller arasında hatta dedeyle torun arasında bile iletişim kopuklukları yaşanmaktadır. Bir İngiliz William Shakespeare'in (d. 1564-ö. 1616) eserlerini okuyup anlayabilirken bir Türk gencinin Mehmet Akif'in yazdığı milli marşımız olan İstiklâl Marşı'nı, yazılan alfabesiyle ne okuyabiliyor ne de dilini anlayabiliyor. Bu iletişim kopukluğu yeni nesilleri köksüzleştirmekte, kendine olan güvenini sarsmakta ve yabancı kültürlerin etkisine maruz bırakmaktadır.

Harf İnkılâbı ve dilde sadeleştirme hareketinin yol açtığı boşlukların doldurulması için Osmanlı Türkçesinin eğitim sistemine girmesi ve sınırlı da olsa müfredatta yer alması önemlidir. Ancak dilimizi istila eden Avrupa ve özellikle İngilizce istilasına karşı da gerekli tedbirlerin alınması zarureti vardır. Kamu kurumları ve yetkilileri başta olmak üzere Türkçe kelimelerin İngilizce karşılıklarının kullanılması engellenmeli, bazı uluslararası kısaltmaları (IMF; ay em ef gibi) İngilizce alfabe telaffuzuna göre söyleme ve benzeri kullanımlardan vazgeçilmelidir. Kurum isimlerinden reklam tabelalarına kadar yabancı kelime kullanmayı caydırıcı idari ve mali tedbirler alınmalıdır.

Okullarımızda "*yabancı dille eğitim*" kesinlikle kaldırılmalı, bunun yerine yabancı dillerin öğretilmesine ağırlık verilmelidir. Buna ilave olarak üniversitelerin edebiyat ve tarih bölümlerinde öğrenciler, Osmanlı Türkçesinde uzmanlaştırılabilir. Öğrencilere, dönem içi ödevlerde ve bitirme tezlerinde arşiv belgeleri incelettirilebilir, transkripsiyonları peyder pey sistematik bir şekilde yaptırılabilir. Osmanlıca tercüme odaları oluşturulabilir arşivdeki bütün belgelerin çevirisi yaptırılabilir. Yurt dışına çeşitli vesilelerle çıkarılan Osmanlı arşiv belgeleri ve eserleri tekrar yurda getirtilebilir, düzenlenebilir, standart ölçülerde arşiv odaları oluşturulabilir ve yurt içi ve yurt dışı araştırmalara hazır hale getirilebilir. Ayrıca teknolojiden istifade edilerek yazılım programları vasıtasıyla tüm belge ve kitapların bilgisayar ortamına aktarılması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Abalıoğlu, Y. N., Yazı İnkılâbı, *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 1929, s.1.
- Abdieva, R. (2017), Bağımsızlıklarını Kazandıktan Sonra Türk Cumhuriyetlerinin Dil Politikaları ve Türkiye İle Ortak Dil ve Ortak Alfabe Çalışmaları, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 1. Cilt, 2. Sayı, Türkiye 2017, s. 109-111.
- Abdullah C. K. (1927), Latin Harfleri Meselesi, *İçtihad*, S.240, C.23, 15 s. 4583- 4584.
- Acar Utku, A. (2011), “Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci Ve Gazeteler”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1. Cilt, ISSN: 1302-633X, İstanbul, s. 8-25.
- Açık, F. (2008), “XX. Asrın Başlarında Türk Dünyasında Yaşanan Alfabe Değişikliklerinin Sebepleri, Gelişimi Ve Sonuçları” Başkent Üniversitesi ve Türk Dil Kurumu I. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Ankara, s. 1-6.
- Açıkel, T. (2010), *Osmanlıca Metinleri Okumaya Giriş*, İzmir, TÜDİAD Yayınları, (Ankara 07.05.2019 tarihinde, <https://media.turuz.com/Poem-Literature/Other/2011/060-Osmanlıca-metinleri-okumaya-giris.pdf> adresinden alındı).
- Adivar, H. E. (1962) *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul.
- Ahmad, F. (1995), *Modern Türkiye’nin Oluşumu*, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Ahmet Cevdet (1926), “Latin Hurufatı Kabul Edilecek Olursa”, *İkdam*, 12 Mart 1926, s.1.
- Akçay, Y. (2007), “Osmanlı Dönemi Alfabe Tartışmaları Bağlamında Dr. İsmail Hakkı Bey ve İslah-ı Huruf Cemiyeti”, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, Erzurum, s. 1- 8.
- Aktaş, A. Ö. (2004), *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, Siyasal Kitabevi (5 b.).
- Akyüz, Y. (1997), *Türk Eğitim Tarihi, (Başlangıçtan 1997’ye)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aksan, D. (2000), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları.
- Akşam Gazetesi*, 24 Mart 1926.
- Akşam Gazetesi*, Latin Harflerini kabul Etmeli miyiz, Etmemeli miyiz?, 28 Mart 1926, s. 1.
- Akşam Gazetesi*, Yeni Harfler, 5-6-7 Eylül 1928, s.1.
- Akşam Gazetesi*, “Dil Kurultayına Hazırlık”, 4 Eylül 1932, s.1.
- Akşin, S., Boratav, K. Celâl, M., Koçak, C. Katoğlu, M., Ödekan, A., Özdemir, H., Tuncay, M., (1989), *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, Ankara.
- Ali Haydar (1922), Arap ve Latin Harfleri, *Milli Mecmua*, C. I, S.12, 10 Nisan 1340, s. 186-187.

- Ali Nusret (1907), Tezyin-i Lisan, *Servet-i Fünûn*, Nu:948, C.37, 23 Temmuz 1325, s. 179.
- Ali Nusret (1907), Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat III, *Servet-i Fünûn*, Nu: 959, C.37, 8 Teşrinievvel 1325, s. 355.
- Ali Seydi (1922), *Latin Hurufu Lisanımızda Kabil-i Tatbik midir?*, İkdam Matbaası, İstanbul 1340, s. 9-24.
- Alkan, A. T. (2011), *İstiklâl Mahkemeleri Ve Sivas'ta Şapka İnkılabı Duruşmaları* (1. b.), Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Altun, M. (2004), Alfabe Değişiminin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme, *Cumhuriyetimizin 81. Yılına Armağan*, (Editör: Enis Şahin), Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Adapazarı, Aralık 2004, s. 62.
- Alp, H. (2009), Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılâbına İlköğretim (1924–1928), *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Doktora Tezi, İstanbul.
- Arar, İ. (1981), “*Gazi Alfabesi*”, Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu, TTK, Ankara, s. 149.
- Asım, Necib (1917), *Elifba Meselesi*, İkdam, No:7164, s. 2.
- Aslan, B. (2009). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 40, Erzurum. s.357-374.
- Atay, F. R. (1926), “*Latin Harfleri*”, Milliyet, 12 Mart 1926, s. 1.
- Atay, F. A. (1984), *Çankaya*, Bateş Yayınları, İstanbul.
- Avcı, C. (2000); *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Ankara.
- Avram Galanti, (1925/1341), *Türkçe'de Arabi ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri*, Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul.
- Avram Galanti, (1926), Latin Harflerine Dair, *Çağlayan*, C. I, S. 14, 1 Mayıs 1926, s. 12-13.
- Avram Galanti, (1927), *Arabi Harfleri Terakkimize Mâni' Değildir*, Hüsni Tabiat Matbaası, İstanbul.
- Ayan, E. (2008). Ibray Altınşarin ve Nikolay İvanoviç İlminski'nin Kazak Eğitim Sistemine Etkileri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/7.
- Aybars, E. (2009), *İstiklal Mahkemeleri*, 2. b., Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Aydın, A. (1999), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

- Aygül, H. H. (2008), "Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.
- Aylık Mecmua*, Gördüklerimiz İşittiklerimiz-Latin Harfleri, C.I, S.7, Teşrinievvel 1926, s.1.
- Aytaç, B. (2008). İbranicenin Yeniden Doğuşu, *Dil Dergisi*, s. 25-35 (Ankara 23.03.2019 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/766/9697.pdf> adresinden alındı).
- Banguoğlu, T. (2000), *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Başman, A. (1926), Lâtin Harfleri Meselesi, *Hayat*, C.1, S.5, 1926, s. 1- 85.
- Belge, M. (1983), *Kültür, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.5., İletişim Yayınları, İstanbul, s. 1298-1299.
- Berkes, N. (1997), *Unutulan Yıllar*, Yay. Haz.: Ruşen Sezer, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bingöl, A. (1994), Düşünce-Dil, Dil-Anlam Bağıntısında Yabancı Dille Öğretim Üzerine Bazı Mülhazalar, *Türk Yurdu*, Sayı:80, Nisan, s. 14.
- Birinci Türk Dili Kurultayı (1933), T.C. Maarif Vekâleti, İstanbul, s. 98-274.
- Boyacıoğlu R. (2001), Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 50, c. XVII, Temmuz, Adana, s. 19.
- Bozan, M. (2018), İki Tarzı Medeniyet ve İki Tarzı Siyaset, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 9, Sayı 17, s. 69.
- Bozan, M. F. (2018), R-39 numaralı Rusçuk Şer'iyye Sicilinin Çeviri Yazısı ve Tahlili (H.1204-1205/M.1789-1791), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Büyükakalın, Y. (1991), *Harf Devrimi'nin Eğitim-Kültür Yaşamımıza Etkileri ve Millet Mektepleri*, Genelkurmay Basımevi. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Celal Sahir (1325), "Lisanımız 2", *Servet-i Fünun*, Nu: 952, C. 37, s. 243-246.
- Ceyhan, B. (2007), Türk Dil Kurumunun Kuruluş Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Cin, A. (2009), Avram Galanti'nin "Türkçede Arabî ve Lâtin Harfleri ve İmlâ Meseleleri" Adlı Çalışması, *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring 2009, s. 449-451.
- Cumhuriyet Gazetesi*, 12.03.1926, 13-15-16-19-22-23-28.08.1928, 3-13.11.1928, 1-2-18-28.12.1928, 5-11.01.1929

- Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu Sonuç Bildirisi (1992), Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu (18-20 Kasım 1991), Yay. Haz. Doç. Dr. Nadir Devlet, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 67.
- Çağatay, S. Ş. (2018). Uygur Yazı Dili. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(5), s. 18-78.
- Çalık, R., Baltaoğlu, A. G. (2001), Alman Kaynaklarında Türk Harf İnkılabı ve Yankıları (Elçilik Raporları-Basın ve Diğer Kaynaklar) (Gotthold Weil, “Die Abschaffung der Türkischen Schrift. Das neue Wörterbuch. Aufgaben der Sprachkommission”, Berliner Tageblatt, 1 Kasım 1928), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 27-28, s. 263-283.
- Çelik, A. (2009). Harf İnkılabına Giden Süreç (1923-1928), *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çelik, A. (2014), *Eğitim Alanında Yapılan İnkılâpların Sosyal ve Kültürel Değişime Etkisi* (İsmail Yıldırım Armağanı), Volume 9/4 Spring 2014, www.turkishstudies.net, s. 292-295.
- Çelik, B. (2004), *İttihatçular ve Arnavutlar*, Büke Kitapları, İstanbul.
- Çevik, H. (1949), *Tekirdağ Tarihi Araştırmaları*, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul.
- Demir, N. ve Yılmaz E., (2002). *Osmanlı Türkçesi, Türkler*, c. 11, 475-478, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Demircan, Ö. ve Erözden, A. (1992), Yazı Devrimi Kaynakçası, *Dilbilim Araştırmaları*, s. 117-134.
- Demirci, Ü. Ö. (2011), Türk Dünyasında Latin Alfabesine Geçiş Süreci (Geçmişten Günümüze), *Türk Yurdu Dergisi*, sayı: 287, cilt: 31, s. 225-229.
- Dikici, A. (2008), Milli Şef ismet İnönü Dönemi Laiklik Uygulamaları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, s. 161-192.
- Dilâçar, A. (1978), *Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamaları*, TDK Yayınları, Ankara.
- Dilmen, İ. N. (1936), *Güneş Dil Teorisinin Ana Hatları Hakkında*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Doğaner, Y. (2004), “Bir Modernleşme Modeli Olarak Atatürk İnkılâpları”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi (Journal of Atatürk)*, C. IV, Sayı: 1, Erzurum, s. 69.
- Doğramacıoğlu, H. (2010), Şemseddin Sami ye Göre Dil ve Edebiyat Meseleleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Volume 3 / 10, s. 252-257.
- Duman, M. Z. (2008). *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:19, s. 104-119 (22.03.2019 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/593548> adresinden alınmıştır).

- Ediskun, H. (1999), *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, 7. b., İstanbul.
- Elifba Komisyonu, *Elifba Raporu*, Ankara 1928, s. 41.
- Enlamof, R. (1922), Türk Dünyasında Latin Alfabesine Geçiş Tartışmaları Üzerine, (Çev: Ümit Özgür Demirci) *Maarif ve Okutguç Dergisi*, S. 3, Taşkent, s. 6.
- Ercilasun, A. B. (1993), *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2004), “Tarihi Akışı İçinde ve Cumhuriyet Döneminde Türk Dili”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, Ankara, s. 14-19.
- Eren, H. (1991), *Dilde Birlik, Yazıda Birlik, Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDITYK) Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2000), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.
- Erişirgil, M. E. (1952), “Bir Tarih, Bir Teklif”, *Türk Dili*, Cilt: I, S. 4, Ocak 1952, s. 214.
- Eroğlu, H. (2010), *Türk İnkılâp Tarihi* (4 b), Savaş Yayınları, Ankara.
- Ertem, R. (1991), *Elifbe 'den Alfabe 'ye Türkiye 'de Harf ve Yazı Meselesi*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Ertop, K. (1974), *Cumhuriyet 1924-1974*, , Cumhuriyet Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.Ş., İstanbul.
- Fidan, G. (2011), *Çin Dili ve Çince Dilbilgisi*, Efil Yayınevi, Ankara.
- Gedikli, F. (2005). Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'iyeye Sicilleri, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3. No. 5, s. 187-188.
- Göğüş, B. (1978), *Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitimi*, Gül Yayınevi, Ankara.
- Gökalp, Z. (1327/1909), Osmanlı İmlasının Tarihi 1, *Genç Kalemler*, Cilt II, Nu: 10, s. 161-165.
- Gökalp, Z. (1909), Osmanlı İmlasının Tarihi 2, *Genç Kalemler*, Cilt II, Nr. 11, s. 178-180.
- Gökçe, M. B. (2003), *Türk Dili Kompozisyon*, Aki İstanbul Yayıncılık, İstanbul.
- Güleryüz, H. (2001), *Türkçe Programlanmış İlkokuma Yazma Öğretimi*, 5. b., PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Gündüz, A. (2001), XIX. Yüzyılın Sonlarında Avrupa'da ve Osmanlı Devleti'nde Türkçülük Hareketleri, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 135, İstanbul.
- Gündüz, Ö. ve Fırat, İ. (2014), Dil Devriminin Gerçekleşmesinde Türk Dil Kurumunun Rolü, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7 Sayı:34, s. 59-68.
- Gündüz, M.. (2005). İctihad Mecmuasında Dil ve Dilde Sadeleşme Tartışmaları (II. Meşrutiyet Dönemi). Erdem, 15 (42), 119-148. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/erdem/issue/44268/546584>

- Güz, N. (2008), *Türkiye’de Basın – İktidar İlişkileri (1920 -1927)*, 2. b., Turhan Kitabevi, Ankara.
- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi*, “Latin Harfini Kabul Edemeyiz”, 5 Mart 1923, s. 2.
- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi*, 1 Temmuz 1928, 26 Eylül 1928, 2-24 Ekim 1928
- Halil Nimetullah, (1928), *İnkılâbın Felsefesi*, İkdâm Matbaası, İstanbul.
- Hürriyet Gazetesi, 21 Aralık 1999, 2010
- Hüseyin Cahid (1910), Arnavud Hurûfâtı, *Tanin*, s. 1.
- Hüseyin Cahid (1923), Hareket-i Fikriye-Latin Harfleri, *İçtihad*, C.19, S. 158, s. 3248-3249.
- Hüseyin Cahid (1339), Latin Harfleri, *Resimli Gazete*, 22 Eylül 1339, s. 2.
- Hüseyin Kazım (1327), Türk Lisanlarının Tevhidi, *İçtihad*, Nu: 31, 15 Eylül 1327, s. 841.
- İbrahim Fatin (1325), Türkçenin Yazısı, *Servet-i Fünun*, nu:955, C.37, s. 291-293.
- İçtihad Dergisi*, (1928), Cumhuriyetimizin Hars Sahasında bir Feth-i Mübini, S. 252, s. 4787.
- İkdâm Gazetesi*, 20-21-23.08.1928, 25.09.1928, 12.10.1928, 20.11.1928, 31.12.1928, 1-13-06-21.01.1929
- İleri, Celal Nuri (1327), Akçuraoğlu Yusuf Bey’e, *Türk Yurdu*, I, s. 147-148.
- İleri, Celâl Nuri, (H. 1331/1912), *Tarih-i İstikbâl*, C.II, (Mesâil-i Siyâsiye), Yeni Osmanlı Matbaa ve Kütüphanesi, İstanbul.
- İlhan, A. İ. (2010), 1925–1928 Yılları Arasında Cumhuriyet ve İkdâm Gazetesinde Çıkan Harf İnkılabıyla İlgili Konular, *Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- İmer, K. (1976), *Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi*, TDK Yayınları, Ankara.
- İnalcık, H. (1985). Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi Açısından Önemi, Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s. 31.
- İnan, A. (1991), Ellinci Yılında Türk Harf Devrim (1928), *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, TTK, Ankara, s. 81.
- İnce, H. G. (2006), Türkçede Kelime Öğretimi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- İstanbul Araştırma Merkezi Eğitim ve Öğretim Araştırma Grubu, “Türkçe Kanunu Teklifi”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, 1985, s. 32.
- Kahramanyol, M. (2001), Dil Öğreniminin Psikolojisi, *Türk Yurdu*, S. 162-163, s. 195.

- Kantemir, E. (1991), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Gözden geçirilmiş 3. Baskı, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., Ankara.
- Kansu, M., (1966), *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Kaplan, M. (2001), *Kültür ve Dil*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karabulut, M. (2010), Tanzimat Dönemi'nde Osmanlının Yenileşme Sürecine Bir Bakış, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sayı:187, s. 134-136.
- Karakuş, İ. (2005), *Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, Can Yayıncılık. Ankara.
- Karal, E. Z. (1983a). *Osmanlı Tarihi*. Cilt: V, 4. b., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Karal, E. Z. (1983b). *Osmanlı Tarihi*. Cilt: VI, 3. b., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Karataş, S. (2003), Osmanlı Eğitim Sisteminde Batılılaşma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.5, s. 239-241.
- Kerimli, L. (2002), “Azerbaycan’da Dil Siyaseti: Alfabe ve İmla Meseleleri Tarihinden”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 14.
- Kerimoğlu, C. (2008), Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)’in Dil ile ilgili Görüşleri, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, İzmir, s. 115.
- Kılıç, S. (1991), “Türkiye de Latin Harfleri Meselesi (1908-1928)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 7, Ankara, s. 567-570.
- Kıroğlu, Y. (2008). Harf İnkılâbı’nın Atatürk Devrimlerinin Yayılmasına Etkisi, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kili, S. (1982), *Türk Devrim Tarihi*, (3 b), Tekin Yayınları, İstanbul.
- Kocaoğlu, T. (1988), “Türkistan Kültürünü Öğrenmede Türkistan Türk Lehçelerinin Önemi”, *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 302, s. 331.
- Kocatürk, U. (2007). *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*. (3 b), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1963), *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, A.Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1974), Cumhuriyet Döneminde Türk Dili, AÜDTCF Yayınları, A.Ü. Basımevi, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1998), *Türk Dilinin Bugünkü Sorunları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009), Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/3 Spring 2009, 1470-1477.

- Levend, A. S. (1953), *Eski Yazıdan Yeni Yazıya*, Türk Dil Kurumu, Ulus, Ankara.
- Levend, A. S. (1960), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TTK, Ankara.
- Levend, A. S. (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, (3. Baskı) TDK Yayınları, Ankara.
- Levend, A. S. (1988), Latin Harfleri Meselesi, *Milli Kültür*, S. 63, s. 11-13.
- Lütfü, (1925), “Huruf-ı Münfasıla Hakkında - Latin Harfleri”, *İçtihad*, S.192, C.21, 15 Teşrinisani 1925, s. 3790, 3791.
- Mecmuâ-i Fünûn, 2.Sene, 1868 (1280), nu: 14, s. 74-77.
- Meriç, C. (2013), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (16 b), İletişim Yayınları, İstanbul,s. 295.
- Milliyet Gazetesi*, 12.03.1926, 11-20-21-23.08.1928, 8-13.09.1928, 1.11.1928, 29.12.1928, 12.11.1994
- Mustafa Satı Bey (1329), “Elifba Meselesi”, *İçtihad Dergisi*, nu: 61, s. 1327-1329.
- Musullu Davut, (1326), *Islah-ı Hurufa Dair Meclis-i Mebusana Layiha*, İstanbul, s. 11-50.
- Mütercim Asım Efendi (2000), *Burhan-ı Katı Tercemesi*, TDK Yay. Ankara.
- Olçaytu, Turhan, (1998), *Dinimiz ve Emrediyor, Atatürk Ne Yaptı? Devrimimiz İlkelerimiz*, Baskı, Ajans – Türk, Ankara.
- Ortaylı. İ., (1977), Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Harf Devrimi, Atatürk Dönemi'nin Ekonomik ve Toplumsal Tarihi İle İlgili Sorunlar Sempozyumu, İstanbul, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi Mezunları Derneği Yayını, s. 407-410.
- Ortaylı, İ. (1991), Türk Harf Devriminin Dış Ülkelerdeki Etkileri Üzerine *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*, TTK, Ankara, s. 103.
- Öner, M. (2008), Atatürk'ün Yazı Devrimi, Türk Dil Kurumunun 80. Yıldönümünde Harf İnkılâbı Panelinde Sunulan Bildiri Metni, s. 1-5.
- Öz, E. (1992), Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Özdemir, M. ve Dağtaş, A. (2014), Dilde Sadeleşme Tartışmaları: 1970 Yılı “Türk Dili” Dergisinde Arapça, Farsça Ve Batı Dillerinden Gelen Kelimelere Karşı Takınılan Tavrı, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 26, s. 27-51.
- Özerdim, S. N. (1998), *Yazı Devriminin Öyküsü*, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Özyetgin, A. Melek (2006). Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı, s. 2 (www.media.truz.com).
- Özkan, M. (2004), *Dilde Kelimeler, Tarih İçinde Türk Dili*, Genişletilmiş 3. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.

- Öztoprak, İ. (1981), *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını*, Tisa Mat., İstanbul.
- Öztürk, C. (1996), *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, TTK, Ankara.
- Sadak, N. S. (1926), Latin Hurufu Meselesi, *Akşam*, 11 Mart 1926, s. 1.
- Sadak, N. S. (1928), Harf ve İrfan, *Akşam*, 16 Teşrin-i Sani 1928, s.1.
- Sadoğlu, H. (2003), *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Salâhi R. S. (1979), İngiliz Gizli Belgeleri'nde Türk Yazı Devrimi, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yayınları, Ankara. S.338, s. 285-294.
- Saltık, E. (2016), Toplumsal Belleğin Yitimi Tartışmaları Bağlamında Harf İnkılâbı, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007), "Türkiye'nin Dil Politikaları ve TRT 6", *GÜHFD*, C. 11, s. 1-2.
- Sarı, M. ve Gedik, H., (2014), Türkiye'de Harf Devrimi Öncesinde Basına Yansıyan Görüşler, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/7 Summer, Ankara-Turkey, s. 485-500.
- Saydam, A. (2002), *Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumunu, Genel Türk Tarihi*, C. 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Sazyek, H. (2013), Yeni Lisan Hareketinin Meşhur Anketi ve Onun Meçhul Kitapçığı Üzerine, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof.Dr. Turgut Karabey Armağanı), Volume 8/13 Fall, www.turkishstudies.net, Doi Number:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5750>, s. 366-367.
- Sertel, Z. (2001), *Hatırladıklarım*, 5. b, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Sertkaya, O. (1981), *Atatürk'ün Dil Politikası I, Yaşayan Türkçemiz I*, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul.
- Sezer, A. (2006), Dilde Bağımsızlık, *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi / Journal of Linguistics and Literature*, Cilt. 3, Sayı. 1, Mersin, s. 1-6.
- Sinanoğlu, O. (2010), *Bye Bye Türkçe*, Bilim Gönül Yayınları.
- Son Saat Gazetesi*, 26 Ağustos 1928, 25 Kasım 1928
- Şahin, E. (2002), Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Dil Politikaları, Sota Yayınları, Hollanda.
- Şahin, E. (2003), Kazan Tatar Türklerinin Latin Alfabesi Mücadelesi, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, S. 199, İstanbul, s. 42-45.
- Şahin, E. (2012). *Orta Asya ve Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Dil Politikaları Bağlamında Alfabe Değişimi, Bağımsızlıklarının 20. Yılında Türk Cumhuriyetleri ve*

Türkiye, (Ed. Doç. Dr. Okan Yeşilot), Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları: 32, İstanbul.

Şahin, E. (2013), Türk Dünyasında Yazı Birliği: Latin Alfabesi Temelinde Teni Türk Alfabeleri, *Yeni Türk Dünyası*, Sayı 53, Ankara, s. 449-450.

Şavkay, T. (2002), *Dil Devrimi*, Kurtiş Matbaası, İstanbul.

Şentürk, A. (2012), Harf İnkılabının Yapılışı ve Uygulanışında Basının Rolü, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:26, s. 30-35.

Şimşir, B. N. (1979), *Amerikan Belgelerinde Türk Yazı Devrimi*, TTK Yayınları, Ankara.

Şimşir, B. N. (1992), *Türk Yazı Devrimi*, TTK, Ankara.

Şimşir, B. N. (2006), *Türk Harf Devrimi Üzerine İncelemeler*, ATAM Yayınları, Ankara.

Şimşir, B. N. (2008), *Türk Yazı Devrimi*, TTK, Ankara 2008 (2. b.), s. 247-299.

Şirin User, H. (2015), *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 1. b., İstanbul.

Şükrü, Dr. İsmail, (1925), Son Darbe-i Tahlis-Harflerimiz, *İçtihad*, No: 189, 1 (Ekim) 1925, s. 3733-3736.

Talim Terbiye Kurul Kararları, Karar No: 55, Karar Tarihi: 25.08.1928.

Talim Terbiye Kurul Kararları, Karar No: 92, Karar Tarihi: 29.11.1928.

Talim Terbiye Kurul Kararları, Karar:54, 29 Temmuz 2016

Tanin Gazetesi, 06.03.1924

Taneri, A. (2006), Atatürk ve Harf İnkılabı, *Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı*, (Editör: Doğan Atılğan), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tansel, F. A. (1953), Arap Harflerinin İslahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884), *Belleten*, Cilt: XVIII, Sayı 66, Nisan 1953, s. 223-249.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1339, s. 295.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre II, C. VI, 25 Şubat 1340/1924, s. 481.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: II, İçtima: I, Cilt: VI, TBMM Matbaası, Ankara 1968, s. 335-336.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, III. Devre, II. İçtima Senesi, 1 (Teşrinisani) 1928, C.5, s. 2-11.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, III. Devre, II. İçtima Senesi, 1. Birleşim, 01 Kasım 1928, C.5, s. 9

Tekin, T. (1997), *Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı*, Simurg Yayınları, Ankara.

Tezel, Y. S. (1986), *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Yurt Yay., Ankara.

- Timurtaş, F. Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi, XV. yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük*, Enderun Yayınları, İstanbul, VII-VIII.
- Togan, Z. V. (1928), Türk Dünyasında Alfabe Meselesi, *Yeni Türkistan Dergisi*, s. 10-12.
- Tongul, N. (2004), Türk Harf İnkılâbı, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.33- 34, Mayıs-Kasım, s.107.
- Topuz, H. (2003), *Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tunca, E. A. (2006); Türk Harf Devriminin Halka Tanıtımı Çalışmaları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 116-117.
- Tuncel, G. ve Yılmaz H. (2017). Türkiye’de Devlet (!) Toplum Gerilimini Azaltıcı Bir Aktör: Milli Görüş, *Birey ve Toplum*, 7(13), s. 151-182.
- Tunçay, M. (1983), *İstiklal Mahkemeleri, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tunçay, M. (1992), *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Tunçay, M. (1998), *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Tunçay, M. (2010). *Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923-1931)* (5 b), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş. (1995), *Türk Devrim Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tümdü, H. (1974), Harf Devriminden 50 Yıl Evvel Lâtin Harflerinin Resmi Bir Haberleşmede Kullanılışına Dair Belge, *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı 2, s. 82-83.
- Türkçe Sözlük 1. Ankara: TDK Yayınları, 1998, s. 586.
- Türk Yurdu Dergisi*, Türklük Şuuru, Harflerimizin Islahı, I, İstanbul, 1327-1328, s.276-280.
- Ulu, C. (2014), Osmanlıda Alfabe Tartışmaları ve Latin Alfabesinin Kabulü Sürecinde Mustafa Kemal’in Çıktığı Yurt Gezileri: Tekirdağ Örneği, Ankara, Cilt: 33 Sayı: 55 Sayfa: 277-302. (DOI: 10.1501/Tarar_0000000572 Yayın Tarihi: 2014)
- Ulus, M. K. (2008), *Atatürk’ün Yanı Başında-Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulus’un Hatıraları*, Doğan Kitap, İstanbul, s. 76.
- (URL-1, 08/12/2018) http://tdk.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=174:Ses-Harf-ve-Alfabe&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132
- (URL-2, 20/07/2017) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c0c1118d74186.55620643

- (URL-3, 15/11/2018) <http://osmanlicahakkindahersey.blogspot.com/2012/02/osmanlca-nedir.html>
- (URL-4, 15/11/2018) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384013>
- (URL-5, 15/11/2018) <https://prezi.com/ntn5bwlufjmi/osmanli-turkcesinin-donemsel-ozellikleri/>
- (URL-6, 20/07/2017) www.ataturk.net./cumhuriyet
- (URL-7, 04/12/2018) <http://tdk.gov.tr>
- (URL-8, 04/12/2018) <http://www.tdkkitaplik.org.tr>
- (URL-9, 04/12/2018) (http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?psearch=Agop%20Dila%E7ar)
- (URL-10, 04/12/2018) <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1018014-osmanlica-secmeli-ders-olarak-ortaokulda-okutulacak>
- (URL-11, 04/12/2018) <http://www.haksozhaber.net/osmanlica-secmeli-ders-olacak-54903h.htm>
- (URL-12, 04/12/2018) <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/osmanlica-zorunlu-ders-oluyor-27710657>
- (URL-13, 04/12/2018) <https://www.star.com.tr/guncel/osmanlica-secmeli-ve-zorunlu-ders-oldu-haber-742751/>
- (URL-14, 04/12/2018) [http://www.osmanlicaegitim.com/protokoller/#lightbox\[group-2159\]/0/](http://www.osmanlicaegitim.com/protokoller/#lightbox[group-2159]/0/)
- (URL-15, 04/04/2019) Ayın Tarihi 1934, No:2, s. 22-23. <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/isvec-krali-ve-turkiye-isvec-iliskileri-hakkinda-konusma>.
- Ülken, H. Z. (1964), Prof. Dr. Ali Turan'ın (Hüseyinzade) 1926'da Bakü'de Toplanan I.Türkoloji Kongresi'nde Aldığı Notlar, *X.Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, TDK, Ankara, s. 144.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1966), Fuat Kösearif ve Dilde Tasfiyecilik Cereyanı, *Türk Kültürü*, S. 48, Ankara, s. 1111-1112.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1973), *Atatürk ve Harf Devrimi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1998). *Atatürk ve Harf Devrimi*, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Ş. (2009), *Atatürk ve Harf Devrimi*, (4 b), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Vakit Gazetesi*, 10.09.1928

Yalman, A. E. (1970), *Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1944)*, Cild 3, Rey Yayınları, İstanbul.

Yazıcıoğlu, T., Harf Devrimi, y.y., t.y., s. 7-10.

Yenişan, A. (2005), Tarih Boyutu İçinde Alfabe Sorunu ve Türk Harf Devrimi (1839-1929), *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, (21.04.2019 tarihinde

<https://alonot.com/wp-content/uploads/2019/02/Tarih-Boyutu-İçinde-Alfabe-Sorunu-Ve-Türk-Harf-Devrimi.pdf> adresinden alınmıştır).

Yeni Yazı, “İslah-ı Huruf Cemiyeti Nedir ve Ne Yapıyor?”, No: 1, 7 Mart 1330, s. 3-4.

Yıldız, A. V. (2012). Osmanlılar 'da yazı Çeşitleri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 28(28), 47-62.

Yorulmaz, H. (1995), *Tazimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları*, İstanbul.

EKLER

EK 1. Osmanlıca Elifbası

Tek Başına	Kelime Sonunda	Kelime Ortasında	Kelime Başında	Adı	Türkçe
ا	ا	—	—	elif	a, e
ء		ا		hemze	‘, a, e, i, u, ü
ب	ب	ب	ب	be	b
پ	پ	پ	پ	pe	p
ت	ت	ت	ت	te	t
س	س	س	س	se	s
ص	ص	ص	ص	cim	c
ض	ض	ض	ض	çim	ç
ح	ح	ح	ح	ha	h
خ	خ	خ	خ	hı	h
د	د	د	د	dal	d
ذ	ذ	ذ	ذ	zel	z
ر	ر	ر	ر	re	r
ز	ز	ز	ز	ze	z
ج	ج	ج	ج	je	j
سین	سین	سین	سین	sin	s
شین	شین	شین	شین	şin	ş
سات	سات	سات	سات	sat, sad	s
دات	دات	دات	دات	dat, dad	d, z
ت	ت	ت	ت	tı	t
ز	ز	ز	ز	zı	z
ا	ا	ا	ا	ayın	‘a, h
ا	ا	ا	ا	gayın	g, ğ
ف	ف	ف	ف	fe	f
ک	ک	ک	ک	kaf	k
ک	ک	ک	ک	kef	k, g, ğ, n
گ	گ	گ	گ	gef	g, ğ
ن	ن	ن	ن	nef, sağır kef	n
ل	ل	ل	ل	lam	l
م	م	م	م	mim	m
ن	ن	ن	ن	nun	n
و	و	و	و	vav	v, o, ö, u, ü
ه	ه	ه	ه	he	h, e, a
لا	لا	لا	لا	lamelif	la
ی	ی	ی	ی	ye	y, ı, i

ایکینچی اجتماع

اربعینچی دورہ

1929 - 643

بوشنچی جلد

Kütüphaneleri
Es. No. : 1929-643
Remiz : R. Z. 100
41-b

برنجی انعقاد
1 تشریح نامی 1928

مندرجات

صفحہ	موضوع	صفحہ	موضوع
7	1 - یکی حردار قانون لایحہ بیسنگ مستعملہ مذاکرہ سی حفندہ تقریرلی	9	1 - نقطہ
12	2 - سیواس مبعوث رحیمی ننگ ، مانک نساظر شکرانی اولیق اوزره رئیس جمهور غازی مصطفی کمال حضرترینہ آلتون لوحه اوزرتده قایارمه بر آقابه تقدیر حفندہ تقریری	10	1 - رئیس جمهور غازی حضرترینک انگاری 2 - استیلا
8	4 - مذاکرہ ابریلو مواد :	11	1 - ریاست انتخابی 2 - رئیس وکیلاری، اداره آمراری و کاتب انتخابی
8	1 - تورک حرقلرینک قبول و تطبیق حفندہ باش و کاندن مورود §§§§ توموروق قانون لایحہ سی وموقت انجمن مضبوطس	12	3 - تقریرلی 1 - ارزنجان مبعوث سفوت یک وزیرقاسننگ

EK 3. Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun Görüşmelerinin yapıldığı İkinci Celse Açılışı

برنجی انعقاد 1 - 11 - 1928 ایکنجی جلسه

رأیاریک نتیجه سی عرش ایدیورم افندم. (264) ذات رأیه اشتراك ایتمشدیر . معامله تمامدر . مصطفی فوزی بك (مغنیسا) ، كمال الدین بك (قوجهابلی) ، شاکر بك (ادرنه) ، صبری بك (مغنیسا) ، رفیق بك (قونیه) ، جیل بك (تكیرطاشی) ، اسماعیل حق بك (بالکسر) ، صفوت بك (ارزنجان) ، علی رعنا بك (سامسون) ، یونس نادى بك (مغله) ، ادهم بك (سامسون) ، ناجی پاشا (جیل برکت) ، احمد راسم بك (استانبول) ، احمد فکری بك (ارزروم) ، مصطفی شرف بك (بودور)

اجتماع ایديوب رئیس ، مضطه بحرری و کانجی انتخاب ایستون . لایحه قانونیه ایکنجه و بره چکم ، مذاکره ایديوب قانونی بوکون احضار و مقامه تودیع ایستون . اون یس دقیقه تنفس ایتمک اوزر . جلسه یی تعطیل ایدیورم .

قیامه ساعت
دقیقه ساعت
16 5

ایکنجی جلسه

آمیله ساعت
دقیقه ساعت
10 30

[رئیس — کاظم پاشا]
کاتیلر : روشن اشرف بك (آفیون قره حصاری) ، نجیب علی بك (دکنزلی)

رئیس — جلسه یی آجیورم .

4 — مذاکره ایديلن مواد

رئیس — موقت انجمن ، مضطه سی احضار ایتمشدیر . انجمنك مضطه سی او قونا جق در :

1 — تورک حرفلرینك قبول و تطبیقی مقررده یاسا و لایحه مورود 266 نومرولی قانونده لایحه سی درموقت انجمن مضطه سی [1]

ویاست جلیله یه
یکی تورک حرفلرینك قبول و تطبیقی حقنده باش و کالندن وارد اولوب هیئت عمومیجه انجمنزه تودیع بو بودولان 1 تشرین تائی 928 تاریخلی و 4346 نومرولی قانون لایحه سی اسباب موجب سیله برلکده مطالعه و تدقیق اولندی .

[1] (1) نومرولی لایحه ضبطك سوکته سر اولدر .

اعضا
کاتب
مضطه بحرری
رئیس
سامسون
سامسون
ادرم
علی رعنا
شاکر

— 8 —

2. Celse açılışı yer almaktadır ve görüşülecek gündem maddesi açıklanmaktadır.

برنجی انعقاد 1 - 11 - 1928 اینکنجی جلسه			
اعضا	اعضا	اعضا	اعضا
استانبول	ارزنجان	تکیرداغی	جیل برکت
احمد رامی	صفوت	جیل	ناجی
اعضا	اعضا	اعضا	اعضا
قوجه ایلی	ارضروم	قونیه	مغلا
کمال الدین	احمد فکری	رفیق	یونس نادى
	اعضا	اعضا	اعضا
	پوردور	پالیکسر	
	اسماعیل شرفی	اسماعیل حق	
باش وکیل عصمت پاشا (ملاطیه) - تورک حرفلری قانون لایحه سی موضوعی اوزرنده سویله جکلم آجیق و تصدیر . بویوک رئیس جمهور حضرتلرینک اشارت بویوردقمری کبی تورک حرفلریله بویوک تورک ملتق بیکی برنور عالمه کیره جکدر . بز بوکا صمیمیتله وجودانی بر اعتداله ایناتوروز (آنتیشار) . تشبث ، اساساً ملتق جهالتدن قورنارمق تشبثی در . تجریه لریکیزله مملکتک هر طرفنده یاقیندن کوردیکیز که ؟ تورک آلفابه سیله بوملنتک اوقوما ، یازما تجداله سنه کیرمسی هر طرفنده بویوک بر آجیلما ، بویوک بر قولایق برمشدر . بویوکونکی نسلک و بویوک مجدد مبعوثنرک آلدینی تدبیرلری و کوردیکی ایشاری استقبالدله یازمق ایچون حاضر لایمان مورخلرک بر نقطه به بالخاصه دفترلری جلب ایتک ایسته رم .			
هیچ بر قانون لایحه سی مذاکره اولوندینی آندجدأ تطبیق اولونا جغه و بویوک نتیجه لر و برده جکله بوقدر رفیقین امنیت و برنامشد . یعنی هیچ بر قانونک مذاکره سی آندمه مملکتکده جاندن قبول اولونا جغه ، جدأ تطبیق ایدیه جکله ،			
وأسع و فیضلی نتیجه لر و برده جکله بو آبدن دها زیاده قانع اولاق ممکن دکلد . سببی واضح در . چونکه بویله بوتون بر ملتک حیاته ، فکری و معنوی باشایشنه تأثیر ایدمچک اولان اساسی اصلاح بوتون ملت ایچنده هر گوشه ده اساسی اولارق ایشلمدکجه تشبث ایدمک چوق جسارت ایسته ر . تشبثلریکیزله مملکتک هر طرفنده قدر اساسی بر احتیاجه تماس ایدمکیزی آجیق اوله رق کوردیکیز .			
- 9 -			
آرقداشلرم! بو حرفلری ایچون مانده کوردیکیز تهالک و حسن قبول باشلیجه شو نقطه بی ایضاح ایدر که ؟ اوده ، مانک بر آن اول اوقوبوب یازمق ، جهالتدن صیریلقی ایچون طاشبیدینی آرزو درین ، کنیش و صمیمی در . دیمک ملت ، هیمن بویله بر آناختاره چوقدن بری منتظر ایدک . اینکنجیدی ، قولای در . قولایق هیچ اوماد برنمز محبطلرده ، ناسل تاقی ایدیه جکینی تخمین ایدمه جکمز برلرده ، اوغراشلق ایسته مین وطنداشلرمزده ایلتک ایکی ، اوج حرفک و بر ایکی ساعتک اوغراشمانک و بردیکی تشویق ایه اوکره نلک امید و قناعتی بردن و برمه سنهدر .			
آرقداشلرم! بوقولایقدن حقیقه استفاده ایتک بویوک نتیجه لر بی بر قاج سنه ایچنده کوزله کورولور برحاله کتیرمک ایچین ، حکومت جدی مساهی صرف ایدم جکدر . حکومت بوتون مملکتکده ملت مکتب لری جاننده ، ایشنده ، تارلاسنده فابریقه سنده جالیشان وطنداشیرک آیفالرینک اوچن کتیربان قولایقه اوکره نلک معلملره ، قولای تدارک اولونا جق واسطه لرله بویکی آلفابه دن تمامیله استفاده ایتاری ایچون بوتون مساعیسی صرف ایدم جکدر (آلفیشار) . بو مجدله بی موفقیته نتیجه لدرمک ایچون وظیفه منحصرأ ، حقیقه کندیلریله افتخار ایدمکمز معلملرک دکلد . مأمورلرمز و بوملکتک بوتون منور اولادلری بوسنه ، کله جک سنه و بر قاج سنه طرفنده بو آلفابه ایلده وطنداشیرک تماماً اوقوبوب یازمسی ایچون لارندن کله بی ایشا ایدم . جکلدرد .			
قانون لایحه سی اساس اعتباریه عمومی حیاتی بیکی آلفابه ایله یازی دورینه سهولته نقل ایتک ایچون ایشه کوره مختلف دورلری کویستر مکده در . بز بودورلری احتیاجه تماماً تعلق ایدمچک قدر دقتی انتخاب ایتکجه چالیشدق . یقین بر زمانده عمومی حیات و معاملات بیکی یازی ایله جریان ایتکجه باشلایه جقدر . طبیعی بویکون آلیزه ده قوللاقمده بولوندیقمز بر چوق معلوم و نتیجه لر واردر که اونیقه لرک دکیشدر لمسنه قدر فعالیت شعبه سنک			

Başvekil İsmet Paşa'nın yeni Türk Harfleri hakkında Mecliste yaptığı konuşma yer almaktadır.

Konya Milletvekili Refik Beyin, Türk Harflerine ilişkin konuşması ve Şarkikarahisar Milletvekili Mehmet Emin Beyin konuya ilişkin konuşması yer almaktadır.

Mehmet Emin Beyin konuya ilişkin konuşmasının devamı ve Meclis Reisi Kazım Paşa'nın maddelere geçilmesini teklif etmesi ve kanunun kabul edilmesiyle birlikte maddelerin okunması, oylanması ve kabul edilmesi yer almaktadır. (1, 2 ve 3. maddeler)

برنجی، انعقاد 1 - 11 - 1928 ایکنجی جلسه	
<p>واقع اولدیی تقدیرده قبول اولونور. بو مؤسسهرک آللرنده موجود اسکی عرب حرفلریله باصیلماش دفتره جدول ، قانالوغ، نظامنامه و تملایاتنامه کی مطبوعه لرك 1930 حزرانی ابتداسنه قدر قوللا نیلمسی جائزدر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ، قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 9 — بوتون مکتب لرك تورکجه پایلان تدریساتنده تورک حرفلری قوللا نیلمسی اسکی حرفلره مطبوع کتابلره تدریسات اجراسی ممنوعدر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ، قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 10 — بوتون نشری تاریخندن معتبردر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ! قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 11 — بوتونک احکامنی اجرایه اجرا وکیللری هیئتق مأموردر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون؛ قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ! قبول ایلمشدر .</p> <p>قانونک هیئت عمومی سی رأیکزه عرض ایده جکم، قبول ایدنر ال قالدیرسون ، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ! قبول ایلمشدر (شدتلی آقتیشلار) .</p> <p>افندم ؛ بر تقریر واردر : ریاست جلیله به</p> <p>2 — بوتونک تورک ملته عمومی دنقی بولنده ارادیلغی کی اوقومد بایزم، بولنده نور و صراغ کورنده راهی رئیس جمهورر غازی مصطفی کمال حضرتلر زمانک خاطره شکرانی اولور اوزره مجلس عالی طرفندره آتوره لوره اوزرنده دوقارینده تورک آقارینلک مبرعی رئیس جمهورر غازی مصطفی کمال حضرتلرینه یازیلن نابارم پر آقاریه تقریرم ایلمسین تکلیف ایدرمم .</p> <p>سیواس مبعوثی رحمی</p> <p style="text-align: right;">(برادر سسلری)</p>	<p>ماده 4 — خلق طرفندن واقع مراجعتلردن اسکی عرب حرفلریله یازیل اولان لرینک قبولی 1929 حزرانینک برنجی کونته قدر جائزدر . 1928 سنه سی کانون اولنک ابتداسندن اعتباراً تورکجه خصوصی و یارسی لوجه ، تاملایاعلان ، روقلام و سینما یازیلری ایله کذلک تورکجه خصوصی ، رسمی بالجله موقوت ، غیر موقوت غزیه ، رساله و مجموعه لرك تورک حرفلریله باصیلماسی و یازیلماسی مجبوریدر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ! قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ! قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 5 — 1929 کانون نایسی ابتداسندن اعتباراً تورکجه باصیلماجی کتابلرك تورک حرفلریله باصیلماسی مجبوریدر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ! قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ! قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 6 — رسمی و خصوصی بوتون ضبطلرده 1930 حزرانی ابتداسنه قادار اسکی عرب حرفلریله یازیلماستنه نوصرافی مقامندماستمالی جائزدر. دولنک بوتون دائره و مؤسسهرلنده قوللا نیلان کتاب ، قانون ، تملایاتنامه ، دفتر ، جدول قید و سجل کی مطبوعه لرك 1930 حزرانی ابتداسنه قدر قوللا نیلمسی جائزدر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ، قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 7 — پاره و حصه سندلری و بونولر و تحویلات و بول و سایر قیمتلی اوراق ایله حقوقی ماهیتی جائز بالجله اسکی و نیقهلر دیکشدر برمه دکاری مدتیجه معتبردرلر .</p> <p>رئیس — ماده بی قبول ایدنر ال قالدیرسون ، قبول ایتمه یئر ال قالدیرسون ، قبول ایلمشدر .</p> <p>ماده 8 — بالعموم باقملر، امتیازلی و امتیاز سزینر کتار، جمعیئر و مؤسسهرک تورکجه معاملاتنه تورک حرفلرینک تطبیق 1929 کانون نایسنک برنجی کونته کجه من . شو قادار که خلق طرفندن مذکور مؤسسهرلره 1929 حزرانی ابتداسنه قادار اسکی عرب حرفلریله مراجعت</p>

4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. maddelerinin okunması, kabul edilmesi ve Sivas Milletvekili Rahmi Bey tarafından, Gazi Mustafa Kemal'e yazılı kabartma bir alfabe takdim edilmesinin teklif edilmesi yer almaktadır.

برنجی انعقاد 1 - 11 - 1928 ایگنجی جلسه	
اؤزره جلسهی تعطیل ایدیورم ،	رئیس — تقریری قبول ایدنر آل قالدیرسون ا
قائما ساعتی	قبول ایتمه نئر آل قالدیرسون ا قبول ایلمشدر .
دقیقه	دیوانجه ایجاب ایدن معامله ایفا ایدیلمر .
ساعت	پازار ایرتمی کونی ساعت اون درنده اجتماع ایتمک
17	0

Ek 9. Gazi Mustafa Kemal, ilk yurt gezisi nedeniyle Tekirdağ'da (23 Ağustos 1928)

Ek 10. Gazi Mustafa Kemal, yurt gezileri nedeniyle Kayseri'de, Yeni Türk harflerini öğretirken (20Eylül 1928)

Abonelik serahat

1928

3000

جمهورية

Baş Muharri: Yusuf Nâzi

1928

18

Galata Saray gâlip

Dünya çapında en büyük sarayın en büyük sarayıdır.

Gâzi bânînin Galata Saray âlidi

Galata Sarayı, İstanbul'un en büyük saraylarından biridir. Bu sarayın inşaatı, Osmanlı padişahı II. Abdülhamid tarafından emredilmiştir. Sarayın mimarı, İtalyan mimarı Giuseppe Penone'dir. Sarayın alanı yaklaşık 400.000 m²'dir. Sarayın inşaatı 1877'de başlamış ve 1883'te tamamlanmıştır. Sarayın inşaatı, İstanbul'un en büyük inşaatlarından biridir. Sarayın inşaatı, İstanbul'un en büyük inşaatlarından biridir. Sarayın inşaatı, İstanbul'un en büyük inşaatlarından biridir.

Gâzi günü

23 Eylül

Gâzi Mustafa Kemal Atatürk'ün doğum günü olarak kutlanmaktadır.

GECELEYİN SOKAKLAR

Geceleyin sokaklar, İstanbul'un en büyük sokaklarından biridir. Sokaklar, İstanbul'un en büyük sokaklarından biridir. Sokaklar, İstanbul'un en büyük sokaklarından biridir. Sokaklar, İstanbul'un en büyük sokaklarından biridir.

Gâzi hazretleri

ret-i cumhur hazretleri dön seraydaki mesal dairelerinde meşgul olmuşlar-tilr. gâzi hazretlerinin ba'zi vilayetlerde icrasını tesavvur buyurdıkları seyahatın 10 Eylülde başlaması ihtimali mevcuttur.

Ankarada zafer bayramının tes'itine ait intibaât

Ankara'da zafer bayramının tes'itine ait intibaât. Zafer bayramı, Osmanlı Devleti'nin 1922'de İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasından sonra kutlanılmaya başlanmıştır. Zafer bayramı, Osmanlı Devleti'nin 1922'de İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasından sonra kutlanılmaya başlanmıştır. Zafer bayramı, Osmanlı Devleti'nin 1922'de İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasından sonra kutlanılmaya başlanmıştır.

Bu Basınlardan hankisini beyeniyorsunuz

Şen ve merik başlığına ulaşıl yaşıyor.

Faruk'un Amman'de başlığına ulaşıl yaşıyor.

CUMHURİYET

CUMHURİYET

Cumhuriyet

Cumhuriyet

Lemur valisi dün gitti

Lemur valisi dün gitti. Lemur valisi, İstanbul'un en büyük valilerinden biridir. Lemur valisi, İstanbul'un en büyük valilerinden biridir. Lemur valisi, İstanbul'un en büyük valilerinden biridir.

Yusuf Nâzi

Yusuf Nâzi, Cumhuriyet gazetesinin baş muharriri. Yusuf Nâzi, Cumhuriyet gazetesinin baş muharriri. Yusuf Nâzi, Cumhuriyet gazetesinin baş muharriri.

İstanbul 29 Ekim 1928 - 369 - 1111 - 1111 - 1111

اقتضای

تاریخ: 29 Ekim 1928 - 369 - 1111 - 1111 - 1111

Istanbul yarın Cumhuriyet bayramını, emsalsiz bir surette tes'it edecek - Yunanlılar son notamıza cevap verdiler - Sırbistan kralı aleyhinde bir sui kast keşfedildi

پایام نظای

آینده ایام محصلین کی نگرانی
29 Ekim 1928

بگذراده سو قصد

میرسانه لایق اعلاستادی
نورسرتک ایزد نورسری

جاناوار پر قوجیه!

نگار اوله پرتک ایوبیه
زودیمی نولودودی

بارس، ان بویوک ایزارمنک بیییل دومی قصد ایزد معجزه

پش سنه کبی کتبه بر مدت طرفنده، بیون عالم مدینتی حیرتمه
برافان معجزه بار ایدانک، شرفده مدنی، کسج، دسج، قولتی، ترقی به
تشنه بویوک بر ملت باشادینی، بیون عالمه اثبات ایتدک

یونانیلر، نوبله مزه جواب ویردیلر

شرقی نژاد یونان مظلومانه قایمیرق ادرینه انجا ایله
نولکر، بریز، بیرورسن کیمسیر ایسه!

میرسانه لایق اعلاستادی

نورسرتک ایزد نورسری

پایام نظای

آینده ایام محصلین کی نگرانی
29 Ekim 1928

جاناوار پر قوجیه!

نگار اوله پرتک ایوبیه
زودیمی نولودودی

جاناوار پر قوجیه!

نگار اوله پرتک ایوبیه
زودیمی نولودودی

یونانیلر، نوبله مزه جواب ویردیلر

شرقی نژاد یونان مظلومانه قایمیرق ادرینه انجا ایله
نولکر، بریز، بیرورسن کیمسیر ایسه!

60 شهردار، دودنلاری ایلانازاده قایمیرق ادرینه

گسکی نیت ایشیه؟

مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
آئی قصد کرب که حسنه ایزد نوبله مزه

رسمات میر غمبسی

پارچه آنقره کیمسیر

ایستادن غمبسی ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر

صحت جزدانلی

امانت نضیقه ادرینه نولودودی

ساعده ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر

دلنی بسف

فایع جزانده کیمسیر

نیزدیمی نولودودی ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر

صحتی اسمنده بر چورچوق

اوقومیل ایشیه ادرینه
ایستادن غمبسی ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر

تاریخیه پش کیتدی

ایستادن غمبسی ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر
مردانیم ایزد نوبله مزه جواب ویردیلر

BESİNCİ SENE - N° 1640

CUMARTESİ 1 KÂNUNUVEVEL 1928

Bu Gazeteyi YAYINA KADIN

İstanbul - Edirnekapısı tarafında
günlük matbuun

Telefon: 2200
Tahvil numarası: 1208
Mühür numarası: 1205, Kitap
Kısmı: 472

Cumhuriyet

HER GÜN SABAHLARI ÇIKAR, SİYASİ TÜRK GAZETESİ

ARZU VE KURUŞU
KURUŞU: 100 k. 100 k.
100 k. 100 k.
100 k. 100 k.
100 k. 100 k.

Nusxa her yerde
5 KURUŞTUR

Türk Matbuat hayatında tarihi bir gün: 1 Kânunuevel 928

Yeni yazı

Bu gün Türk matbuatı hayatında yeni bir dönem açılıyor. Yeni yazı hayatında yeni bir dönem açılıyor. Yeni yazı hayatında yeni bir dönem açılıyor.

Yeni harflerin kabul ve tatbikinden bilhassa matbuatın tenkidlerinden hiç de başları hoş olmayan bazı kimselerin pek ziyade memnun olacakları söyleniyor. Filhakkın bazı kimselerin düşünceleri ki:

— Simdi gazeteleri her kes kolaylıkla okuyamaz. Binaenaleyh gazeteler aleyhinde yazsalar bile onlar okunup anlaşılincaya kadar anı alan üsküdarı geçmiş bulunur. O halde: Kekâ, gel keyfim gel!

Böyle söyleyen, hele böyle düşünen olur mu, bilmiyoruz. Şayet varsa onlara ehemmiyetle ihtiar ederiz ki matbuat kontrol vazifesini ifada daimdir, halkın ve hükümetinse, fenalığı işitmek ve görmek hususunda daima kulnağı delik ve gözü açıktır:

Sadullah bey geldi Mühim bir haber

Vapur ücretleri artmayor Taktirî sü-

Bu sene yeni vapurlar alınması muhtemeldir kün kanunu

İdarenin buseneki bütçesi 5 milyon liradır Kalkacak mı

Memleketin her tarafında asayiş mükemmeldir

Bulgar ha. nazırı M. Burofun beyanati

Bulgar hükümeti surlardan müstekirdi

Türk - Bulgar münasebatı güzeldir

Dünkü Kongralar ve içtimalar
Din hukuk ve tıp talebe cemiyetleri kongraları toplandı. Bakkallar da toplanarak kooperatife girmeye karar verdiler

Beşer hayatının M. Burofu

Atina 30 [hasret] — Gece Sabandan giren telegraflara nazaran Bulgar Harbiye nazırı Sofrada Bulgaristan karıştı duşettiğini haber etti.

Ek 14. 1 Aralık 1928 tarihli Vakit Gazetesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Hatice DOĞRU

Doğum Yeri ve Tarihi : Merkez /Kahramanmaraş, 01/05/1979

Eğitim Bilgileri

Lisans : Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Böl.

Lisans : Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Böl. (2 dönem)

Önlisans : Anadolu Üniversitesi Adalet MYO Adalet Böl.

Yüksek Lisans : Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yabancı Dil ve Düzeyi : Temel İngilizce, Temel Osmanlıca

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar

“Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasal Sisteme Etkileri” adlı bildiri Siyasi İlimler Türk Derneği XIV. Lisansüstü Konferansında (2016) sunulmuştur ve sonraki yıl Konferans Bildirileri Özet Kitabı yayınlanmıştır.

“Demokrasi, Terör ve Güvenlik Sorunu” (Democracy, Terror and Security Problem) adlı kongre bildirisi İstanbul Şehir Üniversitesi GENÇMOD Kongresinde (2017) sunulmuştur.

İş Tecrübeleri

2004-2005 yılları arası Dünya Gazetesi Kahramanmaraş Bürosu

2005-2011 yılları arasında Kahramanmaraş Adliyesi

2011- Bartın Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Projeler ve Kurs Belgeleri

MEB onaylı Bilgisayar Sertifikası

MEB onaylı Bilgisayarlı Muhasebe Sertifikası

Ulusal Yargı Ağı Katılım Sertifikası

Bartın Üniversitesi Avrupa Birliği Destekleme Semineri Katılım Sertifikası

Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi'nin "Bartın ETAP-1 Projesi"

TC Sağlık Bakanlığı onaylı İlk Yardım Temel Eğitimi

İş Sağlığı ve Güvenliği Temel Eğitimi

İşaret Dili Temel Eğitimi

Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (Yüksek Lisans Tezi)

Uzlaştırmacı Eğitimi

İletişim

E-Posta Adres : hdk0606@gmail.com

Tarih :11/07/2019 (Tez sınav tarihi)